

Váradi Judit, Józsa Gabriella, Bartalis Izabella, Kelemen Henrietta,
Kerekes Rita, Kiss Julianna, Mike Ádám, Molnár-Tamus Viktória,
Radócz József Miklós, Szabóné Fodor Adrienne, Szűcs Tímea

[A szülők szerepe az alapfokú zeneoktatás valós és virtuális formájában](#)

Váradi Judit, Józsa Gabriella, Bartalis Izabella,
Kelemen Henrietta, Kerekes Rita, Kiss Julianna, Mike Ádám,
Molnár-Tamus Viktória, Radócz József Miklós,
Szabóné Fodor Adrienne, Szűcs Tímea

A szülők szerepe az alapfokú zeneoktatás valós és virtuális formájában

Impresszum

Műhelytanulmányok VI. évfolyam / 4.

A szülők szerepe az alapfokú zeneoktatás valós és virtuális formájában

Szerzők:

Váradi Judit, Józsa Gabriella, Bartalis Izabella, Kelemen Henrietta, Kerekes Rita,
Kiss Julianna, Mike Ádám, Molnár-Tamus Viktória, Radócz József Miklós,
Szabóné Fodor Adrienne, Szűcs Tímea

Szakmai lektorok:

Pintér-Keresztes Ildikó
Szabó István
Szabó Norbert

Olvasószerkesztő:

Buzás Boglárka

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2026
© Szerzők, 2026

ISBN 978-615-6669-30-8

ISSN 3094-4708

DOI: https://doi.org/10.56235/MuTa.2026_VI_4

MMA MMKI
1121 Budapest,
Budakeszi út 38.

A kutatást a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti
és Módszertani Kutatóintézet támogatta.

A kiadásért felel dr. Csáji László Koppány, a Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója.

MMA•MMKI

Tartalomjegyzék

Előszó.....	7
A szülők hatása gyermekük művészeti tanulmányaira.....	9
Az online zeneoktatás jellemzői.....	13
Az online zeneoktatás és a szülői jelenlét összefüggései.....	15
Az online oktatás hatása a zenetanárookra.....	19
A kutatás bemutatása.....	21
A kutatás mintája és módszere.....	21
A mérőeszköz bemutatása.....	23
A kutatás eredményei.....	25
Zenehallgatási szokások skála.....	29
A szülők hatása gyermekeik zenetanulására.....	33
Zeneoktatás a szülő megítélésében.....	43
A tanári attitűd megítélése.....	47
Az online zeneoktatás előnyei és hátrányai.....	49
A tanári közvetítéstílus változásai.....	54
Vélemények a testvérek párhuzamos zenetanulásáról.....	55
Összegzés.....	59
A kutatás limitációi.....	62
Irodalomjegyzék.....	63
Szerzők.....	67

Előszó

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet támogatásával a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program és a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, valamint A Jövő Művészetéért Alapítvány Művészetpedagógiai Kutatócsoportja a világjárvány megjelenése után, 2020-ban a zenepedagógusok körében vizsgálta a digitális tér oktatási tapasztalatait (Váradi & Józsa, 2022). Az eredmények *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban* címmel jelent meg. A pandémia alatt az online oktatás új helyzet elé állította az oktatás minden résztvevőjét (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022).

Ezen kutatásunk során eltérő tapasztalatokat találtunk a szülő szerepével kapcsolatban. Az interjúalanyok és a kérdőívet kitöltő zenetanárok mellett, hogy negatívumként élték meg a kapcsolattartás online formáját, megfogalmazták azt is, hogy a családoknak is megterhelő volt a folyamatos digitális eszköz-használat, sőt a hátrányos helyzetű tanulókat nem tudták online elérni. Problémát okozott a társadalmi egyenlőtlenség, a nem megfelelő vagy hiányzó technikai háttér, az azonos erőforrások egyidejű megosztása a többi családdal, a szülői támogatás hiánya és a családon belüli konfliktusok. Véleményük szerint a szülők annyira leterheltté váltak az online oktatás megnövekedett feladatai miatt, hogy a zeneoktatást elhagyhatónak értékelték, ami egyenes arányban vezetett a lemorzsolódáshoz. A tanárok másik része ugyanakkor az online oktatás pozitívumaként értékeltte azt, hogy a szülők jobban beleláltak, esetlegesen aktívan bevonódtak a zeneoktatásba, például a hangszer hangolása miatt, vagy több segítséget tudtak nyújtani a gyakorlás során. Miután a zeneoktatás talán minden más oktatási területhez képest jobban igényli a személyes jelenléteket, a valós idejű oktatást, a kapcsolattartáshoz és a kommunikációhoz köthető tényezők között megjelenik a technológiai eszközök kezelése is. Elsősorban a fiatalabb tanulóknál elengedhetetlen a szülői segítségnyújtás az eszközök kezelésében a kapcsolat megteremtéséhez és fenntartásához. Az oktatás sikeressége érdekében további fontos tényező volt a külső tényezők hatása, mint a zavartalan óratartás és gyakorlás megvalósíthatósága, amely új motívumként a család életének szervező erejévé vált (Váradi, 2021).

Az Amerikai Pszichológiai Társaság az Egyesült Államokban folytatott kutatást a világjárvánnyal kapcsolatos stressz mértékéről (N=013). Eredményeik alapján a szülők 71%-ának gyermekeik online oktatásának lebonyolítása okozta a legnagyobb stresszt ebben az időszakban (Mikszta et al., 2021). A zenei tanulmányokat vizsgálva a Covid-19 időszakában a kutatások rámutattak, hogy különösen a fiatalabb, kezdő tanulók szorultak nagyobb szülői segítségre (Szalai et al., 2022). A szülői támogatás leginkább az órákhoz és a gyakorláshoz szükséges tér és idő megteremtésében, valamint a hangszeres gyakorlás figyelemmel kísérésében mutatkozott meg. Ennek hatására az oktatás eredményesebbé vált, a csoportos zeneórák kivételével (Kerekes & Kiss, 2022) a zenetanárok megítélése szerint a tanulók fele jobban fejlődött és jobb eredményt ért el (Oliveira et al., 2023; Kiss et al., 2022). De ez az eredmény csak azoknál a szülőknél mutatkozott meg, akik maguk is otthonról dolgoztak, azokban a cs-

ládokban, ahol a szülők továbbra is eljártak munkahelyükre, ez a korreláció nem volt kimutatható. Ezek az eredmények annak ellenére, hogy a világjárvány miatti távoktatás atipikus és kihívásokkal teli időszakát jellemzik, összhangban állnak a korábbi kutatások konklúzióival.

2020 tavaszán kicsik és nagyok egyaránt nehezen viselték a bezártságot, az otthon-tanulás nehézségeit, a megszokott időbeosztás felborulását, a pedagógusok hiányát és a folyamatos szülői jelenlétet. A szülők látták ezeket a küzdelmeket, és amennyiben volt rá lehetőségük, lazítottak a szigorú menetrenden, időnként több mozgást, játékot engedve meg a fáradt gyermekeknek. Fontossá vált a leterheltség kérdése, hogy ebben a helyzetben mit bír a gyermeki lélek, a kötelező iskolai tanulmányok mellett mi az, ami valóban örömet okoz számára, segíti a mindennapi gondokkal való megküzdés során, és mi az, ami szinte gúzsba köti, s esetleg mentális problémákat idéz elő nála. A lezárások időszaka alatt a zeneoktatás kiegészült a tanár-diák munkakapcsolat egy harmadik pillérével, a szülővel, aki gyermeke mellett megszokott feladatköréből kilépve olykor tanárként töltött be pótolhatatlan szerepet (Szalai et al., 2022).

Kérdőívünk egyik lényeges kérdésével arra kerestük a választ, hogy vajon befolyásolta-e a szülők döntését a világjárvány miatti állapot abban, hogy gyermekük zenét tanuljon. A döntés mellett és ellen is számos érvet lehet felsorakoztatni, de tudjuk, hogy az akkor meghozott választás nemcsak egy tanulási folyamat kezdetét vagy folytatását jelentette, hanem több évre előre meghatározta/meghatározza például a zeneiskolában tanulók létszámát is.

Eredményeink rávilágítanak arra, hogyan befolyásolják a szülők gyermekkori és felnőttkori művészeti tevékenységei gyermekeik zenetanulási szokásait. Ez segíthet a szülőknek abban, hogy tudatosabban támogassák gyermekeik művészeti érdeklődését. A vizsgálat alapján láthatjuk, hogy milyen hatással van a szülők kulturális háttere és iskolai végzettsége a gyermekük zenei szokásaira és preferenciáira.

A szülők hatása gyermekük művészeti tanulmányaira

Művészetpedagógiai kutatócsoportunk 2018-ban a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet támogatásával az Észak-Alföld régióban indított felmérést a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységekről és rendezvényekről. Az eredmények a *Művészeti körkép* tanulmánykötetben jelent meg, amiben jelentős fejezetet szántunk a művészeti nevelés és a szülők kapcsolatának. Vizsgáltuk a kulturális tőke szerepét, a szülők művészeti múltját és jelenét, a szülők hatását gyermekük művészeti tevékenységeire, valamint a szülők kulturális attitűdjét. Eredményeink szerint a megkérdezett szülők nagy része nem végzett művészeti tevékenységet gyermekkorában, ha mégis, leginkább zenei tanulmányokat folytattak. Ez elsősorban az anyákra jellemző, hasonlóan a jelenlegi aktív zenei tevékenység művelése is náluk dominánsabb. A diplomával rendelkező szülők nagyobb valószínűséggel végeztek valamilyen művészeti tevékenységet gyermekkorukban. Általánosságban kijelenthető, hogy az anyák és apák esetében is a jobb anyagi helyzettel rendelkezők foglalkoztak vagy foglalkoznak a jelenben zenei tevékenységekkel (Péter et al., 2020). További eredmény, hogy a nagycsaládosok gyermekei kevésbé vesznek részt művészeti oktatásban, valamint az anyák szerepe kiemelkedik az otthoni művészeti tevékenységek végzésénél. Ez utóbbi forma elsősorban az alacsony anyagi tőkével rendelkező családokra jellemző (Szűcs & Péter, 2020). Figyelemreméltó, hogy ezen kutatásunk az utolsó zenepedagógiai felmérés a Covid-19-világjárvány előtt, ennek okán az eredményeinek és a jelenlegi munkánk adatainak összevetésével kirajzolódhatnak a pandémia okozta változások (Váradi et al., 2020).

A művészeti nevelés célja a tehetség kibontakoztatása mellett a kultúra iránt fogékony, művészszerető közönség nevelése. Ezért részét képezi az aktív művészeti tevékenység, a befogadói tevékenység, valamint a kulturális rendezvényeken való részvételre ösztönzés is (Váradi, 2023). Ennek a hosszú távú célnak az elérésében az iskola mellett nagy szerepe van a szülőknek és a családi háttérnek is (Engler, 2010). A zenetanulás iránti motiváció és elköteleződés, valamint a szülői hatás vizsgálata azonban hazánkban kevésbé kutatott terület. Ennek ellenére ismert, hogy a művészetekben való részvételi igényt, avagy a kulturális tőkét elsősorban a szülői attitűd határozza meg (Passeron & Bourdieu, 1970; Váradi, 2020; Váradi & Józsa, 2023), valamint a gyermek korai művészeti nevelése is otthon, az elsődleges szocializációs szinten valósul meg (Kozma, 1984).

Az elmúlt évtizedekben a gyermekek teljesítményének megértésében a kutatások egyre jobban fókuszálnak az otthoni szocializációs folyamatokra, melyek eredményei azt mutatják, hogy a szülői befolyás következetesen pozitív hatással van a tanulói teljesítményre. Sloboda és Davidson (1996) 42 tehetséges fiatal zenész életrajzát vizsgálva azt találta, hogy a tehetségfejlesztéssel közvetlenül összefüggő egyetlen közös tényező az volt bennük, hogy szüleik kiskoruktól fogva énekeltek gyermekeiknek, és amikor csatlakoztak hozzájuk, jól érezték magukat. Különböző vizsgálatok is azt erősítették meg, hogy a szülői támogatás a legfontosabb a tanuló zenei fejlődésében, különösen a korai életkorban (McPherson, 2009).

McPherson 2009-ben felhívja a figyelmet arra, hogy a növekvő mennyiségű nevelés- és fejlődéslelektani szakirodalomnak csak egy kis része vizsgálta a szülők szerepét a gyermekek zenei fejlődésében, azóta ezen a területen már egyre több kutatás születik. Creech és Hallam tanulmánya (2003), melyben a szülő, a tanár és a tanuló közötti dinamikus kapcsolatot kutatták, elsősorban azokat az interakciókat, amelyek befolyásolhatják az eredményeket. Az általuk javasolt modell keretét ad az emberi viselkedés bizonyos típusainak megértéséhez, a hangszeres órákon létrejövő kommunikációhoz. McPherson tanulmányában tovább vezette ezt a keretet, a szülő-gyermek interakciók és „érzelmi klímák” típusainak meghatározására fókuszál, elsősorban azokra, amelyek hatással vannak a zenetanulásra. Eredményei azt mutatták, hogy a családon belüli érzelmi légkör sokkal mélyebben befolyásolja a gyermekek zenei nevelését, mint azt korábban gondolták.

A gyermekek művészeti nevelésében tehát fontos szerepet játszanak a szülők mind tudatosan (anyagi, technikai és lelki támogatás), mind a generációs örökségek által (családi háttérváltozók, például lakóhely, iskolai végzettség, szülők zenei kötődése és tevékenysége). Az otthoni környezetnek a gyermek tanulmányaira, pályaválasztására kifejtett hatását, a családi zenei tevékenység motiváló erejét több kutató is vizsgálta (például Custodero, 2006; McDowell, 2008; Samuel, 2014; Héjja, 2017; Péter et al., 2020; Ververis & Apostolis, 2020; Váradi, 2023), eredményeik jelentősége vitathatatlan. Kutásaik igazolták a kulturális tőke jelentőségét, miszerint a szülők korai művészeti, elsősorban zenei élményei meghatározó szerepet játszanak a gyermeknevelés során.

A Művészetpedagógiai Kutatócsoport vizsgálata során a művészeti tárgyat oktató pedagógusokon, intézményvezetőkön és kulturális szolgáltatókon kívül a szülők véleményére is kíváncsiak voltak (Váradi et al., 2020). A kutatásban részt vevő szülők gyermekei általános iskolai tanulók, akik kulturális tőkéjére koruknál fogva hatással vannak a szülői háttér egyenlőtlenségei. A szülők kulturális tőkéje tehát meghatározó szerepet játszik a gyermek kultúra iránti attitűdjének formálódásában. A kulturális tőke egyike a Bourdieu által megkülönböztetett három tőketípusnak. Ezek mindegyike valamilyen formában előnyt jelent birtoklója számára. Míg a (1) gazdasági tőke közvetlenül váltható anyagiakra, addig a (2) kapcsolati (társadalmi) tőke közvetlen jelent anyagi értéket. Nagysága az egyén által elérhető és igénybe vehető kapcsolatok hálójának nagyságától függ. A (3) kulturális tőke, amely adott esetben gazdasági tőkévé is konvertálható, három formában jelenhet meg: inkorporált, objektívált és intézményesült kulturális tőkeként (Bourdieu, 1999).

Az inkorporált kulturális tőke megszerzésekor az egyén képzésére a szabadidejéből fordít időt, az így megszerzett művészeti készségeket, képességeket nem tudja megvásárolni, eladni vagy átruházni. Az átadás egyetlen lehetséges formája a tudás-szerzés tanítás révén. Az objektívált kulturális tőke a kultúra „terméseinek” (művészetek, tudomány) birtoklása. Mivel ezeknek a kulturális termékeknek pénzben kifejezhető értéke van, ezért ez a tőketípus feltételezi a gazdasági tőke meglétét is. Bár a hangszerek, képzőművészeti alkotások, tudományos alkotások eladhatók és örökölhetők, az inkorporált kulturális tőkével nem rendelkezők számára kisebb értéket képviselhetnek. A gazdasági tőkével – az anyagi előrelépés lehetőségét rejtő tulajdonsága miatt – szoros összefüggésben lévő intézményesült kulturális tőke a társadalmilag garantált elismerésen alapuló, az egyén által birtokolt titulusokban ölt testet (Kiss et al.,

2020). A kulturális tőke három formája kölcsönhatásban van egymással. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők nagyobb valószínűséggel lesznek kultúrafogyasztók és birtokolnak művészeti alkotásokat (Pusztai, 2009). A gyermekek kulturális tőkéjének lényeges befolyásoló tényezője a szülők iskolázottsága, a család kulturális tevékenysége. Ezek a hatások egy osztályközösségben is érvényesülhetnek a tanulók között. A nem diplomás szülők gyermekére pozitív hatással lehet a magasabb kulturális tőkével rendelkező családból származó osztálytársainak értékrendje, magatartása, kulturális szokásai (Fényes & Pusztai, 2004). Bourdieu szerint a kulturális tőke a legnehezebben megszerezhető tőkefajta, amely az egyenlőtlenségek generálásában kulcsszerepet játszik.

A zeneoktatást vizsgáló kutatások – összhangban Bourdieu kulturális tőke és habitus elméletével (Bourdieu, 2009) – rávilágítottak arra, hogy a szülőknek jelentős szerepük van gyermekük zenei életében, zenei tanulmányaiban (Wright, 2010). A családi interakciós minták (Davidson & Borthwick, 2002), a szülő korábbi és jelenlegi művészeti tevékenysége (Szűcs & Péter, 2020), a szülői bevonódás mértéke (Epstein, 1996) pozitívan motiválja gyermekeik zenei érdeklődésének kialakulását, így a kulturális preferenciák öröklésében tetten érhető a transzgenerációs hatás (Bogt et al., 2011). McPherson (2008) a jelenséget olyan modellként értelmezi, ahol egy visszacsatolási hurok jelenlétével a szülői célok, stílusok, preferenciák szociokontextuális hatásként érvényesülnek a gyermek számára. A szülők kiemelkedő szerepet játszanak a zeneoktatás során is (Koops, 2012). A tanuló, tanár és szülő triadikus kooperációja a sikerélmény megteremtésének kulcsa (Bugeja, 2009). A szülőknek nem kell professzionális zenészek lenniük, hogy segítsék gyermekeiket, az ő szerepük az érzelmi támogatás és megerősítés, míg a művészi és technikai ismeretek átadása a tanárok feladata (Crech, 2010).

A szülői támogatás minősége a jelenléti hangszeres zenei oktatásban sem elhanyagolható tényező (Oliveira et al., 2023). A tanulók jobb eredményt érnek el, ha a szüleik részt vesznek a hangszeres órákon, figyelemmel kísérik az otthoni gyakorlást és részt vesznek gyermekeik nyilvános fellépéseiben (Crech & Hallam, 2003).

Karres (1981) disszertációjában a zenét tanuló gyermekek családi és társadalmi helyzetét, valamint zenei környezetét térképezi fel. Kutatásában megállapítja, hogy az aktív zenei múlttal rendelkező szülők gyermeküknek is hasonló tanulmányokat szánnak. Vizsgálata során az is kiderül, hogy az ének-zene tagozatos iskolák tanulóinak szülei között több értelmiségit találunk, mint más, nem tagozatos iskolák szülői közösségében (Karres, 1981). Janurik 2009-es tanulmányában a zenetanulás és a családi háttér összefüggéseit vizsgálja. Eszerint leggyakrabban a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekei folytatnak zenei tanulmányokat (Janurik, 2009). Váradai 2020-as kutatása szintén alátámasztja, hogy a szülő magasabb végzettsége és a gyermek művészeti aktivitása között pozitív összefüggés van (Váradai, 2020).

Lackey és Murphy középosztálybeli szülőkkel készített kérdőíves felmérést 2011-ben. Megállapították, hogy a szülők azért szorgalmazzák gyermekük iskolán kívüli zenei nevelését, mert úgy vélik, a zenetanulás az általános és a középosztályi értékek ápolását is elősegíti (Lackey & Murphy, 2011). Váradai 2013-as kutatásában hasonló eredményre jut, mint Karres: ha a szülők korábban zenei tanulmányokat folytattak, jobban támogatják gyermekeik művészeti nevelését (Váradai, 2013).

Reeves 2015-ös kutatásának eredményei azt mutatják, hogy a szülők a zenetanulást szoros kapcsolatba hozzák gyermekük erkölcsi fejlődésével. Kiderül továbbá, hogy a zeneileg képzett szülők hamarabb felismerik gyermekük zenei tehetségét, illetve kezdeményezik annak fejlesztését. A zenetanulás a szülők társadalmi pozíciójának mutatója lehet, emellett azonban a közös zenélés a családi identitást is formálja (Reeves, 2015). Hsiao 2015-ben végzett nagymintás vizsgálatot Tajvanon. Óvodáskorú gyermekek szüleinek a hozzáállását mérte a művészeti oktatással kapcsolatban. Az eredmények között kiemelendő, hogy a művészeti oktatás szükségességének megítélése nagyban függ a szülők nemétől, életkorától, végzettségétől, foglalkozásától, továbbá a gyermekek által eddig látogatott foglalkozások minőségétől és a gyermekek nemétől (Hsiao, 2015).

Árgány tanulmányában szintén rávilágít a kulturális tőke jelentőségére: az édesapa iskolai végzettségének foka, valamint gyermekének zenei nevelésében való részvétele között egyenes arányosság mutatkozik. Figyelemreméltó továbbá, hogy a legfeljebb érettségivel rendelkező édesanyák gyermekeinél a legmagasabb a zeneiskolába nem járók aránya (Nagyné Árgány, 2018). Ugyanakkor az otthoni közös zenei tevékenységre nincs hatással a szülők iskolai végzettsége (Váradi, 2023).

A gyermekek művészeti nevelésébe való szülői bevonódás fontosságáról szóló nézetek nem újkeletűek (Bugeja, 2009). Ahogyan a tanórán kívüli tevékenységek esetében, úgy a zenei nevelés esetében is elengedhetetlen a szülőktől jövő lelki és anyagi támogatás (Xu, 2017). Az eredményes zenei nevelés kulcsa a tanár, a szülő és a gyermek együttműködése. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni MacMillan kutatási eredményeit, aki rávilágított arra, hogy a szülői bevonódás mértékének meghatározása a folyamatban érintett minden szereplő szemszögéből szubjektív, ugyanazt a helyzetet másképpen élik meg és másképpen ítélik meg, értékelik (MacMillan, 2004).

Szűcs és munkatársai eredményei szerint a kora gyermekkori otthoni zenei közeg meghatározó a gyermek zenei elköteleződése szempontjából, mivel a szülők zenéhez, hangszerjátékhoz, énekléshez fűződő viszonya motiváló erőként hat a gyermek és a zene közötti minőségi kapcsolat kialakulására. Figyelemreméltó továbbá, hogy számos vizsgálat alátámasztja a szülők zenei közreműködésének fontosságát. A támogatás, az érdeklődés és a motiválás mellett a zenei tanulmányok hatékony nyomon követése is előtérbe kerül (Szűcs et al., 2022).

Váradi és Józsa (2021) az általános iskola 4. osztályos tanulóinak tanórán kívüli művészeti tevékenységeit vizsgálta, kitérve az iskola mellett a család szerepére is a művészeti értékek átadásában. Elemzésükben kiemelik, hogy a gyermekek művészeti érzékenyítésére jelentős befolyást gyakorol a családból hozott kulturális tőke, valamint az iskola mint másodlagos szocializációs színtér. Korábbi kutatások arra mutatnak rá, hogy ez a hatás még határozottabban rajzolódik ki, ha a szülő korábban maga is végzett művészeti tevékenységet, mert így jobban támogatja gyermeke művészeti tanulmányait (Váradi, 2013). Váradi és Józsa vizsgálatukban azt is kutatták, hogy a tanulók szerint szüleik mennyire érdeklődnek művészeti tanulmányaik iránt. Az eredményekből az édesanya fokozottabb odafigyelése rajzolódik ki: a tanulók 57,5%-a válaszolta, hogy az édesanyja nagyon sokat érdeklődik a tanulmányi eredményei iránt, az édesapákkal kapcsolatban ez az arány 42,1% volt. A diákok 1,8%-a szerint az édesanya, az apák esetében 5,1%-a egyáltalán nem érdeklődik az iskolai eredményei iránt (Váradi & Józsa, 2021).

Az online zeneoktatás jellemzői

Az intézmények infokommunikációs háttere az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően (Gáspár & Rausch, 2022) sokat gyarapodott, de a tanárok saját eszközellátottsága változó minőségű volt, és a digitális kompetenciáik is eltérőek voltak. Fontos volt az online tanulásra való készség az eredményes tanításhoz. Józsa és munkatársai a tanárok digitális attitűdjét vizsgálva arra az eredményre jutottak, hogy szignifikáns különbség van a pályán töltött idő alapján. Azok, akik 21 évnél régebben tanítanak, nehezebben alkalmazkodtak a digitális eszközökkel történő oktatáshoz, ugyanakkor a diákok motivációjának és érdeklődésének fenntartásában nincs korosztályi különbség (Józsa et al., 2022).

Kibíci és Sarikaya (2021) kutatásában azt vizsgálta, hogy milyen szintű volt a közép-fokon tanító zenetanárok (N=203) készsége az online tanításra. Eredményeik szerint a férfi zenetanárok, a pályán még csak néhány éve (0-6 év) lévők és a magániskolákban alkalmazottak felkészültsége szignifikánsan magasabb volt az online tanításra. Azt tapasztalták, hogy sok probléma merült fel a virtuális zeneórák megtartásában és az ezekre való felkészülésben. Véleményük szerint a zenetanári kompetenciák fejlesztése hozzájárulna egy erős zeneoktatási rendszer kialakításához. Ezért továbbképzési programok szervezését javasolták, hogy elsajátítsák a tanult ismeretek alkalmazásának technikáit, továbbá szükséges lenne, hogy a zeneórákat és a tanárokat innovatív és technológiai alapon támogassák a webalapú tanulási készségek elsajátításának folyamatában. Globálisan tapasztalható volt, hogy a Covid-19-járvány miatt bekövetkezett lezárások új pedagóguskompetenciák kialakítását és olykor ugrásszerű fejlődését eredményezték. Egy korábbi magyarországi kutatás (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022) arra világított rá, hogy hazánkban is szükséges lenne a zenepedagógusok informatikai készségeinek fejlesztése a pályán lévők körében is, de már a tanárképzésben is.

A 2012-es és a 2020-as *Nemzeti alaptanterv* az iskolai képzésben is kiemelt kulcskompetenciaként jelöli meg a digitális kompetenciát. Ehhez kapcsolódva készült több magyar fejlesztésű zenei program (például Zenesziget¹, Musicators²), amelyek elsősorban az iskolai ének-zene órákon vagy a szolfézsórákon alkalmazhatóak. E tény duplán hasznos, hiszen ha például a kottaolvasást kottaszerkesztő és/vagy zeneszerkesztő program segítségével tanítjuk, akkor a tanulási motiváció szintje is emelkedni fog, nem csak a tanuló számítástechnikai hozzáértése. Abban az esetben pedig, amikor a növendékek saját maguk készítik ezeket a feladatokat társaik számára, ez ösztönző hatással lehet a kreativitásukra is (Jakobicz et al., 2018).

Mindez az Európai Unió megújított szakpolitikai kezdeményezésének, a Digitális oktatási cselekvési tervnek (2021–2027) is köszönhető, amely „*meghatározza a magas színvonalú, inkluzív és hozzáférhető európai digitális oktatás közös jövőképét, és amelynek célja, hogy támogassa a tagállamok oktatási és képzési rendszereinek a digitális korhoz való hozzáigazítását. Szorosabb együttműködést szorgalmaz európai szín-*

1 <https://www.zenesziget.eu/>

2 <https://musicators.com/>

ten a digitális oktatás terén a Covid-19-világjárvány jelentette kihívások és lehetőségek kezelése, valamint annak érdekében, hogy lehetőségeket kínáljon az oktatási és képzési közösség (tanárok és hallgatók), a politikai döntéshozók, a tudományos körök és a kutatók számára nemzeti, uniós és nemzetközi szinten.” (Digitális oktatási cselekvési terv, 2020, o. n.)

A technológia fejlődésének köszönhetően a digitális kompetenciákat célzó innovációk elsők között a természettudományos tárgyak és az idegen nyelvek módszertani eszköztárát színesítették. A 2020 elején világméretet öltő Covid-19-világjárvány az online tér lehetőségeinek dinamikusabb megismerésére kényszerítette az oktatás aktorait. A tanítás és a tanulás folyamatának online közegbe való kerülése a tanulókat, a tanárokat és a szülőket szorosabb együttműködésre készítette (Horváth et al., 2014; Óváry & Váradi, 2022). A digitális tanulás tapasztalatainak megismerése a hazai és a nemzetközi platformon is az oktatáskutatás új szegmensét képezte. A kutatók a pedagógustársadalom digitális felkészültségét (Szalai et al., 2022; Kerekes & Kiss, 2022), a családok online tanításba való bekapcsolódásának technikai feltételeit (Daubney & Fautley, 2020), a tanulási folyamat produktivitását és a zenetanárok módszertani megújulását is górcső alá helyezték (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022; Miksa et al., 2021).

A zeneoktatás speciális tanulási folyamatában a szülői támogató attitűdök (Váradi & Józsa, 2023; Váradi, 2023), a szakmai szempontok mellett a hozzáadott pedagógiai érték is különleges jelentőséggel bír a hangszeres oktatás mester-tanítvány kapcsolatában (Szűcs, 2019; Váradi, 2023). A zenetanítás és -tanulás online környezetben való megvalósulása számos kihívás elé állította a zenepedagógusokat. A modern technika sokszor ellehetetlenítette a digitális képzés formáit, gyakran szakadozott az internet, az országos lefedettség egyenetlensége miatt főleg a kistelepüléseken. A zenepedagógusoknak sokszor kellett erőfeszítéseket tenniük a hibák elhárításáért, olykor sikertelenül (Erős, 2020; Rónaszékiné, 2020; Péterffy, 2021).

A hangszeres és csoportos órák valós időben való megtartását a hang- és képmí-nőség problematikája (Szalai et al., 2022) mellett a motiváció fenntartása is nehezítette (Kerekes & Kiss, 2022; Kiss et al., 2022). A csoportos zenetanulás során a frontális tanítás helyett jóval később jutottak el a tanárokhoz a korszerű újító formák és tevékenységek, mint például az interaktív feladatok vagy a kooperatív csoportmunkák (Kiss et al., 2022), az egyéni hangszeres órák pedig továbbra is megőrizték a hagyományos módszereket, olykor kiegészülve informatikai eszközökkel és online elérhető gyakorlatokkal. Annak ellenére, hogy az online tanulási közeg a problémamegoldó készség dinamikusabb kibontakoztatását segítette elő az oktatási folyamat szereplőinél, a személyes interakciók impulzusai, többletenergiái nem pótolhatók a módszertani eszköztár digitális gyarapodásával sem (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022).

Az oktatáspolitikának évek óta kiemelt célja, hogy erősítse az iskola és a szülők együttműködését, minél inkább próbálja bevonni a szülőket az iskola életébe, a döntésekbe (Imre, 2019). Creech és Hallam (2009) szintén felhívják a figyelmet a tanár, a szülő és a tanuló dinamikus kapcsolatára, amely befolyásolja a hangszeres oktatás sikerességét. A világjárvány előtt a tanárok abban az esetben, ha nem találtak aktív együttműködésre a szülők részéről, akkor ők maguk is egyre passzívabbá váltak a kapcsolat kiépítésében (Walker et al., 2010).

A távoktatás a zeneoktatás területén is megteremtette azt a szituációt, hogy a szülők segítségével, odafigyelése nélkül nem működött az oktatás, így ők is jobban beleláttak a tanítás menetébe, módszertanába, akarva-akaratlanul véleményt alkottak a zenetanárokról, az oktatásról, annak hatékonyságáról, az esetleges változásokról. Ez a többnyire aktív részvétel a szülők részéről nemcsak figyelemben, hanem időráfordításban is többet igényelt (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022).

A zeneoktatás nem kötelező, a gyermek szabadidejének terhére, iskolai kötelező órái mellett extrakurrikuláris jelleggel folytatja a tanulmányait. A zenei nevelés hatékonyságát jelentősen segíti a tanár és a szülők között kialakult kapcsolat. A szülői elismerés megerősítve a gyermek sikerélményét a tanulmányok iránti elköteleződést is erősíti (McPherson, 2008). Az online oktatás alatt a szülőknek annál nagyobb szerepe volt, minél kisebb a gyermeke, mivel a géphasználat mellett a kapcsolatteremtésben is aktív szerepet kellett vállalnia. Így a sikeres oktatást a szülő szabadideje is befolyásolta (Engler, Markos & Dusa, 2021).

Az online zeneoktatás és a szülői jelenlét összefüggései

A koronavírus megjelenésével a köznevelési rendszer mellett a zeneoktatás szereplőinek is meg kellett tanulni alkalmazkodni a merőben új életformához, a digitális oktatási-nevelési rendhez. A zenetanárok speciális helyzetét az adta, hogy a megszokott iskolai környezet helyett a saját lakásukban, saját hangszerükkel fejlesztették a növendékek zenei képességeit. Az oktatás módszertana a művészeti nevelésben különösen fontos szerephez jutott, hiszen itt szokatlan volt az informatikai eszközök használata, mégis viszonylag gyorsan kialakult az átlálás az online működésre. „*Kiszabadult a szellem a palackból*”, a digitális infrastruktúra és tartalomgyártás felértékelődött, a pedagógus az önálló tanulás mentorává vált (Setényi & Szepesi, 2020a).

A tanulók zenetanulással kapcsolatos attitűdjének legmeghatározóbb tényezője a családi háttér és a pedagógus személye (Váradi & Józsa, 2023). Ahol vannak otthon hangszerek, illetve a családtagok magasabb arányban játszanak hangszeren, ott jellemző a zenei rendezvények közös látogatása és a gyermek sokkal kedvezőbben viszonyul a zenei tanulmányokhoz (Váradi, 2022). A családi közeg mellett kulcsfontosságú szerepet tölt be a zenetanár személye, akinek számos feladata közül kiemelkedik a tanulók zenei ízlésének formálása, az élménynyújtás és a készségfejlesztés, valamint a diákok mentális-affektív állapotának fejlesztése. A hangszeres oktatás színvonalát jelentősen meghatározza a főtárgytanár és a diák közötti kapcsolat minősége, ami az életkor előrehaladtával a tanulási motivációra és a zenei pályán való továbbtanulásra is kihatással lehet (Váradi et al., 2024).

A tanár, természetesen a zenetanár is, nagyban felelős tanítványai énképének és önel fogadásának alakulásáért. A hangszeres órák igen szoros személyes és közvetlen kapcsolatot jelentenek, ahol megszokott és szükséges a teljesítmény folyamatos értékelése; a dicséret, a jutalmazás rendkívüli jelentőséggel bír, a sikerélmény fontos motivációs erő, azonban ezek a szegmensek sérültek leginkább a pandémia alatt. Számos visszajelzést használtak a pedagógusok, az azonnali reagálás azonban nagyban hiányzott a karantén alatti zeneoktatásból, sok esetben csak későn érzékelték a gyermek a lassú internet miatt.

Mindez gyökeres változást okozott az órartartások rendjében és az értékelés folyamatában egyaránt. A távoktatásban az osztályzat szerepe a jutalmazás, az erőfeszítés elismerése volt, kevésbé a tudásszint mérése. A megszokott minősítést hamar felváltotta a szülők segítségét nagyban felhasználó tanulói igyekezet elismerése. A jegyet egyaránt kapta diák és családtag, akinek a tanulás iránti eltökéltsége nagyon fontos volt minden résztvevő számára (Setényi & Szepesi, 2020a). Azzal, hogy a zene tanárok elkezdtek mást értékelni, igen szoros kapcsolat alakult ki a zeneoktatás szereplői – tanár, növendék és szülő – között. Az online folyamatnak más pozitív hatása is beigazolódt: a családi támogatást kapó növendékek motivációja és kötelességadata kevésbé sérült, mint szülői segítség nélkül gyakorlók társaiké (Kiss et al., 2022).

A zenepedagógusok többsége a már jól bevált módszerekkel és munkaformákkal akarta a tanítványai motivációját fenntartani, ami sok esetben nem sikerült, így az órakeretek gyakran felbomlottak, és addig szokatlan vagy ritkán alkalmazott tevékenységek kerültek előtérbe, például egyéni beszámolók, szólampróbák, önálló gyakorlás, tanulói felvételek készítése, videón megosztott zenehallgatás. Ezek segítségével a zene tanárok könnyebben felfigyeltek az egyéni hiányosságokra. Az otthon gyakorlás felvételének elemzése lényeges motiváló erővel rendelkezik: segítségével sikerült igazolni azt, hogy a növendékek megértették, mit szeretett volna elérni a pedagógus. Erős (2020) úgy tapasztalta, hogy tanítványai elméleti tudása teljesebbé vált, a pedagógiai módszerek finomodtak, hatékonyabb feladatmegoldást eredményeztek a normál körülmények között ritkábban használt gondolkodási műveletek, mint például azonosítás, megkülönböztetés, rendszerezés.

Portugál kutatók 2020-ban, az első lezárások idején, 39 zenét tanuló diák szüleinek és tanárainak tapasztalatai alapján vizsgálták a tanulói támogatással kapcsolatos attitűdöket és cselekvéseket otthoni környezetben. A tanárok ezzel párhuzamosan a tanulók teljesítményét figyelték a korábbi, jelenléti oktatáshoz viszonyítva. Az eredmények azt mutatják, hogy szoros kapcsolat van a szülői támogatás és a zenei teljesítmény között. Azok a tanulók, akik magasabb szintű támogató szülői közreműködésben részesültek, jobban teljesítettek, mint a járvány előtt (Oliveira et al., 2023).

Új, korszerű eljárások használatával erősíthető a tanulási motiváció a hangszeres órákon is. A diákok igénylik pedagógusaik figyelmét, véleményét, érdeklődését. A zene tanár fontos feladata, hogy a növendékekben pozitív érzelmeket alakítson ki a zene iránt, és megismertessék a gyermekkel a zenehallgatásban, zenei tevékenységekben rejlő élményszerűséget. A játékos tanulás segíti mindezt, lehetőséget teremt a különböző munkaformák és módszerek változatos alkalmazására. A drámapedagógiai gyakorlatok, a kooperatív tanulási technikák, a projekt módszer alkalmazása csoportos tanulási formákat jelent, de a problémaalapú tanulás, a digitális eszközök használata lehetőséget biztosít a megszokás, a rutin feloldására és az egyéni órák színesítésére (Jakobicz et al., 2018). A digitális tanulás felületei adottak voltak, de nélkülözték a személyes megjelenést. Különösen a továbbtanulás előtt álló tanulók gondviselői kerültek nehéz helyzetbe. Eszköztáruk és mozgásterük megnőtt ugyan, de nagy volt a bizonytalanság a jövőt illetően (Setényi & Szepesi, 2020b).

Észak-Írországból a pedagógusok és a növendékek mellett a szülők segítése céljából működtetnek egy weboldalt, a *Musical Mystery*-t, amely négy különböző tema-

tika köré csoportosítja a zenei oktatás elemeit (ritmus, hang, zenekari hangszerek, stílusok). A családok a 7–11 éves gyermekek zenetanulásához használhatják e különleges felületet. Másik kedvelt programjuk az EarMaster Pro elnevezésű szoftver, mely több mint 2000 zenei leckével kínál fejlődési lehetőséget a professzionális szintig. E programok megadják a tényleges fejlődés esélyét, és leginkább a motivációban érnek el fontos változásokat, a motivált tanuló attitűdje pedig gyökeresen megváltozik kedvező irányban a megújult szerepekben működő pedagógus iránt. Ami leginkább sérült a jelenlét hiányából adódóan, az a megfelelő hangszer- és testtartás, a helyes légzésmód, a hangolás, a példaértékű bemutatás (előjátszás), a közös gyakorlás lehetősége. A magasabb szintű tanári digitális kompetencia viszont a felsorolt hiányosságok enyhítésére számos alternatív megoldást adhatott volna, nagyon látványos videók vannak a légzőszervek, a hallás, egyéb hangszerjátékhoz kapcsolódó biológiai szervek működéséről kimondottan tanulókorú gyermekek számára. A hangolást számos applikáció segíti. A példaértékű tanári bemutatást lehet példaértékű művészek felvételeivel „pótolni”, amennyiben ezek a művek megtalálhatók professzionális felvételen. Ugyanakkor jelentősebb szerepet kapott a sokszínű verbális kommunikáció.

A zeneiskolai tanulmányok folytatása közben az attitűdnek kitüntetett szerepe van, hiszen a menet közben adódó problémák hatására a kezdeti lelkesedés könnyen alábbhagyhat. A zenetanulás nem kötelező tevékenység a gyermekek életében, számos más, fontosabbnak vélt foglalatosság eltérítheti őket a hangszertanulástól. Ismert tény, hogy bármilyen sikerélmény nyomán örömet és kielégültséget érzünk az emberi idegrendszerben termelődő dopamin következményeként. Uzsalyné Pécsi Rita (2020) könyvében részletesen feldolgozza a dopaminhatás témáját, nem titkolva az olvasók előtt, hogy az online játékok egy része is hasonló hatást érnek el, azonban befektetett munka nélkül. Épp ezért sokszor komoly kihívást jelentett a zenetanárok számára, hogy a digitális eszközökkel, online programokkal szemben fenn tudják tartani az érdeklődést és a kitartást tanítványaikban.

Az online oktatás során a zenetanulási motiváció megtartására irányuló kutatások eredményei alapján elmondható, hogy mindez a zenetanárok személyiségében, kreativitásában, tanításának minőségében és hatékonyságában rejlik. Ezek az oktatói-nevelői képességek teremtik meg az óra bensőséges légkörét, a rendszeres órartartást, a megfelelő kommunikációt, a növendékekhez igazított és helyesen kijelölt zeneszerzők darabjainak kiválasztását és elsajátítását, valamint a pozitív megerősítések, értékelések rendszerét (Kerekes & Kiss, 2022).

Hogyan őrizhetjük meg növendékeink motiváltságát, és hogyan fejleszthetjük tovább? Folyamatosan segítenünk kell tanítványainkat abban, hogy megszeressék a zenét, kialakuljon és fennmaradjon a belső (intrinzik) motiváció, ami cél és eszköz egyben. Arisztotelészt idézve: *„A zene érzelmeket fejez ki, s ezzel kedélyünkre hat, lelünk rokonhúrjait megrezegteti, indulatainktól és szenvedélyeinktől megtisztít (katharzis), buzdít és lelkesít. Mindezen hatások gyakori ismétlődése nyomot hagy a lélekben, azaz a zene képes a léleknek bizonyos erkölcsi minőséget adni.”* (Arisztotelész, 1984, 160.)

Az inspirációs lehetőségek közül kiemelkedik a szellem szabadságát igénylő és örömteli élményeket okozó zenei improvizáció, mert a célnál sokkal fontosabb a folyamat, amiből a zenei tevékenységek, a zenehallgatás élményei születnek – idézi Maud Hickey-t és Csikszentmihályit Burián (2012).

Az internet előnyei közé tartozik, hogy számtalan lehetőségből válogathatunk, ha például új ismereteket szeretnénk elsajátítani a szakmánkhoz kapcsolódóan. Magyarországon is egyre népszerűbb a világháló lehetőségeivel történő autodidakta hangszertanulás, ami a Covid-helyzet alatt még inkább elterjedt. A zeneműveket szelektálják, és csak olyan darabokat tanulnak meg a diákok, amelyek örömet, élményt okoznak, ami érdekli őket, ami kötődik valamilyen korábbi emlékükhöz. Ez azért szerencsés, mert a tanulási motiváció erős és folyamatos (Jakobicz et al., 2018). Azt tapasztaltuk, hogy ez a fajta szabad darabválasztás a járványhelyzettől függetlenül is jellemző a zeneiskolai képzésre, elsősorban az alapvizsgát követő, továbbképzős zenetanulás során. Jelen vizsgálatunkban mi is olvastunk ezzel kapcsolatban szülői válaszokat: a tanár a „*tananyagon kívül kottákat küldött: filmzenét, jazzdarabokat, duettet játszott a szaxofonos testvérével*”, vagy „*gyermekem maga is javasolhatott tanulandó darabokat*”.

A hangszeres órák zenés családlátogatásokká váltak. Volt, ahol próbáltak nyugodt körülményt teremteni a szülők, de mégis a családtagok, háziállatok hétköznapi zaja mellett zajlottak a foglalkozások. Másokat jól motivált ez a helyzet: gyakran a családok közösen gyakoroltak, pontosan beállították a gyermeknek a laptopot vagy a telefont, a szülő is beköszönt, jelen volt, kommunikált. A pedagógusok megismerhették, hogy milyen állapotú hangszeren gyakorol a növendék – ez sok esetben jelentett és igényelt is magyarázatot a rendszeresen visszatérő testtartás- és mozgáshibákra, amelyek szóban történő korrigálása sokkal nehezebb volt kamerán keresztül, mint a gyermek mellett ülve. A személyes jelenlét hiánya tehát jóval intenzívebb tanári és szülői aktivitást kívánt a virtuális térben, mint a zeneiskolában, a növendékektől pedig sokkal aktívabb hozzáállást az önállóság és a figyelem szempontjából (Szűcs et al., 2022). Ebben a speciális helyzetben általában minden szülő igyekezett a legtöbbet megtenni gyermeke tanulásának elősegítésében. Az otthoni gyakorlás, felkészülés és a minőségi idő fontossá vált a családok együttlétében (Engler et al., 2021).

A hangszeres zeneoktatás sok akadályba ütközött, ugyanakkor számos új lehetőséget is nyújtott a karantén időszakában. A szülők, a pedagógusok és a diákok egyaránt tapasztalhatták előnyeit és hátrányait: változott a tananyag szerkezete és a követelményrendszer, a kommunikáció minősége, intenzitása, előtérbe kerültek a közvetett és fokozottan egyéni bánásmódot igénylő módszerek, de mindenekelett hatékonyabb lett a motiváció. Sok családban eredményesebben használták az IKT-eszközöket, mert megszokottá és népszerűvé vált az online órátartás, sőt a digitális versenyztetés és kurzustartás is, így a Covid-helyzet rendeződése után a zeneoktatás gyakorlatában maradtak választható formaként (Zsigmond & Zsigmondné, 2022).

A pandémia pozitív hatásait a zenetanulásban is jelentősen érezték a szülők: csökkent gyermekeik leterheltsége, mert a sok délutáni elfoglaltság elmaradt a mindennapokban, ezért alaposabb, eredményesebb gyakorlást végeztek, ami élményszerűbbé tette a szülők számára is a hangszerjáték otthoni hallgatását, így értékesebb tevékenységgé vált szemükben. Mindez megerősítette a szülők azon döntését, hogy támogassák gyermekeik zenetanulásának folytatását a Covid-helyzet nehéz érzelmi időszakában. A szakirodalom egyértelműen tükrözi, hogy a zenét tanuló diákok többsége folytatta hangszeres tanulmányait a pandémia idején, továbbra is számítva családtagjaik segítségére, biztatására (Erős, 2020; Rónaszékiné, 2020; Péterffy, 2021).

Összefoglalva a szakirodalmi és kutatási példákat az online hangszeres oktatás hatékonyságáról, megállapíthatjuk, hogy csak akkor van létjogosultsága a jelenléti tantermi környezet mellett, ha megfelelő körülmények mellett változatosan, a hagyományos tanórákkal együtt alkalmazzuk, elsősorban a folyamatos készségfejlesztés és a hibajavító korrigálás miatt. Jelentős pozitív hozadéka még a pandémia időszakának a zenetanárok által összeállított saját fejlesztésű digitális tananyagok, kották, valamint különböző alkalmazások megjelenése és használata az otthoni gyakorlás elősegítésére (Vargancsik-Thörök, 2023).

Oliveira és munkatársai kutatásukban vizsgálták a szülői támogatás szerepét a hangszeres zeneoktatás területén. Eredményeik megerősítették, hogy a zenei teljesítmény és a szülői támogatás minősége között erős kapcsolat mutatható ki. Az online oktatás hátrányai ellenére azok a gyermekek, akik magasabb támogatást kaptak otthon, jobban teljesítettek, mint a pandémia miatti lezárás előtt (Oliveira et al., 2023). Daubney és Fautley (2020) tanulmányukban annak a lehetőségét fontolgatják, hogy a lezárás alatti időszak megváltozott oktatási módszertana milyen hatással lehet a későbbiek során a tanárképzésre, a zeneoktatás beszűkülése és új metodikája miatt a tanárok alkalmazási lehetőségére. Komoly aggodalommal szemlélik a gazdasági változásokat, amelyek hatására esetleg a szülők anyagi tőkéjének csökkenése miatt nem tudják támogatni gyermekeik zeneoktatását. Ugyanakkor egy későbbi tanulmányukban rávilágítanak arra a helyzetre, hogy hiába foglalkoztak eddig a zeneoktatás fontosságával sokan sokféleképpen változatos fórumokon, a globális világjárvány alatt a zeneoktatás hiánya és a megváltozott életvezetés bizonyította be leginkább, hogy mennyire kiemelt és fontos része életünknek a zene és a zenei nevelés (Daubney & Fautley, 2021).

A bezártság és a digitális eszközhasználat túlsúlya a tanulók személyiségfejlődésére és lélektani folyamataira is befolyással volt, ennek nyomon követése, utóhatásai számos megoldandó feladatot adnak az oktatás résztvevőinek. Az online felületeken elérhető tartalmak fogyasztásának mennyisége és minősége hatással van a gyermekek mentális egészségére, beleértve a társas érintkezés, a beilleszkedés kulturális motívumait, valamint a fizikális állapotukat is (Wallance, 1999; Hadnagy, 2016). Érdemes kiemelni, hogy a zenetanulás pozitív hozadéka az általánosan ismert érzelmi többlet mellett a stressz és a szorongás levezetésében még inkább megnyilvánult a pandémia időszakában (Vega, 2021; Giannini, 2022).

Az online oktatás hatása a zenetanárookra

Az oktatásban részt vevők kapcsolata a zenei nevelésben különleges, hiszen ebben a tanulási környezetben az „egy tanár, egy gyermek” oktatási modell (mester-tanítvány viszony), az egyéni foglalkozás valósul meg. A zenepedagógusokra talán még inkább jellemző, hogy elköteleződésük gyökerét egy bensőséges munkakapcsolat jelenti a zenével és a tanulókkal egyaránt. Örömforrásuk a személyes interakciókhoz kötődik, a zenei tudás, tartalom közvetítésén keresztül érzelmekkel dolgoznak. Ezért az online időszakban feltételezhető volt, hogy a személyes jelenlét hiánya mentálisan jobban megviselheti a művészetközvetítésben részt vevőket, mint az egyéb tantárgyakat tanító pedagógusokat (Jones et al., 2010; Miksza & Hime, 2015).

20 Miksza és munkatársai (2021) az online térben való oktatás tapasztalatait 2023 zenetanár közreműködésével mérték fel. Kutatásukban a téma holisztikus megközelítésére törekedtek. A pandémia hatását vizsgálva fókuszba helyezték a hatékonyságot befolyásoló tényezőket mind a hivatásra, mind a tanulókra vonatkoztatva. Munkájuk különlegessége, hogy a zenei nevelésben részt vevők mentális állapotára is kiterjedt, mint például a depresszió, a szorongás és a stressz. Eredményeik azt mutatták, hogy az alap- és középfokon tanító zenepedagógusok és a zenei felsőoktatás oktatói is alacsonyabb közérzeti szinttel, kevesebb pozitív érzellemmel rendelkeztek ebben az időszakban. Nemcsak csökkent az elkötelezettségük és a teljesítményük, de a depressziómutatók is magasabb értékeken mozogtak, valamint egészségi állapotuk is romlott. A felmérésben részt vevő zenetanárok közel egyharmada súlyos, szintén ennyien mérsékelt fokú depresszív állapotról számoltak be. Egyedül a kapcsolati skálán értek el jobb értékeket az általános társadalmi eredményeknél (Miksza et al., 2021).

Az online tér tanítási-tanulási folyamatra való hatását a zenei nevelés terén több kutató is taglalja (Kiss et al., 2022; Szalai et al., 2022). A zenepedagógusok körében végzett vizsgálatok során pozitívként kiemelik a kreativitás és a problémamegoldó készség ösztönzését, a digitális kompetenciák fejlődését, a tananyagok készítését és a rugalmasabb időkezelést. A negatív impulzusok a családi élet és a munkaidő közötti határ sérülését és összemosódását, az oktatásra való felkészülés megnövekedett időigényét taglalták (Biasutti et al., 2021).

A kutatás bemutatása

Kutatócsoportunk előző kutatásában az online művészeti oktatás tapasztalatait és hatását, valamint a kultúrafogyasztás új megjelenési formáit vizsgálta a zenepedagógusok és -oktatók szempontjából. Munkánk során kirajzolódott, hogy a pedagógusok számára a Covid ideje alatt az online közeg összességében – néhány tagadhatatlan pozitívuma ellenére – negatív, hiszen a személyes kontaktus hiánya és az esetleges infrastrukturális és technikai hiányosságok már önmagukban olyan faktorok, amelyek hátrányosan érintik az oktatás sikerességét és minőségét (Váradi, 2021; Szalai et al., 2022; Váradi, 2022).

Az előzetes kutatásunk eredményei, felkeltve a kutatói kíváncsiságot, meghatározták vizsgálatunk új fókuszát is. Eddig a tanárok szemszögéből vizsgáltuk a szülők szerepét, most primer megközelítésben a szülőket kérdeztük meg arról, hogy általánosságban mi a véleményük a zeneművészeti nevelésről, mi befolyásolja gyermekük hangszerválasztását, hogyan értékelik saját szerepüket az online oktatás alatt, változott-e, és ha igen, akkor milyen irányban változott ezen időszakban a véleményük a zenepedagógusról, az általa alkalmazott módszerekről.

A kutatás különleges gondolata, hogy a kérdőívben található egy olyan rész is, amelyik csak a tanítással vagy professzionális zeneművészettel összefüggő foglalkozású szülőkre vonatkozott. Kíváncsiak voltunk, hogy nekik van-e olyan konstruktív javaslatuk, amely a későbbiekben segítené a művészetet oktató tanárok munkáját.

Miután a célcsoportot csakis azon szülők alkotják, akiknek gyermeke alapfokon részesül zeneművészeti nevelésben, így feltételezhetjük, hogy a vizsgált mintánk, ha nem is elkötelezett, de biztosan megengedő, támogató attitűddel fordul a terület felé, így tapasztalatuk mérvadó, véleményük megalapozott, de nem általánosítható a társadalom egészére.

Az online zeneoktatással kapcsolatosan a szülői nézetek megismerésére ez idáig még nem került sor, így jelen tanulmányunkban a digitális zeneoktatás különböző hatásait ezen újabb szemszögéből kísérreljük meg bemutatni.

A kutatás mintája és módszere

Az adatgyűjtéshez kényelmi mintavételi technikát választottunk (Gliener et al., 2017). A mérőeszközt az Evasys felületén hoztuk létre, a kitöltés online, a közösségi média felületén anonim és önkéntes módon történt. A kérdőív kitöltésére 2022. január és április között került sor. A kérdőívet összesen 467 fő töltötte ki, az adattisztítás után 458 fő maradt a mintában. A kitöltők között a nők felülreprezentáltsága (90%) figyelhető meg.

Az online kitöltésnek köszönhetően nemcsak Magyarországról érkeztek be kérdőívek, hanem határainkon túlról is, összesen 38 darab Erdély területéről, valamint kitöltötte egy Ausztriában és egy Németországban lakó magyar anyanyelvű szülő is. Felmerül a kérdés, hogy miután a minta 8,7%-a más országokban szerzett tapasztalat szerint töltötte ki a kérdőívet, ez esetleg torzítja-e az eredményeket. A kérdések nem

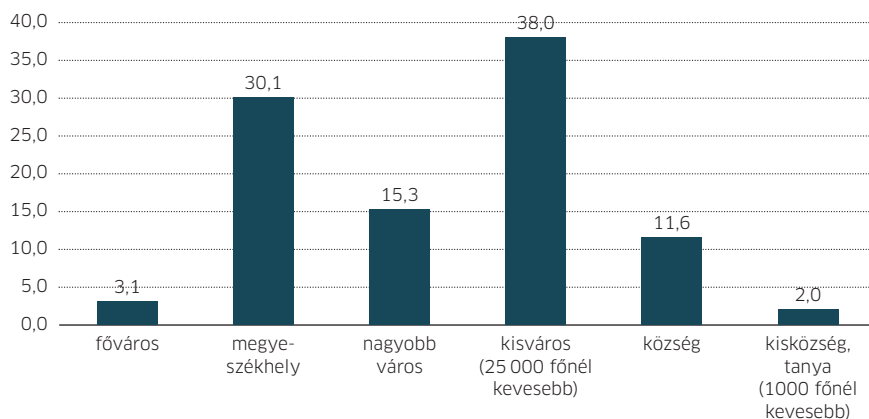
egy ország oktatási rendszerére irányultak, hanem egy olyan szintér tapasztalatait gyűjti össze, amely más országokban is hasonló képet mutattak. Hasonlóan előző kutatásunkhoz, külön elemezve a külföldi mintát, az eredmények teljes mértékben összecsengtek országtól függetlenül (Óváry & Váradi, 2022), így kutatói döntés alapján a külföldön élőket nem választottuk le a hazai mintáról.

A létrejött adatbázist HAZEN adatbázisnak neveztük el, ami a HAngszeres és énekes ZENEoktatás rövidítéséből adódik.

A minta településtípusonkénti megoszlását az 1. ábra mutatja.

1. ábra: A minta településtípus szerinti megoszlása (%)

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

Az ábrán jól látszik, hogy a legnagyobb arányban a kisvárosi és a megyeszékhelyi kitöltők kerültek a mintába.

Az esetek közel 90%-ában mindkét szülő dolgozik, az anyák 89,5%-a, az apák 95,3%-a. Rákérdeztünk a válaszadók foglalkozására is a kérdőívben. A kitöltők 36%-a jelölte azt, hogy valamilyen tanítással összefüggő foglalkozása (pedagógus, tanár, egyetemi oktató, zenetanár) van.

Ez azért is érdekes, mert feltételezhetően nekik saját tapasztalatuk van az online oktatásról, így szakmai szemmel is értékelhetőek meglátásaik. A minta 64%-ában előfordult rendőr, pénztáros, GYED-en lévő kismama, adminisztrátor, állatorvos, ápoló, cukrász, eladó, gazdasági ügyintéző, háztartásbeli, kertészmérnök, marketingszakember, oktatásszervező, orvos, óvónő, bölcsődei dajka, őstermelő, szakács, szinkron dramaturg, varrónő stb.

A szülők iskolai végzettsége mint intézményesült kulturális tőke azt mutatja (1. táblázat), hogy mind az apák, mind az anyák esetében a diplomások vannak többségben.

Az életkort tekintve azt láthatjuk, hogy a legidősebb kitöltő 1948-ban született, a legfiatalabb pedig 1988-ban. A kitöltők többsége 40–50 év között van (62,5%).

1. táblázat: A szülők iskolai végzettségének megoszlása (%)

Szülők	Általános iskola	Szakiskola/ szakmunkásképző érettségi nélkül	Középiskolai érettségi/ technikum	Egyetemi/ főiskolai végzettség	Tudományos fokozat
anya	0,7	4,6	19,7	71,5	3,5
apa	0,7	16,2	26	53,5	3,6

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

A kérdőívet kitöltőktől azt kértük, hogy abban az esetben töltsék ki a mérőeszközt, ha van olyan gyermekük, aki tanul valamilyen hangszeren játszani vagy magánénekre jár. A válaszadók 18 év alatti gyermekeinek számát a 2. táblázat mutatja.

23

2. táblázat: A válaszadók családjában nevelkedő 18 év alatti gyermekek száma

Gyermekek száma	N	%
0	4	0,8
1	137	30,1
2	187	41
3	91	20
4	25	5,5
5	10	2
6	2	0,4

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=456)

A 2. táblázat azt mutatja, hogy a legnagyobb arányban egy, két vagy három kiskorú gyermeket nevelnek azok a szülők, aki kitöltötték a kérdőívet.

A mérőeszköz bemutatása

A kutatás speciális területe miatt nem volt lehetőségünk standardizált kérdőívet használni. A 45 kérdést tartalmazó saját készítésű kérdőívünk több részből tevődik össze.

- A mérőeszköz első részében demográfiai kérdéseket tettünk fel a lakóhelyre, a foglalkozásra, a foglalkoztatottságra, az iskolai végzettségre és a gyermekek számára vonatkozóan.
- A második kérdésblokkon belül kaptak helyet a szülők művészeti tevékenységével foglalkozó kérdések: Járt-e zeneiskolába? Játsszik-e valamilyen hangszeren? Milyen zenehallgatási szokásai vannak?

- A kérdőív harmadik része a családban élő egy kiválasztott gyermek művészeti oktatásával kapcsolatos információkat gyűjti össze olyan kérdésekkel, hogy milyen hangszeren, hány éve tanul a gyermek, hogyan választotta ezt stb.
- A negyedik kérdésblokk az online oktatás tapasztalatait járja körbe a szülő szögéből zárt és nyitott kérdésekkel.
- Az utolsó részben csupán két nyitott kérdés kapott helyet, mely azokat a szülőket célozta meg, akik pedagógusként, zenetanárként, bármilyen oktatóként végzik munkájukat.

A kvantitatív adatelemzéshez SPSS 23 statisztikai programot használtunk, a kvalitatív elemzést MAXQDA szoftverrel végeztük.

A kutatás eredményei

Az alábbiakban betekintést nyerhetünk abba, miként játszik szerepet a szülők művészeti tevékenysége, kulturális háttere és legmagasabb iskolai végzettsége a zenehallgatási szokásaikat és koncertlátogatási preferenciáikat illetően, valamint hogyan formálja a gyermekük zenetanulási szokásait, kiváltképp az online zeneoktatás alatt.

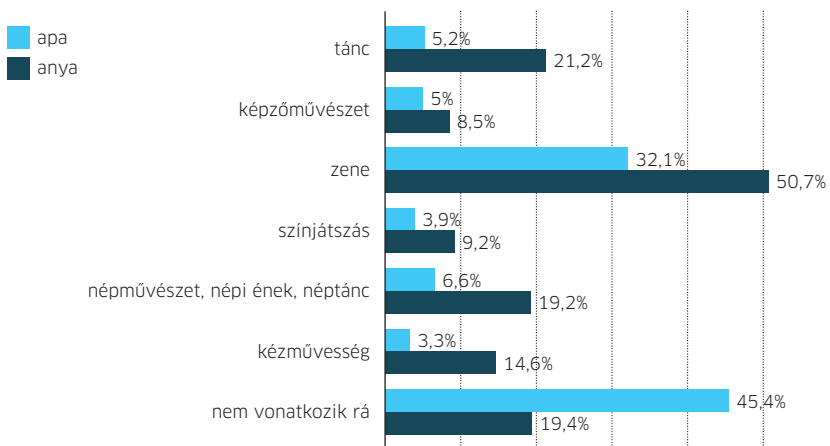
A szülők zenei tanulmányai, korábbi és jelenlegi művészeti tevékenységei

A kulturális tőke érvényesülésének vizsgálatához megvizsgáltuk a szülők gyermekkori művészeti tevékenységének jellemzőit. Az adatok szerint megállapítottuk, hogy az édesanyák/nevelőanyák túlnyomó többsége (80,6%) folytatott művészeti tanulmányokat. A leggyakrabban megjelenő gyermekkori művészeti tevékenység a zene, amellyel a kitöltők 50,7%-a foglalkozott gyermekkorában. Ezt követi 21,2%-kal a tánc, valamint a népművészet (népi ének, néptánc) 19,2%-kal. A legkevésbé jellemző gyermekkori művészeti tevékenység az édesanyák esetében a képzőművészet (8,5%) és a színjátszás (9,2%). Az anyák majd egyötöde (19,4%) nyilatkozta azt, hogy gyermekkorában nem vett részt semmilyen művészeti tevékenységben.

Az édesapák/nevelőapák esetében szintén a zenei tevékenységek a legjellemzőbbek. A kitöltő apák 32,1%-a nyilatkozta, hogy gyermekkorában részt vett zenei tevékenységeken. Az anyák eredményeivel szemben az édesapák esetében a további felsorolt művészeti tevékenységeken való részvétel aránya elenyésző. A legkevésbé választott gyermekkori művészeti tevékenység az édesapák esetében a kézművesség (3,3%) és a színjátszás (3,9%). Az apák körében a gyermekkori művészeti tevékenységek hiánya magasabb arányt mutat, hiszen a kitöltők majdnem fele (45,4%) azt nyilatkozta, hogy a kérdés nem vonatkozik rá (2. ábra).

2. ábra: A szülők gyermekkori művészeti tevékenységei

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

A fenti ábra jól szemlélteti, hogy az édesanyák/nevelőanyák esetében jellemzőbb minden gyermekkori művészeti tevékenység, valamint azt is, hogy az anyák és az apák körében egyaránt a zenei tevékenységek dominálnak. Ezek az eredmények összhangban vannak Péter, Radócz és Mike 2020-as eredményeivel, amely szerint a szülők nagy része nem végzett művészeti tevékenységet gyermekkorában, viszont ha mégis, akkor a zene volt a legjellemzőbb.

Az eredmények elemzésekor figyelembe vettük a legmagasabb iskolai végzettséget, amely kapcsán a következő eredmények születtek. Az édesanyák/nevelőanyák esetében szignifikáns különbség ($p < 0,001$) figyelhető meg a múltbéli zenei tevékenységek és az iskolai végzettség összefüggésében: a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező anyák magasabb arányban vettek részt zenei tevékenységekben gyermekkorukban. Ezen eredmények értelmezésekor fontos figyelembe vennünk az iskolai végzettségi szintek közötti magas szórást, mivel az általános iskolai végzettséggel rendelkező anyák száma nagyon alacsony ($N=3$), valamint az egyetemi/főiskolai végzettségű anyák száma magas ($N=326$). Az egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkező anyák 60,1%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők ($N=16$) 56,3%-a vett részt ilyen tevékenységekben. Ezzel szemben az általános iskolai végzettséggel rendelkezők esetében egyetlen anya sem foglalkozott gyermekkorában zenével, valamint a szakiskolai/szakmunkásképzési végzettséggel rendelkezők ($N=21$) esetében is csupán 23,8% ez az arány.

A szülők művészeti tevékenységeit vizsgálva érdekes szempont, hogy vannak-e olyan szülők, akik csak felnőttként kezdtek művészeti tevékenységbe. Bár mindkét nem esetén közel harmadára csökkent azok száma, akik jelenleg is folytatják gyermekkori művészeti tevékenységüket, de örömteli, hogy az anyák 10,2%-a, az apák 4,4%-a kezdett felnőttként művészeti tevékenységbe. Érdekes viszont, hogy a nők vannak köztük magasabb arányban. Azt is megvizsgáltuk, hogy van-e olyan szülő, aki több művészeti területen alkot. Az anyák 6,1%-a ($N=25$) alkot több művészeti ágban. Közülük négyen háromféle, egy fő pedig négyféle művészeti tevékenységet is folytat. Ezzel szemben a válaszadó apák 21,7%-a ($N=10$) végez több művészeti tevékenységet, ebből egy fő háromféle művészeti ágban képviselteti magát. Figyelemreméltó az eredmény, hiszen azt feltételeztük, hogy a nők nyitottabb hozzáállást tanúsítanak a különböző művészeti tevékenységekhez, illetve számukra fontosabb lehet a kiteljesedéshez és a lelki kiegyensúlyozottság fenntartásához ez a típusú tevékenység.

A szülők jelenlegi művészeti tevékenységeit vizsgálva az mutatkozik, hogy a kitöltő anyák 33,2%-a, illetve az apák 21%-a foglalkozik jelenleg valamilyen művészeti tevékenységgel. Ezen tevékenységek esetében a gyermekkori művészeti tevékenységekhez hasonló tendencia figyelhető meg. Az anyák és az apák körében ismét a zenei tevékenységek a legjellemzőbbek, a kitöltő anyák 23,4%-a, valamint az apák 15,9%-a vesz részt zenei tevékenységekben a jelenben. A legkevésbé jellemző aktuális művészeti tevékenység az anyák és az apák esetében egyaránt a színjátszás (0,4% mindkét esetben), valamint utóbbiak körében a népművészet (szintén 0,4%).

Az édesapák/nevelőapák jelenlegi művészeti tevékenységei kapcsán szignifikáns eltérés ($p=0,009$) fedezhető fel az állandó lakhely településtípusának tükrében, mivel az eredmények azt mutatják, hogy a kutatásban részt vevő apák esetében a népművészet csak a községben élők esetében fordult elő (ezen belül pedig a községben élő

édesapák 3,8%-ánál jellemző). A kézművesség esetében szintén szignifikáns ($p=0,039$) különbség figyelhető meg a településtípus tekintetében. Ennek magyarázó oka lehet ezen művészeti ágak hagyományörző jellege, ami jellemzőbb a vidéki települések esetében. Az édesanyák/nevelőanyák esetében nincs szignifikáns különbség.

Az édesanyák/nevelőanyák jelenkori művészeti tevékenységei kapcsán szignifikáns ($p<0,001$) különbség figyelhető meg az iskolai végzettség háttérváltozó mentén. Ebben az esetben a magasabb végzettséggel rendelkező anyák nagyobb arányban folytatnak napjainkban művészeti tevékenységeket: az egyetemi/főiskolai végzettségű anyák 39,7%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők 37,5%-a nyilatkozta azt, hogy a jelenben foglalkozik valamilyen művészeti tevékenységgel.

Az édesapák/nevelőapák esetében szintén szignifikáns ($p=0,033$) eltérés figyelhető meg a jelenkori művészeti tevékenységek esetében az iskolai végzettség mentén. Az anyákhoz hasonlóan itt is a magasabb iskolai végzettség esetén jellemzőbb a jelenkori művészeti tevékenységek jelenléte. Míg az általános iskolai végzettséggel rendelkezők egyáltalán nem, addig a szakiskolai/szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezők esetében 11%-a nyilatkozta, hogy foglalkozik jelenleg művészeti tevékenységgel, a magasabb iskolai végzettségűek esetében magasabb arány figyelhető meg: az egyetemi/főiskolai végzettségűek 24,8%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők 37,5%-a vallott arról, hogy a jelenben foglalkozik művészeti tevékenységekkel.

Az aktuális zenei tevékenységek esetében szignifikáns eltérést ($p<0,001$) találtunk az édesanya/nevelőanya legmagasabb iskolai végzettsége kapcsán. Eredményeink azt mutatják, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező anyák nagyobb arányban vesznek részt zenei tevékenységekben a jelenben (egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezők 29,8%-a, tudományos fokozattal rendelkezők 18,8%-a), szemben az alacsony végzettségűekkel (általános iskolai végzettséggel 0%-a, valamint a szakiskolai/szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezők 9,5%-a).

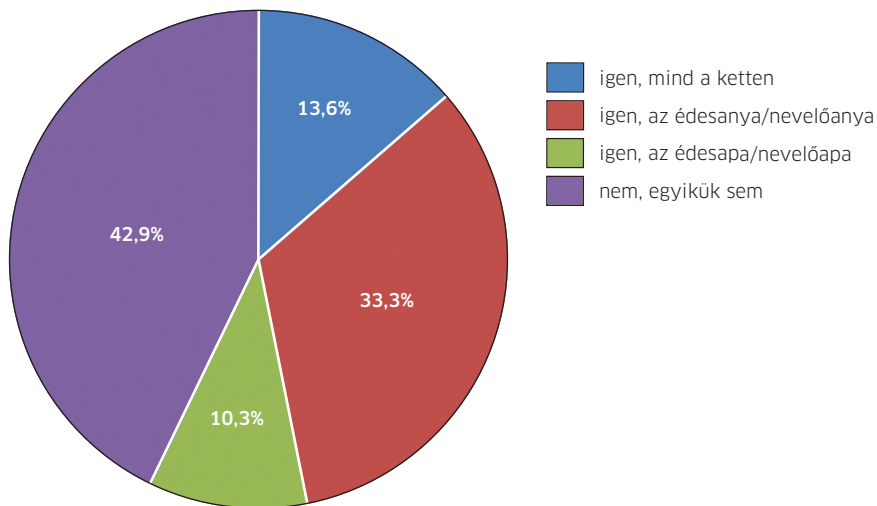
Megvizsgálva tehát a szülők múltbéli és jelenlegi művészeti tevékenységeit, azt vesszük észre, hogy a zene a legjellemzőbb. Ahogyan Reeves 2015-ös kutatásából kiderült, a zeneileg képzett szülők nagyobb valószínűséggel fedezik fel gyermekeikben a zenei tehetséget, majd biztatják őket zenetanulásra (Reeves, 2015).

A kérdőívben felmértük, hogy jártak-e zeneiskolába a szülők (3. ábra). Habár a zene nem tanuló szülők aránya a legmagasabb, ezen eredmények által mégis arra következtethetünk, hogy az édesanya/nevelőanya korábbi zenei tevékenysége hatást gyakorol gyermeke zenetanulására, hiszen az anyák egyharmada vett részt zeneoktatásban.

Az iskolai végzettség tekintetében is felmértük, hogy a szülők milyen arányban jártak zeneiskolába. Ebben az esetben is erősen szignifikáns eltérés ($p<0,001$) figyelhető meg. Azok a szülők, akik magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel vettek részt zeneoktatásban, mint az alacsonyabb végzettségű társaik. Emellett arra is fény derült, hogy a muzikus-értelmiségi foglalkozású szülők esetében szintén szignifikánsan jellemzőbb az, hogy zeneiskolába jártak.

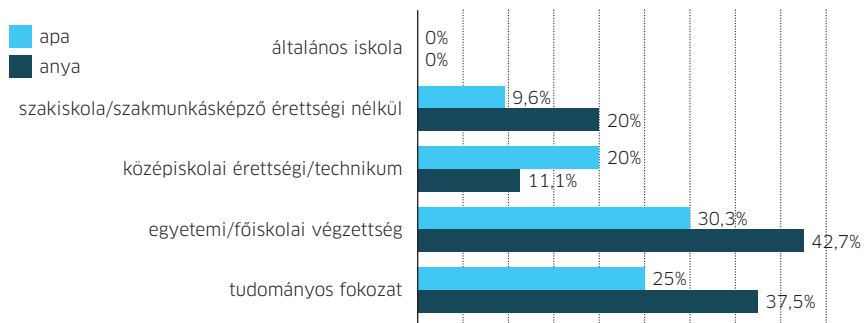
Kutatásunk során arra a kérdésre is választ kerestünk, hogy a szülők szoktak-e hangszeren játszani a jelenben. Az eredmények azt mutatják, hogy a kitöltő édesanyák/nevelőanyák 34,8%-a és az édesapák/nevelőapák 23,7%-a szokott hangszeren játszani. Az édesanyák/nevelőanyák iskolai végzettségének tükrében az az eredmény

3. ábra: A szülők zeneiskolai múltja
 Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

született, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező anyák esetében nagyobb arányban jellemző a hangszeren való játék, mint az alacsony végzettségűek esetében. Ehhez hasonló eredmények születtek az édesapák/nevelőapák esetében is (4. ábra).

4. ábra: Az iskolai végzettség és a hangszeres játék összefüggése
 Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

Zenehallgatási szokások skála

Korábbi kutatásaink eredményei alapján a gyermek zenei tanulmányának támogatása a szülők kulturális igényeit is magában foglalja (Szűcs & Péter, 2020). A szülők művészeteti tevékenységével kapcsolatos kérdéseknél rákérdeztünk a zenehallgatással kapcsolatos szokásokra is. Műfajtól és stílustól függetlenül a kutatói kíváncsiság arra épült, hogy a kultúrafogyasztási szokások közül a zenehallgatás egyáltalán jelen van-e a szülő életében, és ezt mi jellemzi. Ehhez állításokat fogalmaztunk meg, melyre négyfokú skálán (egyáltalán nem értek egyet [1], nem értek egyet [2], egyetértek [3], teljesen egyetértek [4]) kellett a válaszadóknak bejelölniük, hogy mennyire tartották igaznak magukra vonatkozóan az állításokat. Az állítások a zenehallgatás passzív és aktív módjára kérdeztek rá, mennyire jellemző, hogy csak háttérként hallgatják a zenét, érvényesül-e a zene terápiás hatása, illetve arra is kíváncsiak voltunk, hogy részt vesznek-e élő zenei eseményeken. A mintát alkotó szülők jellemzően hallgatnak zenét otthon, leginkább a zene által keltett érzelmi hatását kihasználva hangulatjavításként, amely akkor is érvényesül, ha a hallgató csupán háttérzeneként más tevékenység közben hallja a zenét. Otthoni körülmények között is megjelenik az önmagáért való zenehallgatás, azaz amikor a hallgató kizárólag a zenére figyel. Ugyanakkor érdekes eredmény, hogy klasszikus zenei hangversenyre gyakrabban járnak, mint könnyűzeneire (3. táblázat). Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a mintát alkotó teljes populáció olyan szülőkből áll, akiknek gyermeke zenét tanul, tehát ők maguk is vagy támogatják, vagy esetlegesen jobban bevonódnak ebbe a művészeteti formába, így az eredmény nem általánosítható.

3. táblázat: Zenehallgatási formák

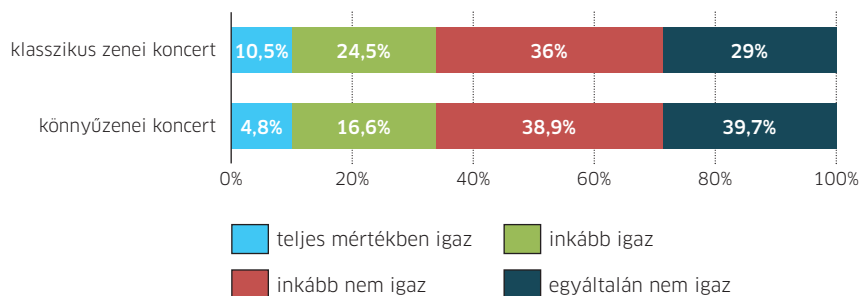
Állítások	N	Átlag	Szórás
Rendszeresen hallgatok zenét otthon.	458	3,39	0,781
Rendszeresen hallgatok zenét utazás közben vagy az autóban.	453	3,55	0,767
Rendszeresen hallgatok zenét elalváshoz.	457	1,45	0,742
Rendszeresen hallgatok zenét önmagáért, amikor csak arra figyelek.	457	2,74	1,006
Rendszeresen hallgatok zenét hangulatjavításként.	456	3,07	0,911
Rendszeresen hallgatok zenét háttérzeneként.	453	2,83	1,002
Rendszeresen járok könnyűzenei koncertre.	458	1,86	0,859
Rendszeresen járok klasszikus zenei hangversenyre.	458	2,16	0,964

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

A családokban jellemző gyakori zenehallgatás azt mutatja, hogy a családok kulturális tőkájének része a zenei értékek tapasztalása, megélése (5. ábra). További vizsgálati szempont lehetne a hallgatott zenék műfajon belüli eltérése, azonban jelen kutatás ennek mérésére nem hivatott.

5. ábra: Koncertlátogatás

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

A klasszikus zenei hangversenyeken való részvétel esetében szignifikáns ($p=0,002$) eltérés figyelhető meg az édesanyák iskolai végzettsége mentén. Eredményeink az mutatják, hogy az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező édesanyákra kevésbé jellemző. Az általános iskolai és szakiskolai/szakmunkásképzői végzettséggel rendelkezők fele nem jár hangversenyre. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező édesanyák esetében sem jellemző teljes mértékben a klasszikus zenei koncerteken való részvétel, az egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezők 12,9%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők 6,3%-a vallotta azt, hogy teljes mértékben igaz rá az állítás, miszerint rendszeresen jár klasszikus zenei hangversenyre. Kiemel-

4. táblázat: Az édesanyák klasszikus zenei hangversenyeken való részvétele az iskolai végzettség mentén

	Egyáltalán nem igaz	Inkább nem igaz	Inkább igaz	Teljes mértékben igaz
Általános iskola	66,7%	0,0%	33,3%	0,0%
Szakiskola/szakmunkásképző érettségi nélkül	61,9%	28,6%	9,5%	0,0%
Középiskolai érettségi/technikum	41,1%	36,7%	16,7%	5,6%
Egyetemi/főiskolai végzettség	23,9%	35,6%	27,6%	12,9%
Tudományos fokozat	18,8%	50,0%	25,0%	6,3%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

kedő a kapott eredmény a KSH legutóbbi, 2009/2010-es *Időmérleg* felmérésének tükrében is. Az egyéb kulturális intézményeket látogató, felsőfokú végzettséggel rendelkező válaszadók aránya mindössze 1,2%. Váradi (2020) az Észak-Alföld régióban végzett, általános iskolás tanulókat és szüleiket érintő felmérése szerint a diplomás nők 13%-a, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiak 10%-a látogat hangversenyt évente párszor vagy havonta. A hangversenyeket soha nem látogató diplomások aránya 14% (nők) és 9% (férfiak). Ezen kérdés esetében is fontos kiemelni a kitöltő édesanyák iskolai végzettségében megfigyelhető magas szórást (4. táblázat).

Az édesapák/nevelőapák esetében is szignifikáns eltéréseket ($p < 0,001$) mutat a klasszikus zenei koncerteken való részvétel az iskolai végzettség tükrében. Az édesanyákhoz/nevelőanyákhoz hasonlóan az édesapák/nevelőapák esetében is a magasabb iskolai végzettséghez kapcsolódik a klasszikus zenei hangversenyek gyakori látogatása. Figyelemreméltó érdekesség, hogy a tudományos fokozattal rendelkező édesapák/nevelőapák egyike sem vallotta, hogy teljes mértékben jellemző rá a rendszeres hangverseny-látogatás, sőt esetükben a legjellemzőbb az, hogy inkább nem járnak ilyen koncertekre (62,5%), ezzel szemben az egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezők azok, akikre leginkább jellemző ez. Esetükben a válaszadók 15,4%-a vallotta, hogy teljes mértékben igaz rá a kijelentés, miszerint rendszeresen jár klasszikus zenei hangversenyre (5. táblázat).

5. táblázat: Az édesapák klasszikus zenei hangversenyeken való részvétele az iskolai végzettség mentén

	Egyáltalán nem igaz	Inkább nem igaz	Inkább igaz	Teljes mértékben igaz
Általános iskola	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Szakiskola/szakköznevelőiskola/érettségi nélkül	45,2%	32,9%	16,4%	5,5%
Középfelsőfokú érettségi/technikum	30,8%	41,0%	22,2%	6,0%
Egyetemi/főiskolai végzettség	23,2%	33,6%	27,8%	15,4%
Tudományos fokozat	25,0%	62,5%	12,5%	0,0%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Az édesapák esetében a könnyűzenei koncerteken való részvétel aránya is szignifikáns eltéréseket mutat ($p=0,022$). Az általános iskolai végzettséggel rendelkező édesapák/nevelőapák 33,3%-a azt nyilatkozta, hogy teljes mértékben jellemző rá, míg a legtöbb édesapa/nevelőapa esetében egyáltalán nem, vagy inkább nem jellemző az ilyen jellegű koncerteken való részvétel (6. táblázat).

Vizsgáltuk továbbá, hogy a válaszadók felnőttkori zenehallgatási szokásaira milyen hatással vannak a gyermekkori és a jelenlegi művészeti tevékenységek. Azok a szülők,

6. táblázat: Édesapák könnyűzenei koncerteken való részvétele az iskolai végzettség mentén

	Egyáltalán nem igaz	Inkább nem igaz	Inkább igaz	Teljes mértékben igaz
Általános iskola	66,7%	0,0%	0,0%	33,3%
Szakiskola/szakképző érettségi nélkül	34,2%	45,2%	15,1%	5,5%
Középiskolai érettségi/technikum	29,1%	49,6%	17,9%	3,4%
Egyetemi/főiskolai végzettség	46,5%	31,1%	17,0%	5,4%
Tudományos fokozat	37,5%	43,8%	18,8%	0,0%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

akik jelenleg is folytatnak bármilyen művészeti tevékenységet, szignifikánsan többen járnak rendszeresen klasszikus zenei hangversenyre ($p < 0,001$) és az anyák között jelentősen magasabb azok száma, akik a zenét önmagáért hallgatják és csak arra figyelnek ($p = 0,001$). Azok körében, akik jelenleg zenélnek, az anyák esetében az eddigi tevékenységek mellett megjelenik a rendszeres otthoni zenehallgatás is ($p = 0,023$). A gyermekkori tevékenységek esetében is kiemelkedik a zenetanulás szerepe, ami a hangverseny-látogatásban ($p < 0,001$) és az anyáknál a zene önmagáért való hallgatásában is megmutatkozik ($p = 0,018$). A gyermekkori táncot tanulók esetében az anyáknál megjelent a zene hangulatjavító funkciója ($p = 0,035$), bár ez szignifikánsan megjelent a művészeteket nem végző anyáknál is ($p = 0,024$). Náluk a zene önmagáért való hallgatása szintén szignifikáns, de negatív irányban ($p = 0,03$). A népművészettel és a kézműveskedéssel foglalkozó apáknál az elalváshoz rendszeresen hallgatott zene emelkedett még ki ($p < 0,001$). Tehát összességében megállapíthatjuk, hogy a különböző művészeti tevékenységek hatással vannak a zenehallgatási szokásokra, a zenetanulás ráhatása pedig még markánsabban jelenik meg.

A kérdőív-tétel érvényességének vizsgálatára faktoranalízist végeztünk, amelynek Kaiser-Meyer-Olkin-mutatója 0,774, mely alapján a faktoranalízis elvégezhető, vagyis jogosan keresünk alskálákat az állítások mögött. A szakirodalom alapján (Ketskeméty & Izsó, 1996) a 0,4 fölötti faktorsúlyokat tekintettük elfogadhatónak. A létrejött faktorokban a legnagyobb faktorsúllyal szereplő tételeket adtuk meg (7. táblázat), melyet Varimax-rotációval értünk el.

A faktoranalízis során két alskála különült el, melyek a variancia 54%-át magyarázzák. Az állítások alapján az első alskálát zenehallgatás háttértevékenységként alskálának, a másodikat önmagáért való zenehallgatás alskálának neveztük el. A háttértevékenységként zenét hallgató szülők saját bevallásuk szerint többnyire más tevékenység közben hallgatnak zenét, így figyelmük megoszlik, míg a zenére figyelő faktor képviselői rendszeresen járnak különböző műfajú hangversenyre, illetve el-

7. táblázat: A zenehallgatási attitűd faktoranalízise

Állítások	Zenehallgatás háttértevékenységként	Önmagáért való zenehallgatás
Sajátérték	2,244	2,117
Variancia (%)	28,054	26,457
Kumulált variancia (%)	28,054	54,511
Rendszeresen hallgatok zenét otthon.	0,657	
Rendszeresen hallgatok zenét utazás közben vagy az autóban.	0,770	
Rendszeresen hallgatok zenét hangulatjavításként.	0,666	
Rendszeresen hallgatok zenét háttérzeneként.	0,766	
Rendszeresen hallgatok zenét elalváshoz.		0,544
Rendszeresen hallgatok zenét önmagáért, amikor csak arra figyelek.		0,768
Rendszeresen járok könnyűzenei koncertre.		0,474
Rendszeresen járok klasszikus zenei hangversenyre.		0,782

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

alvás előtt vagy elalváshoz hallgatnak zenét, náluk a zenehallgatás közben a figyelem központjában többnyire a zene áll.

A zenehallgatási szokás skála faktoranalízissel létrejött alskálái a szakirodalom alapján (Gliener et al., 2017) megbízhatóak. A háttértevékenységi zenehallgatói attitűdskála Cronbach- α -értéke 0,745, az önmagáért való zenehallgatói attitűdskáláé pedig 0,613.

A szülők hatása gyermekeik zenetanulására

Vizsgálatunk során arra is fókuszáltunk, hogy a szülők befolyásolják-e gyermekeik zenetanulását, hangszerválasztását. A zenetanulás esetében a szülők 43,7%-a nyilatkozta azt, hogy ő szerette volna, ha a gyermeke zenével foglalkozik. A hangszerválasztás esetében a gyermekek magasabb szintű szabad döntése figyelhető meg, mivel a kitöltő szülők csupán 13,1%-a nyilatkozta azt, hogy a szülők választottak hangszert gyermeküknek. Elmondható tehát, hogy a szülők igyekeznek a zenetanulás felé irányítani gyermekeiket, viszont a hangszerválasztás esetében nagyobb szabadságot biztosítanak számukra. A szülők művészeti tevékenységei viszont befolyásolhatják a gyermekek hangszerválasztását. Azoknál a szülőknél, akik nem végeztek és jelenleg sem folytatnak művészeti tevékenységet, a népszerű és közismert hangszereket tanulják a gyermekeik, például fuvola, zongora ($p=0,002$). A zenei múlttal vagy jelennel rendelkező szülők esetében szignifikánsan magasabb arányban fordulnak

elő „különleges” hangszerek, például: hárfa, orgona, cselló ($p=0,014$). Ezeknél a családoknál az is megfigyelhető, hogy több gyermek is tanul zenét a családban ($p=0,013$). Kirajzolódott még egy érdekes csoport, a táncsal vagy népművészettel foglalkozó szülők csoportja, akiknek a gyermekei citerát, népi hangszereket, harmonikát tanulnak magasabb arányban ($p=0,007$).

A gyermekek zenetanulásának tekintetében az állandó lakóhely településtípusa változó mentén szintén szignifikáns ($p=0,45$) különbség figyelhető meg, mivel a kutatásban részt vevő szülők esetében a fővárosban élők 78,6%-a nyilatkozta azt, hogy gyermeke azért kezdett el zenét tanulni, mivel a szülő szerette volna, míg ez az arány a kisebb településtípusok esetében nem éri el az adott településtípuson élők felét sem (8. táblázat).

8. táblázat: A szülők befolyása gyermekeik zenetanulására az állandó lakhely településtípusának mentén

	A szülők szerették volna, hogy a gyermek elkezdjen zenével foglalkozni
Főváros	78,6%
Megyeszékhely	36,2%
Nagyobb város	48,6%
Kisváros (25 000 főnél kevesebb)	45,4%
Község	43,4%
Kisközség, tanya	33,3%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduals abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Gyermekek zenetanulásának befolyásolásában az édesanyák iskolai végzettségének tükrében szignifikáns ($p<0,001$) eltérés figyelhető meg: a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező édesanyák nagyobb arányban irányították gyermeküket a zeneoktatás felé. Az egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkező édesanyák 49,7%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők 68,8%-a vallotta azt, hogy ő szerette volna, hogy gyermeke zenét tanuljon. Ezzel szemben az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők esetében ezek az arányok számottevően kisebbek (9. táblázat).

Az édesapák iskolai végzettségét nézve hasonló tendencia figyelhető meg. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező édesapákra jellemzőbb, hogy befolyásolták gyermekük zeneoktatását. A magasabb iskolai végzettségűek több mint fele, az egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezők 51%-a, valamint a tudományos fokozattal rendelkezők 68,8%-a nyilatkozta azt, hogy ő szerette volna, hogy gyermeke zenét tanuljon (10. táblázat).

A zenei nevelés hatását vizsgálva Costa-Giomi (1999) megállapította, hogy az aktív részvétel javítja az énképet. Emellett a zenében elért sikerélmény fokozhatja az önbecsülést, amely növelheti a tanulási motivációt. Azonban ezen hatások eléréséhez

9. táblázat: A szülők befolyása a gyermekeik zenetanulására az édesanya legmagasabb iskolai végzettsége mentén

	Igennel válaszoló szülők
Általános iskola	0,0%
Szakiskola/szaktanulmányok nélküli	23,8%
Középiskolai érettség/technikum	23,3%
Egyetemi/főiskolai végzettség	49,7%
Tudományos fokozat	68,8%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduais abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

35

10. táblázat: A szülők befolyása a gyermekeik zenetanulására az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége mentén

	Igennel válaszoló szülők
Általános iskola	0,0%
Szakiskola/szaktanulmányok nélküli	24,7%
Középiskolai érettség/technikum	38,5%
Egyetemi/főiskolai végzettség	51,0%
Tudományos fokozat	68,8%

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

* Az aláhúzva szereplő értékeknél az adjusted reziduais abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

minimum három évre van szükség. A megkérdezett szülők gyermekének közel egyharmada még csak 1–3 éve tanul hangszeren, közel fele több mint öt éve.

A szülők jelentős többsége (97,8%-a) az intézményes formában történő zeneoktatást választotta gyermekei számára, 5,5%-uk magánórákon vesz részt. A válaszadók 2,2%-a a magántanári és az intézményes zeneoktatást egyaránt biztosítja gyermekei számára.

Kíváncsiak voltunk, milyen hangszereken tanulnak a vizsgálatba bevont szülők gyermekei. A tárgyiasult kulturális tőke, a zongora a XIX. században a polgári szalonok kötelező kelléke volt (Fónagy, 2013). A zenei képzés a társadalom közép- és felső rétegénél a műveltség alapfeltétele volt, és jelentősen emelte az egyén társadalmi presztízsét (Váradí, 2017). Eredményeink alátámasztják, hogy a zongora még mindig a legkedveltebb hangszerek közé tartozik (32%). Az adatok azt mutatják, hogy a nemek szerinti megoszlásban a lányok aránya magasabb (N=313), mint a fiúké (N=249). Az

egyres hangszerek között az arányok a zenészek között jól ismert sztereotípiát mutatják, rézfúvós és ütőhangszereken többségében fiúk tanulnak, míg a zongora, furulya, fuvola, magánének és citera inkább a lányok számára vonzó lehetőség (11. táblázat).

11. táblázat: Milyen hangszeren játszik a gyermeke?

Hangszer	Fiú	Lány	N	%
zongora	63	84	147	32,2
furulya	21	48	69	15,1
hegedű	17	41	58	12,7
fuvola	2	46	48	10,5
klasszikus gitár	21	10	31	6,5
trombita	25	2	27	5,9
ütőhangszerek	21	4	25	5,2
gordonka	12	10	22	4,8
klarinét	11	11	22	4,8

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

A hangszerválasztást az objektív tények (a család tulajdonában van a hangszer, fizikai adottságok) mellett számos szubjektív tényező is befolyásolja. Kutatások rámutattak arra, hogy a személyiségjegyek és a temperamentum is befolyásolhatja, hogy melyik gyermek milyen hangszert választ magának (Kemp, 1985; MacLellan, 2011). Ennek a figyelembevételéért is fontos, mert a személyiségjegyhez nem illő hangszer lemorzsolódást eredményezhet (Váradi, 2023).

A hangszeres oktatásban részt vevő tanulók családja számára kihívást jelenthet a hangszerek beszerzése. Ezért rákérdeztünk, hogy okozott-e nehézséget a szülőknek a gyermekek hangszerének beszerzése, illetve milyen módon tudják biztosítani a hangszert gyermekeik számára. A családok valamivel több mint felének (52,8%) saját tulajdonában van a hangszer, ebből 19% most vásárolt egyet. 47,4% számára az intézmény biztosít hangszert, ebből 12,7% bérleti díj ellenében kapja meg.

Fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy a gyermekek milyen körülmények között választottak hangszert, vagy miért döntöttek az énektanulás mellett.

A válaszadók gyermekeinek többsége azért választotta hangszerét, mert valamilyen formában találkozott már vele, és megtetszett neki (69,2%). Ezt követi egyrészt a hangszerbemutatók segítő hatása (13,5%), másrészt a szülő befolyása (13,1%). 10% körüli a tanárok és barátok, osztálytársak, ismerősök hatása. A hangverseny-/koncertélmények tapasztalatai 6,8%-ban befolyásolták a megkérdezett szülők gyermekeit. A válaszadók csupán 2%-a jelölte meg azt az alternatívát, hogy a család már rendelkezett bizonyos hangszerrel/hangszerekkel, így a hangszerválasztás során ez volt a döntő tényező. Az iskolai ének-zene órák keretében is csekély lehetőség van

a tanulók hangszerekkel való megismerkedésére, ezért ez az állítás is nagyon alacsony arányban jelent meg vizsgálatunkban (2,8%). A gyermekek egy részének pedig a zeneiskola kapacitása határozta meg a tanulmányait, mert csak azon a tanszakon volt hely (3,1%).

Kutatásunkban választ kerestünk arra, hogy a szülők milyen okból tartják fontosnak a zenetanulást. A szülők döntő többségben (79,3%) a gyermek választását támogatták, többen a saját és a gyermek közös elhatározásának értékelték a zenetanulást (35,6%). A szülők több mint fele (54,6%) tartja tehetségesnek gyermekét, közel fele (42,6%) a szabadidő hasznos eltöltéseként tekint a művészeti tevékenységre. A válszadók 21,4 %-a a tanulmányi eredményesség javulását tartja kitzűzött célnak, míg a fegyelem (33%) és a koncentráció javulása (40,4%) is az elvart hatások közé tartozik.

12. táblázat: A zenei nevelés szülő által megfogalmazott motivációja

Állítások	Faktorok		
	Az iskolai sikeresség motivációja	Szülői motiváció	A gyermek egyéni motivációja
Sajátérték	2,631	1,933	1,652
Variancia (%)	20,235	14,871	12,707
Kumulált variancia (%)	20,235	35,106	47,813
Javitja a tanulmányi eredményeit.	0,844		
Javitja a fegyelmét.	0,839		
Javitja a koncentrációját.	0,737		
Jobban be tud illeszkedni egy közösségbe.	0,448		
Én szerettem volna.		0,716	
Szeretném fejleszteni zenei képességeit.		0,665	
Szeretném, ha sokféle tevékenységet ismerne.		0,646	
Hasznosan tölti szabadidejét.		0,472	
Van hozzá tehetsége.			0,684
Sikerélménye van.			0,600
Ő szerette volna.			0,481
Bízom benne, hogy az életpályájává válik.			0,469
A barátai is zenélnék.			0,675

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

Kérdőívünk 12 változóját, amelyek a zeneoktatás indokával foglalkoznak, faktoranalízis segítségével három kategóriába csoportosítottuk (KMO = 0,798). A modell az adatok 47,813%-át magyarázza. A faktoranalízis eredményeként az állítások három csoportba rendeződtek: az iskolai sikeresség motivációja, a szülői motiváció, valamint a gyermek egyéni motivációja (12. táblázat).

Az első faktorba azok az állítások tartoznak, amelyek az iskolai munkát és a tanulmányi eredményességet támogatják, amelyek a zene eddig már sokat vizsgált transzferhatását támasztják alá (Bresler, 2002; Janurik, 2008; Szűcs, 2017). A „szülői motiváció” faktora a szabadidő tartalmas eltöltésének palettáját foglalja magában, választásával lehetőséget biztosítva a személyiség sokirányú fejlesztésére. A harmadik faktorban „a gyermek egyéni motivációját” tükröző állítások kerültek. A zene-tanulás prioritásai domborodnak ki, a zenei tehetség kibontakoztatása, a sikerélmények megélése a tanuló önálló döntéséből adódóan. Ugyanakkor ebben a faktorban találjuk a kortársak hatását és egy lehetséges életpálya-választás lehetőségét is.

Megvizsgáltuk, hogy a szülőik iskolai végzettsége alapján vannak-e különbségek a faktoranalízis eredményeként létrejött zenetanulás választásának motívumában. A varianciaanalízis szerint mindkét szülő esetében a szülői motivációban ($F_{\text{anya}}=15,346$ $p=0,001$; $F_{\text{apa}}=6,987$ $p=0,001$) vannak eltérések. A különbségeket megmutató Tukey B-utóelemzés alapján a diplomás anyák a szülői motivációt jobban érvényesítik a zenetanulás választásában, mint az érettségivel rendelkező vagy érettségi nélküli anyák. Az apák esetében a diplomás és az érettségi nélküli apák között van számottevő különbség, viszont az érettségivel rendelkezők nem különböznek jelentősen sem a diplomásoktól, sem az érettségivel nem rendelkezőktől. Az eredményeket megerősítik a nyitott kérdésekre adott válaszok is, hiszen a válaszadóknak lehetősége volt egyéb szempontok megjelölésére is a zenei nevelés fontosságát illetően. A nyílt kérdések visszajelzései alapján az látjuk, hogy sokan azért taníttatják gyermeküket hangszeres zenére, mert családi tradíció a zenélés, saját maguk tanultak az adott hangszeren játszani, vagy a gyermek testvérei is jártak zeneiskolába. Ahogy az egyik szülő írta: *„A család értékrendje szerint a hangszeres játék, kottaolvasás alapműveltségnek számít.”* Találtunk olyan megfogalmazásokat is, amelyek nemcsak a családi értékrendre, hanem a tanár meghatározó szerepére, a transzferhatásokra utalnak: *„Tünetényes a zenetanárnő, akivel az első perctől kezdve megtalálták a közös hangot.”*; *„Fejlesztő foglalkozásnak fogjuk fel, kétkezes dominanciája van, mely a tanulásban a koncentrációt gyengíti, így a zene által észrevétlenül fejleszthető.”* A válaszok között olyan indíttatásokat is olvashatunk, amelyek a sérült vagy koraszülött gyermek fejlesztésének eszközeként nevezik meg a zenetanulást: *„Örökbe fogadtuk. Egyhetes kora óta van velünk. Nyolc hónapos koráig folyamatosan szólt a zene halkan a szobájában. Magzati korban elszüvedett stressz okozta problémái voltak. Rengeteget fejlődött a zene és a hangszer-tanulás által. Az idegrendszere, a keresztidegpályák erősödése, a hangulat-ingadozások javítása, az érzelmi feltöltődés, a stabilitás, a koncentráció és a tanulási képességek fejlődését köszönhetjük a zenetanulásának.”*

Kutatásunkban arra is kíváncsiak voltunk, hogy a válaszadó szülők között van-e olyan, aki nem tartja fontosnak a zenei nevelést. 11 állítást vonultattunk fel, amelyek elenyésző arányban azonos százalékban kaptak megjelölést (0,2%). Ezek egy része a zenetanulást nem tartja relevánsnak személyes, anyagi és logisztikai nehézségek

miatt vagy a gyermek zenei tehetségének vélt hiánya okán. Egy-egy szülő jelölte be az időhiányt, azt, hogy a gyermek nem szereti, vagy a későbbiek során erre a tudásra nem lesz szüksége. A válaszadó szülők 82,1%-a olyannyira nem tudott azonosulni a zenetanulás negatív attitűdjével, hogy az idetartozó nyitott kérdésben is a zenetanulás pozitívumait sorolta fel.

Az oktatás minősége elsősorban a tanár felkészültségétől, szakmai tudásától, személyiségétől és teljesítményétől függ (Polónyi, 2007). A digitális oktatás ideje alatt ezek a készségek, kompetenciák kiegészültek a pedagógus IKT-tudásával és az általa használt digitális eszközök kezelésének ismeretével, melyek hiánya alapvetően megnehezítette, olykor lehetetlenné is tette az eredményes oktatást.

A digitális eszközök megléte azonban a gyermekek részéről is elengedhetetlenül szükséges volt, hiszen a sikeres kapcsolódás nem valósulhatott meg ezek aktív használata nélkül. Kérdőívünk online oktatásra vonatkozó része a családok technikai feltételeinek megismerésével kezdődött. Első kérdésünkkel arra voltunk kíváncsiak, hogy a hangszeres órák megtartása során a gyermekek milyen eszközöket használtak. Számítógépet használt kamerával a tanulók 15%-a, okostelefont 22% és tabletet 11%. A válaszadók (N=458) több mint a fele (52,0%) készülékként a laptopot jelölte meg. A kamerával ellátott számítógéphez képest könnyebben mozgítható, nagy felületű kijelzője jól segítette a hangszeres órákat, például egyes játéktechnikával kapcsolatos feladatok elsajátítása esetén a gyermekek jobban látták a tanáruk által mutatott mozgulatsorokat, mint az okostelefonon vagy a tableten.

A családok 91,4%-a nyilatkozott úgy, hogy elegendő készülékkel rendelkeztek, melyek segítették gyermekük további tanulmányait. A folytatásban megnéztük, hogy a családokban élő kiskorúak számához viszonyított megoszlás tekintetében is elég volt-e a digitális eszköz az online oktatás alatt. Elsősorban a négy- és háromgyermekes családokban (20% és 12,1%) volt kevés eszköz, továbbá elgondolkodtató az az eredmény is, mely szerint az egygyermekes családok 5,7%-a sem rendelkezett megfelelő technikai háttérrel.

A hatékony oktatást az IKT-eszközök meglétén túl azok állapota is segítette vagy gátolta. A szülők válaszai alapján megállapítottuk, hogy a gyermekek 87,8%-a jó minőségű eszközzel vehetett részt a hangszeres órákon.

A megszokott hétköznapi életben is adódnak olyan helyzetek, amikor technikai problémákkal találkozunk. Fokozottan így volt ez a távolléti időszakban is, hiszen ekkor számtalan külső, tőlünk független tényező is nehezítette az oktatást. A szülők hamar megtanulták kezelni a különböző platformokat, 90,5%-uknak soha vagy csak esetenként okozott problémát ezek alkalmazása. Azonban sokszor előfordult, hogy a gyenge internetkapcsolat következményeként néhány ütemet nem látott vagy nem hallott a zenetanár tanítványa játékából, így elkerülte a figyelmét egy hanghiba, pontatlan ritmus, rosszul alkalmazott ujjrend, nem megfelelő testtartás. Ezek javítás, tanári reakciók nélkül megerősítést nyertek a tanítványokban a helyes játékmódról, amit később nehéz volt korrigálni. Éppen ezért érdemesnek tartottuk megvizsgálni azt is, hogy milyen jellegű technikai kellemetlenségekkel szembesültek a szülők az online hangszeres órák során, mivel ezek jelentősen befolyásolták az oktatás eredményességét.

A kérdőívünket kitöltő szülők válasza azt mutatták, hogy sok nehézséget kellett áthidalniuk ahhoz, hogy gyermekük részt vehessen az online zeneoktatásban. Mindössze 27,5%-uk nyilatkozta, hogy sohasem volt internetkapcsolat-megszakadásuk, közel 2%-uk azonban mindig küzdött ezzel a gonddal, a többiek pedig alkalmanként. A helyzet nehézsége inkább abból adódott, hogy a hangszeres órán ezek a megszakadások komoly leállásokhoz vezettek mind fizikai (pl. hangszer lerakása, utána a megfelelő testi pozíció visszaállítása), mind lelki (pl. hosszabb zenemű játszása során a megfelelő érzelmi állapot megteremtése) értelemben. A hang- és képtechnikai hibák szintén nehézséget tettek az óra menetét, az esetenkénti problémák mind a két területen magasak (44-47%) voltak. A válaszokból úgy tűnik, hogy a kamera beállítása többnyire nem okozott gondot. Valószínűleg ha sikerült megfelelő helyet találni az infokommunikációs eszköznek, akkor az a következő órákon is jönnek bizonyult.

Az online oktatás bizonyos területeken önállóságra is nevelte a diákokat. Gyakran hiába voltak otthon a családtagok, mindenki a saját feladatával, munkájával volt elfoglalva. A választ adó szülők 54,8%-a nyilatkozta azt, hogy gyermeke önállóan kezelte az eszközöket, és további közel 30% írta, hogy csak esetenként volt szüksége segítségre.

A fejlődés, különösen a zenei készségek fejlesztése, elképzelhetetlen rendszeres visszajelzés, tanári iránymutatás nélkül, ezért fontosnak tartottuk megkérdezni a szülőktől, hogy milyen benyomások érték őket az órátartásra vonatkozóan az otthon-tanulás időszakában.

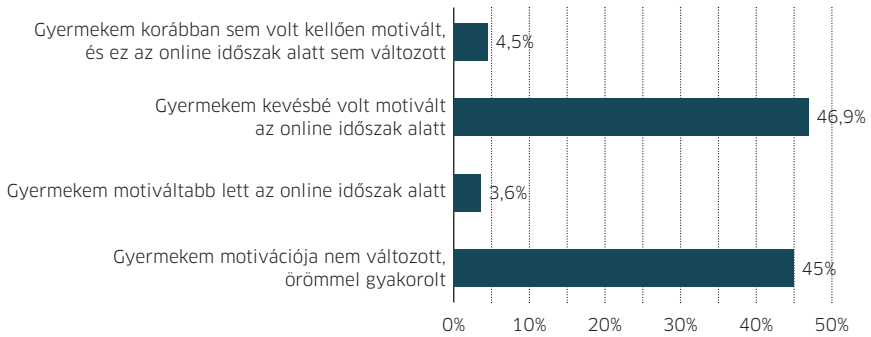
A válaszadók 90,1%-a a folyamatosságot, a megszokott rendszerességet emelte ki, ennek megfelelően az órák többnyire az órarendben rögzített időpontban voltak (51,2%) vagy rugalmas változtatásokkal alkalmazkodtak egymáshoz (38,9%); további 4,2% kevesebb, de megtartott online óráról számolt be. A kérdőívben megadott hat lehetőség közül többen is (1,6%) bejelölték a „*Megváltozott, több online alkalom volt*” választ. Egy későbbi nyílt végű kérdésre írta az egyik szülő: „*sűrűbben voltak az órák, rövidebbek voltak*”. Feltételezzük, hogy mások is hasonló megfontolásból tartottak gyakrabban hangszeres órát, ezzel is segítve tanítványuk kottaolvasási, játéktechnikai fejlődését. Negatív eredménye a pandémiás időszaknak, hogy a gyermekek 1,6%-a az órák jelentős részének elmaradását tapasztalta, 2,5%-a pedig egyáltalán nem vett részt online zeneórán. Valószínű, hogy itt is a technikai problémák jelenthették a fő okokat.

A jelenléti oktatás során kialakult személyes kapcsolat hirtelen megváltozása átalakította az oktatásban részt vevők viszonyát, egymásra hatását, előtérbe került a szülő támogató szerepe az eredményesség érdekében. Kutatási eredmények bizonyították (pl. Pusztai & Györi, 2021), hogy a felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók is negatív érzéssel élték meg a távolléti oktatás időszakát, tanulmányi aktivitásuk csökkenése jellemezte őket, amely akár hallgatói lemorzsolódást is előidézhetett. Ebből kifolyólag úgy gondoltuk, kiemelt figyelmet érdemel az oktatás minden szintjén a tanárokkal való minőségi kapcsolattartás. Megvizsgáltuk, hogy az eredményes tanulást elősegítő motiváció hogyan volt jelen a digitális oktatás idején a hangszer-játékot tanuló gyermekek körében. A válaszokat a szülőktől kaptuk, akik jól látták gyermekük motiváltságát vagy motiválatlanságát.

A 6. ábra két kiugróan magas, közel azonos értéket tartalmaz. Az első oszlop 45%-a valójában egy megerősítés a zeneoktatás aktorai számára, jelzi, hogy a diákok közel fele a változó élethelyzet ellenére is ugyanolyan intenzitással gyakorolt, mint korábban. Csekély azok száma (3,6%), akik motiváltabbak lettek, míg 4,5% korábban sem és az online oktatás alatt sem volt motivált. Nagy arányban a gyermekek 46,9%-a veszített a motivációjából, ami az előbb leírtak ellenkezőjére mutat rá, vagyis arra, hogy az élő, közvetlen interakció hiánya sok gyermekben a motiváció csökkenését idézte elő.

6. ábra: A gyermekek motivációjának változása a hangszertanulással és gyakorlással kapcsolatban

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=446)

Kutatásunk fontos kérdése volt, hogy a kialakult helyzetben hogyan változott a szülők álláspontja a zeneiskolai tanulmányokkal kapcsolatban. A válaszolóknak csak az 1,1%-a gondolta úgy, hogy elhalasztják a zeneiskolai tanulmányokat a lezárások feloldását követő időszakra. Néhányan bizonytalanok voltak (3,3%), de a szülők 95,6%-a érezte a folytonosság szükségességét. Döntésüket meghatározta a már megszerzett készségek megőrzése, a fejlődés iránti igény, a művészetek lélekre gyakorolt jótékony hatásának ismerete és az a fontos tény, hogy a gyermekek szociális kapcsolatainak beszűkülése miatt sokuknál (az osztálytársakon kívül) csak a hangszeres tanárral való online találkozás jelentette az egyedüli személyes, interaktív kapcsolatot a családon kívül.

Úgy érezzük, kiemelkedő jelentőséggel bír a kérdésre adott válasz, hiszen a szülők részéről is egy hosszú távú elköteleződést jelent(het)³ a zenetanulás mellett az, hogy a zeneművészeti képzésben megszokott tantermi mester-tanítvány kapcsolat hiányában is támogatták gyermeküket hangszeres tanulmányaikban. Vajon elhatározásukban szerepet játszott-e az, hogy ők maguk jártak-e zeneiskolába? Korábbi kutatásában

³ A zeneiskolai oktatásban való részvétel általában heti 4 óra elfoglaltságot jelent a diákok számára: szolfézsóra 2×45 perc (vagy felsőbb évfolyamokban 1×90 perc); hangszeres óra „A” tagozaton 2×30 perc, „B” tagozaton 2×45 perc. Ez azt jelenti, hogy hetente 2, 3 vagy 4 alkalommal mennek a zeneiskolába. Ezekre az órákra többnyire a szülők viszik őket és a hordozható hangszereket, ezért a zeneiskolai tanulmányok folytatása nem tud megvalósulni a szülők elkötelezett, aktív támogatása nélkül.

Szűcs (2019 130) az átörökített kulturális tőkével kapcsolatos vizsgálatának eredményei szerint „...a zenét tanuló gyermekek szülei nagyobb arányban jártak zeneiskolába (39%), mint a kontrollcsoport szülei (14%). Emellett az is megfigyelhető, hogy az anyák közül többen tanultak zenét, mint az apák, mindkét csoport esetében.” Váradi (2023) kutatásai alapján azt feltételeztük, hogy az, aki gyermekkorában járt ebbe az intézménytípusba, több éven keresztül játszott egy vagy több hangszeren, részt vett a szolfézsórákon, évente többször szerepelt hangversenyen, más elvárással szemléli gyermekén keresztül az alapfokú zenei képzést, mint az a szülő, aki saját tapasztalatok nélkül kíséri gyermekét a zeneiskolai órákra, koncertekre. Saját kutatásunkban is azt láttuk, hogy a szülők gyermekkori zeneiskolai tanulmányai erősen meghatározták azt, hogy gyermekük részt vett-e az online hangszeres órákon. Szignifikánsan nem befolyásolta az eredményt ($p=0,566$), de a döntésében határozott szülői rétegnek (95,6%) több mint a fele (55,5%) járt zeneiskolába, mintánkban is legnagyobb arányban az édesanyák/nevelőanyák.

Korábbi kutatásunkban (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022) a zenepedagógusokra fókuszáltunk, megismerhettük az ő tapasztalataikat, nehézségeiket, próbálkozásait, kisebb és nagyobb sikereiket, az online oktatás kihívásait. Eredményeink alapján azt láttuk, hogy a válaszadó zenepedagógusok 6,6%-a soha, 32,6%-a gyakran, illetve csak néha tudta megtartani az online órát. Fő problémaként a technikai eszközök és a megfelelő internetkapcsolat hiányát jelölték meg a tanárok. Pozitív hozzáállásuk, kreatív problémamegoldó képességük sokat segített abban, hogy a gyermekek számára is érezhető legyen a zenei élményszerzésre törekvés, de többnyire mégsem tudták megvalósítani a digitális hangszeres órákon a feszültségektől mentes, önfeledt muzsikálást.

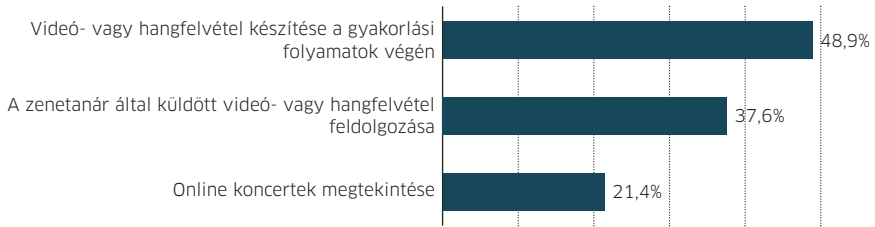
Jelen kutatásunk jól szemlélteti, hogy a hiányérzet nemcsak a tanárokat jellemezte, hanem a gyermekeket és a szülőket is. Ez érzékelhető a szülői válaszokban is, amikor ilyen jelentős különbséget mutatnak az eredmények a két oktatási forma között. A hatékonyság megítélése során feltételeztük, hogy a szülők rendelkeztek gyermekük korábbi tanulmányaival kapcsolatban olyan tapasztalatokkal, melyek alapján meg tudták ítélni, hogy a technikai feltételek, a tanár órartartása, informatikai tudása és gyermekük zenei fejlődése mennyire tekinthető eredményesnek.

Elemzésünk során megvizsgáltuk, hogy a zenetanári paletta milyen új feladatokkal gazdagodott. A kérdőív által felajánlott lehetőségek közül többet is választhattak a szülők. Azt tapasztaltuk, hogy elsősorban a tanári jelenlét hiányát pótló, gyermekek által készített hangfelvételek segítették a tanárt abban, hogy pontosan tudja meghatározni a fejlődéshez a gyakorlás irányát, továbbá az általa küldött felvételek hallgatása fejlesztette a tanítványokban a zenemű előadásához szükséges készségeket (Váradi, 2021; Váradi, 2022). Az online koncertek kínálata bőséges volt, minden korosztály számára lehetett találni érdekes hangversenyt vagy egy-egy hangszer bemutató előadást, amivel kicsik és nagyok is zenei élményekhez juthattak. Ennek ellenére kevesen, a szülőknek csak 21,4%-a említette meg, hogy hangszeres tanáruk online koncertekre hívta fel gyermeke figyelmét (7. ábra).

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a zenetanárok milyen eszközökkel tartották fenn tanítványaik motivációját. A nyílt végű kérdésekre adott válaszokban elsősorban a különféle feladatok, online koncertek hallgatása, hangfelvételek készítése, családi

7. ábra: A hangszer tanulást színesítő új feladatok

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

együtt zenélések, online versenyeken való részvétel jelent meg. Találtunk példát a legkisebbeket elérő motivációra („*matricákat választhatott, amit a tanév végén postai úton el is küldött*”) és a nagyobbakkal kapcsolatban is („*már elég idős volt ahhoz, hogy ne kelljen extra motivációs eszközöket bevetni*”).

Végül szeretnénk kiemelni néhányat azokból a gondolatokból, amelyek motivációként a pedagógus személyiségét hangsúlyozták, remélve, hogy sok zeneiskolásnak volt része ilyen megerősítő mester-tanítvány kapcsolatban: „*beszélgetés, online órák megtartása*”, „*sikerült jó munkakapcsolatot kialakítaniuk*”, „*pozitív biztatással*”, „*elég volt a személyisége és a köztük kialakult kapcsolat*”, „*a motiváló és kedves személyisége volt az, ami segítette gyermekem kitartását*”.

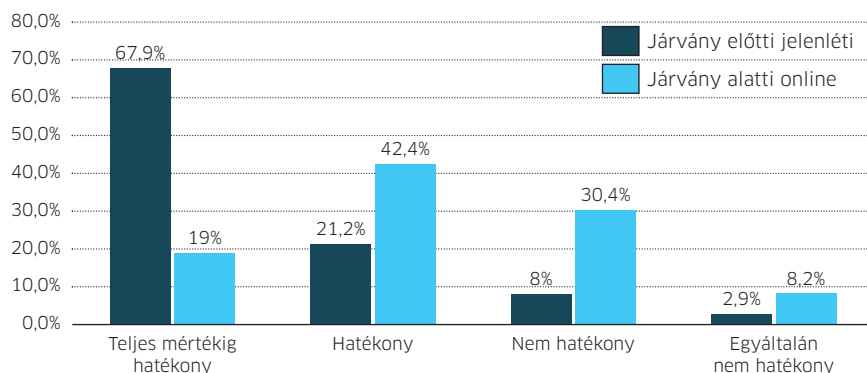
Zeneoktatás a szülő megítélésében

A zeneoktatás hatékonyságának megítélését egy-egy kérdéssel vizsgáltuk a világjárvány előtti és alatti időszakra vonatkoztatva. A szülőknek a felkínált négy kategóriából (egyáltalán nem hatékony, nem hatékony, hatékony, teljes mértékben hatékony) az egyik megjelölésével kellett a választ megadni. A 8. ábrán a vírus okozta világjárvány előtti jelenléti és alatti online oktatásra vonatkozó válaszok megoszlását szemléltetjük.

Az ábrán azt látjuk, hogy mind a négy kategóriában jelentős különbségek vannak a két időszakban. Mindezt a keresztábra-elemzés ($\chi^2=213,873$ $p=0,001$) is megerősíti. Míg a pandémia előtti oktatást a szülők szubjektív megítélésük szerint közel 90%-a hatékonynak tartotta, addig az online oktatást csak alig több mint 60%-uk ítélte eredményesnek. Azonban itt érdemes megjegyezni, hogy a zeneoktatás hatékonysága az online térben számos tényezőtől függ, mint például a technikai és hangszeres felszerelés megléte, a gyermek motiváltsága, a szülő bevonódása, a zene tanár kreativitása, amelyek jelen tanulmány keretein túlmutatnak.

A zeneoktatás hatékonyságának megítélését a szülők iskolai végzettsége alapján is megvizsgáltuk. Az apák iskolai végzettsége nem mutat összefüggést a járvány előtti zeneoktatás hatékonyságának megítélésével ($\chi^2=6,333$ $p=0,387$). Az anyáknál azonban az érettségivel nem rendelkezők jelentősen többen ($\chi^2=15,138$ $p=0,019$) jelölték be azt, hogy egyáltalán nem voltak elégedettek a járvány előtti zeneoktatás hatékonyságával, mint az érettségizett és diplomás anyák.

8. ábra: A járvány előtti és alatti zeneoktatás hatékonyságának megítélése
 Forrás: HAZEN adatbázis, 2022 (N=458)

Az online oktatás alatt kicsit változott a kép, ugyanis az apák körében is megjelent az elégedetlenség. Legnagyobb arányban az érettségivel nem rendelkező apák szerint nem volt hatékony gyermekük zenetanulása a pandémia alatt ($\chi^2=14,587$ $p=0,024$).

13. táblázat: Az online órák hatékonyságának megítélése az óratartás változásának tükrében (keresztábra-elemzés)

Kategóriák		Változott-e a hangszeres órák megtartása?					
		Változatlanul órarendi időben, online voltak az órák	Rugalmas időpontokban, de voltak online órák	Ritkábban voltak online órák	Megváltozott, több online alkalom volt	Az órák nagy része elmaradt	Egyáltalán nem volt online óra
1.	N	18	9	2	2	4	1
	%	8,0	5,3	10,5	28,6	57,1	11,1
2.	N	60	53	13	2	3	2
	%	26,7	31,0	68,4	28,6	42,9	22,2
3.	N	91	86	2	2	0	4
	%	40,4	50,3	10,5	28,6	0	44,4
4.	N	56	23	2	1	0	2
	%	24,9	13,5	10,5	14,3	0	22,2

1. Egyáltalán nem hatékony; 2. Nem hatékony; 3. Hatékony;
 4. Teljes mértékben hatékony.

Az aláhúzva szereplő értékeknél a korrigált reziduum abszolút értéke nagyobb, mint kettő.

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

míg a diplomás apák ezt a legalacsonyabb arányban nyilatkozták. Az anyák iskolai végzettsége és a hatékonyság megítélése szintén összefügg ($\chi^2=16,182$ $p=0,013$). Az anyák esetében az érettségizettek voltak legnagyobb arányban, akik szerint egyáltalán nem volt hatékony gyermekük zenetanulása az online időszakban. Az eredmények azt mutatják, hogy az alacsonyabb végzettségű szülők ítélték kevésbé hatékonynak az online és a járvány előtti jelenléti oktatást is.

Olyan objektív tényezők is befolyásolták a szülők vélekedését a zenetanulás hatékonyságról, mint az, hogy milyen rendszerességgel, hogyan volt megtartva az óra a jelenléti, illetve az online oktatásban. A kérdőívben rákérdeztünk arra, hogy a szülő megítélése szerint változott-e a hangszeres órák megtartása a jelenléti oktatáshoz képest. A válaszalternatívákat és az online oktatás elégedettségét kereszt tábla-elemzéssel ($\chi^2=56,184$ $p=0,001$) vizsgáltuk meg, mely eredményeit az 13. táblázatban közöljük.

A 13. táblázatban közölt kereszt tábla-elemzés eredményei nem meglepőek. Abban az esetben, ha az órák változatlan időben zajlottak a jelenléti oktatáshoz képest, vagy rugalmas időpontokban voltak megtartva, akkor a szülők elégedettek voltak a zeneórákkal, és eredményesnek ítélték azokat. Amennyiben az online térben elmaradtak vagy ritkultak a megtartott hangszeres órák, akkor kevésbé tartották hatékonynak a pandémia alatti zenetanulást a szülők. Azonban láthatjuk, hogy az órák ritkulását nagy részük vagy éppen minden óra elmaradását csekély számú szülő jelölte meg.

Fentebb láhattuk, hogy a szülők iskolai végzettsége alapján találtunk különbségeket az online zenetanulás hatékonyságának megítélésében. Ezért arra voltunk kíváncsiak, hogy az óratartás változásában és a hatékonyság megítélésében a szülők iskolai végzettsége alapján találunk-e különbséget. Ezt Kruskal-Wallis-próbával ellenőriztük. Az elemzés eredménye azt mutatja, hogy nincs különbség sem az óratartás megváltozásának (anya: 1,681 $p=0,432$; apa=0,487 $p=0,784$), sem az online zenetanulás hatékonyságának (anya=0,138 $p=0,933$; apa=2,119 $p=0,347$) megítélésében a szülők iskolázottsága alapján.

Előző kutatásunk során a zenetanárokat kérdeztük az online oktatás tapasztalatairól, akik kiemelték, hogy a speciális helyzet miatt a szülők jobban beelátták a munkájukba, jobban figyelemmel tudták kísérni gyermekük zenetanulását (Óváry & Váradi, 2022). Az online oktatásról szóló részben azt kellett megítélnie a szülőknek, hogy a gyermeküket oktató zenetanárokról mi volt a jellemző az online oktatás alatt. Az állításokat négyfokú Likert-skálán kellett értékelni a szülőknek (egyáltalán nem jellemezte [1], inkább nem jellemezte [2], inkább jellemezte [3], teljes mértékben jellemezte [4]).

14. táblázat: Az online oktatás alatti zenetanári attitűd

Állítások a zenetanárra vonatkozóan	N	Átlag	Szórás
Segítőképz volt.	440	3,87	0,455
Az online oktatás alatt is befogadó volt a gyermek személyes élményeit, problémáit illetően.	438	3,67	0,635
Könnyen alkalmazkodott a megváltozott tanítási helyzethez.	435	3,65	0,605

Könnyen elérhető volt a tanítási órán kívül.	437	3,53	0,773
Türelmesebben viselkedett a gyermekkel.	439	3,40	0,848
Ugyanolyan elvárásai voltak a gyakorlást illetően.	437	3,38	0,855
Kevésbé tudta lelkesíteni a gyermeket.	437	1,72	0,937
Több gyakorlást várt el.	438	1,62	0,862
Digitális tudása nem tette lehetővé a gördülékény órátartást.	438	1,58	0,974
Szigorúbb volt.	439	1,34	0,613
Gyakran nem tartotta meg óráit.	441	1,24	0,600

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

15. táblázat: Az online oktatás alatti zenetanári attitűd faktoranalízise

Állítások	Rugalmas, megértő	Tradicionális
Sajátérték	3,201	2,045
Variancia (%)	29,096	18,588
Kumulált variancia (%)	29,096	47,684
A pedagógus segítőkész volt.	0,766	
A pedagógus könnyen alkalmazkodott a megváltozott tanítási helyzethez.	0,766	
A pedagógusnak ugyanolyan elvárásai voltak a gyakorlást illetően.	0,487	
A pedagógus könnyen elérhető volt a tanítási órán kívül.	0,627	
A pedagógus az online oktatás alatt is befogadó volt a gyermek személyes élményeit, problémáit illetően.	0,761	
A pedagógus gyakran nem tartotta meg óráit.	0,412	
A pedagógus türelmesebben viselkedett a gyermekkel.	0,592	
A pedagógus kevésbé tudta lelkesíteni a gyermeket.	0,509	
A pedagógus digitális tudása nem tette lehetővé a gördülékény órátartást.		0,683
A pedagógus több gyakorlást várt el.		0,826
A pedagógus szigorúbb volt.		0,840

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

A szülők meglátása szerint a zenetanárok a pandémia alatt az online térben segítőkésznek bizonyultak, itt is érvényesült az egyéni zeneoktatás előnye, hogy a gyermek hamarabb megosztja örömeit, problémáit a zenetanárával. Az állítások pozitív és negatív oldala élesen elválik, a szülők benyomása jellemzően pozitív volt.

Az alskálák feltárására szintén faktoranalízist végeztünk. A KMO-index 0,799 értéke alapján jogosan feltételeztünk alskálákat a változórendszer mögött. A faktoranalízis során a 0,4 fölötti faktorsúlyokat fogadtuk el. A két negatív állítás átfordítása után (A pedagógus gyakran nem tartotta meg óráit. / A pedagógus kevésbé tudta lelkesíteni a gyermekét.), ahogy a 15. táblázatban látható, az állítások két faktorba rendeződtek.

Az állítások tartalma alapján az első faktornak a rugalmas, megértő elnevezést, a másodiknak pedig a tradicionális nevet adtuk. A létrejött két alskála 47%-ot magyaráznak a változórendszerből.

Megvizsgáltuk a két faktor megbízhatóságát. A rugalmas, megértő zenetanári attitűd Cronbach- α -értéke 0,746, a tradicionálisnak nevezett alskála megbízhatósági mutatója annak ellenére, hogy csak három állítást tartalmaz, az elfogadható tartományon belül van (Cronbach- α =0,676).

A tanári attitűd megítélése

Megnéztük, hogy van-e a pandémiás időszak előtti és alatti tanításban különbség a tanári attitűd alapján. Elsőként varianciaanalízissel vizsgáltuk meg, hogy a Covid-19 előtti zeneoktatás hatékonysága alapján vannak-e különbségek a tanári hozzáállás megítélésében. Az eredmények szignifikáns eltéréseket mutatnak ($F_1=8,214$ $p=0,001$; $F_1=6,359$ $P=0,001$). Az eltérő elemszámok miatt a Hochberg's GT2-utóelemzést használtuk (16. táblázat).

16. táblázat: A járvány előtti zeneoktatás hatékonysága a tanári attitűd szerint

Válaszalternatívák	„Rugalmas, megértő”		„Tradicionális”	
Egyáltalán nem hatékony	-0,980			0,904
Kevésbé hatékony	-0,470	-0,470	0,369	0,369
Részben hatékony		-0,064	0,094	
Teljes mértékben hatékony		0,121	-0,107	

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

Az utóelemzés szerint azok, akik kevésbé ítélték rugalmasnak a zenetanár hozzáállását az oktatáshoz, egyáltalán nem voltak megelégedve gyermekük zenei tanulmányának hatékonyságával a pandémia előtt. Azonban minél inkább rugalmas és megértő volt a pedagógus, annál inkább meg voltak elégedve a szülők a zenetanulás hatékonyságával. A „tradicionális” attitűddel rendelkező zenetanárok megítélése a tanulás hatékonyságában összecseng a kapott eredménnyel. Minél inkább tradicio-

nálisnak ítélték az oktatók attitűdjét, annál kevésbé tartották hatékonynak a szülők gyermekük zenetanulását.

A járvány alatti online oktatás során is számottevő különbségek vannak a szülők gyermekük zenetanulásának hatékonyságáról való megítélésében az oktatók attitűdje alapján ($F_r=23,240$ $p=0,001$; $F_t=2,731$ $P=0,044$). A „rugalmas, megértő” attitűd megítélése itt már jobban differenciálódott, mint a pandémiát megelőző időszakban, amit a Hochberg’s GT2-utóelemzés jól szemléltet (17. táblázat).

17. táblázat: A járvány előtti zeneoktatás hatékonysága a tanári attitűd szerint

Válaszalternatívák	„Rugalmas, megértő”		„Tradicionalis”	
Egyáltalán nem hatékony	-1,091			0,232
Kevésbé hatékony		-0,229	0,117	0,117
Részben hatékony			0,142	-0,051
Teljes mértékben hatékony			0,431	-0,229

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

A „tradicionalis” zeneoktató megítélésében szignifikáns különbséget csak a teljes mértékben hatékony és az egyáltalán nem hatékony kategóriák között kaptunk. Vagyis akit úgy ítélték meg a szülők, hogy kevésbé tudott az online oktatás során a helyzethez alkalmazkodni, annak a zeneoktatása sem volt elég hatékony. Azonban azt láthatjuk, hogy ez nemcsak az online oktatás során volt így, hanem már az azt megelőző időszakban is. Ez felhívja a figyelmet arra, hogy a zenét oktató pedagógusok attitűdje milyen fontos szerepet játszik a tanulók teljesítményének, az oktatás hatékonyságának megítélésében.

Megvizsgáltuk, hogy a szülők iskolai végzettsége alapján vannak-e különbségek abban, hogy milyenek ítélik a zenetanárok attitűdjét. A varianciaanalízis eredménye szerint a „rugalmas, megértő” attitűd megítélésében nincs szignifikáns különbség az anya iskolai végzettsége alapján ($F=1,808$ $p=165$). Azonban a „tradicionalis” attitűd-ben van ($F=9,115$ $p=0,001$). A Tukey’s B-utóelemzés azt mutatja, hogy az érettségivel nem rendelkező anyák magasabb arányban ítélték „tradicionalisnak” a zenetanárok attitűdjét. Hasonló tendenciát figyelhetünk meg az apák esetében is. A „rugalmas, megértő” zenetanári attitűd-ben nincs számottevő különbség az apák iskolai végzettsége szerint ($F=0,531$ $p=0,588$). A diplomás szülőktől szignifikánsan eltérnek az érettségizett és érettségi nélküli apák, akik jellemzőbben ítélték a zenetanárokat „tradicionalisnak”. Eszerint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők magasabb arányban ítélték a zenepedagógusokat tradicionalis hozzáállásúnak, akik esetében gyermekük zenetanulását kevésbé találták hatékonynak.

Következő lépésként azt néztük meg, hogy a tanári attitűdök esetében volt-e különbség a gyermek hangszeres gyakorlásában az online oktatásban az azt megelőző jelenléti oktatáshoz képest. A „tradicionalis” ($t=-2,514$ $p=0,015$) és a „rugalmas, megértő” ($t=-2,240$ $p=0,026$) zenetanárnál is szignifikánsan rendszeresebben gyakoroltak

a gyermekek az online oktatás alatt. Ez a rugalmas, megértő tanár esetében egybeesik azzal, hogy szignifikánsan alacsonyabb átlaggal ($t=2,790$ $p=0,006$) szerepel a „nem volt rendszeres gyakorlás” állítás. Azonban a „tradicionális” zenetanár esetében nincs jelentős különbség ($t=0,772$ $p=0,441$). Mindkét típusú zenetanárnál számottevően alacsonyabb átlaggal szerepel az, hogy „Jobban igényelte a szülői segítséget a gyakorlási idő betartásában”. Vagyis ez azt jelenti, hogy nem volt szükség a gyermekek gyakorlási idejét szigorú szülői befolyással megtartani, hanem ez hasonlóan működött, mint az online időszak előtt mindkét típusú tanárnál. Ezt megerősíti a „rugalmas, megértő” tanár esetében az „Ugyanolyan időbeosztással, szorgalmasan gyakorolt” állítás, hiszen szignifikánsan magasabb átlaggal ($t=-4,397$ $p=0,001$) szerepel, mint a nem válasz. Meglepő módon a „tradicionális” zenetanárnál ez éppen fordítva alakult, vagyis jelentősen magasabb átlagot ($t=4,211$ $p=0,001$) kapott az, hogy nem ugyanolyan időbeosztással, szorgalommal gyakorolt a gyermek.

A „rugalmas, megértő” zenetanár esetében konzekvensebb válaszok érkeztek, míg a „tradicionális” zenetanár esetében látszik némi ellentmondás a szülői válaszokban. Azonban összességében azt mondhatjuk, hogy az online oktatás alatt nem romlott a gyermekek hangszeres gyakorlása a jelenléti oktatáshoz képest.

A tanulók hangszer tanulással és gyakorlással kapcsolatos motivációjának alakulását is egybevetettük a kétféle tanári attitűddel. A varianciaanalízis eredménye szerint a tradicionális attitűddel rendelkező zeneoktatóknál nem változott jelentősen ($F=2,167$ $p=0,090$) a tanulók motivációja. Ezzel szemben a „rugalmas, megértő” zenetanárnál szignifikáns különbségeket találtunk ($F=11,686$ $p=0,001$). A különbségeket megjelenítő Tukey’s B-utóelemzés szerint számottevő eltérés van a „Gyermekeim kevésbé volt motivált az online időszak alatt” és a „Gyermekeim motiváltabb lett az online időszak alatt” állítások között. Vagyis volt olyan gyermek a rugalmas, megértő attitűddel rendelkező tanárnál, aki motiváltabb lett, és olyan is, aki kevésbé volt motivált az online időszak zenetanulása során. Ebből láthatjuk, hogy a gyermekek zenetanulási motivációjában nagy egyéni különbségek vannak, ami sok esetben nem függ a zenetanár hozzáállásától, attitűdjétől. Azonban itt mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy ez a zenetanári hozzáállás, attitűd jelen vizsgálatban a szülők megítélése alapján jött létre.

Az online zeneoktatás előnyei és hátrányai

A Hangszeres és énekes ZENEoktatás (HAZEN 2020) adatbázis (Váradi & Józsa, 2024) nyitott kérdéseit elemezve első körben a digitális zeneoktatás előnyeire és hátrányaira tértünk ki, amelyekre összesen 390 szülői válasz érkezett. Ugyancsak nyitott kérdések segítségével világítottunk rá arra is, hogy abban az esetben, ha a megkérdezett szülőnek több gyermeke is tanult zenét a digitális oktatás időszaka alatt, akkor tapasztalt-e bármilyen eltérést a gyermekei zeneóráival kapcsolatban. Ezen kérdésre összesen 101 válasz érkezett. Mindezeket kiegészítve arra is rákérdeztünk, hogy abban az esetben, ha a megkérdezett szülő a pandémiát megelőző jelenléti oktatásban is jelen volt gyermekei óráin, akkor tapasztalt-e bármilyen változást a zenepedagógus óratartásában.

Tanulmányunkban a válaszokból leszárt információk kvantifikálására törekedtünk, amelyhez a MAXQDA Analytics Pro kvalitatív adatelemző szoftvert alkalmaztuk. A szülői vélemények áttekintését és értelmezését követően szisztematikusan kódoltuk a szövegekben előforduló tartalmi elemeket. A kódrendszer létrehozásánál törekedtünk arra, hogy az összehasonlíthatóság érdekében főkéjdjaink és alkódjaink lehetőség szerint megegyezzenek a zenetanárok véleményei alapján képzett kódokkal (Szalai et al., 2022). Az előnyök és hátrányok tekintetében hét főkédot¹ hoztunk létre, melyek összesen 351 negatív, valamint 236 pozitív kódot tartalmaznak.

A párhuzamosan zenét tanuló többgyermekes szülői válaszokat szintén előnyök és hátrányok szerint kategorizáltuk, összesen 145 kód megkülönböztetésével. A főkédek gerincét ez esetben is előző munkánk tapasztalataira építettük, a válaszok relevanciáját tekintve két újabb főkéddal kiegészítve. A kódok közötti összefüggéseket MAXQDA Analytics Pro segítségével vizualizáltuk.

A pandémia előtti és az online oktatás alatti időszak tanári közvetítői attitűdjeit úgyszintén a főkédek mentén vizsgáltuk, azonban a válaszok alacsony száma miatt (N=75) a szülői véleményeket hagyományos kvalitatív tartalomelemzési módszerrel vettük górcső alá.

Elemzésünket az adatok értelmezéseit a hátrányok gyakorisági sorrendjében közzöljük.

Első főkéduk a kapcsolattartáshoz és a kommunikációhoz kapcsolódó tényezők halmazát foglalja magában. A pozitív és a negatív véleményeket egyaránt négy alkód alá tudtuk rendezni, amelyek a következők: a) emocionális tényezők, b) órátartáshoz kapcsolódó tényezők, c) a szülőkkel kapcsolatos tényezők, d) valamint a minőség és sikeresség. A hátrányok oldalán elsősorban az emocionális problémák domináltak (72 kód), úgymint a személyes kapcsolat hiánya (64 kód) vagy a tanár-diák viszony negatív irányú változása (6 kód). Megjegyzendő ugyanakkor, hogy több válaszadó szerint az online zeneoktatás ideje alatt szorosabb mester-tanítvány viszony jött létre a kevésbé formális kapcsolatnak köszönhetően (4 kód). Pozitív tényező volt továbbá a folyamatosság (12 kód), illetve az órák megtarthatósága betegség vagy karantén esetén is (2 kód). Egy válaszadó szerint a zeneiskolai órák rendszeresebben voltak megtartva, mint a közismereti órák. A megkérdezettek közül többen is kiemelték a szülői bekapcsolódás lehetőségét, a gyermek zenei tanulmányainak naprakész követését (7 kód), azonban volt, aki nehézségként, teherként élte meg ugyanezt (8 kód). További negatív tapasztalatok születtek még a tanári visszajelzések gyakoriságát és gyorsaságát, illetve a nehézkes kommunikációt illetően is.

A legnagyobb különbség a kódszámok mennyiségének vonatkozásában a tanulás-hoz, tanításhoz, tananyaghoz köthető tényezők csoportjánál figyelhető meg. A negatív oldal kódjainak mintegy ötöde jelen halmazhoz tartozik (71 kód). Negatív vélemények leginkább az egyéni technikai fejlesztés területén születtek, kiemelve a hangszer- és énektechnikai nehézségeket (31 kód), valamint az érzékeny zenei elemek megformálás érzékeltetésének és átadásának problémáját (5 kód). Az online zeneoktatás hátránya volt még a tanári bemutatás hiánya (4 kód), a javítás, a korrigálás komplikáltsága (13 kód), valamint a kamarazenélés és kamaraéneklés meghiúsulása (11 kód). Az egyéni technikai fejlesztés, az ellenőrzés, a javítás, a számonkérés, továbbá a csoportos tevékenységek alkódok esetén kizárólag negatív tapasztalatokat osztottak meg a vá-

18. táblázat: A szülői véleményekhez kapcsolódó fő- és alkódok sorszámai és kódszámai

Kódok	Hátrányok sorszám	Hátrányok kódszám	Előnyök sorszám	Előnyök kódszám
1. Kapcsolattartáshoz és kommunikációhoz köthető tényezők	1	97	2	31
Emocionális tényezők	1	72	2	7
Óratartáshoz kapcsolódó tényezők	2	10	1	15
Szülőkkel kapcsolatos tényezők	3	8	2	7
Minőség, sikeresség	4	7	3	2
2. Tanuláshoz, tanításhoz, tananyaghoz köthető tényezők	2	71	5	6
Egyéni technikai problémák	1	37	-	-
Ellenőrzés, javítás, számonkérés	2	13	-	-
Csoportos tevékenységek	3	12	-	-
Módszertan, óravezetés	4	9	2	2
Önállóságra nevelés	-	-	1	4
3. Sikerességhez köthető tényezők	3	67	4	8
Haladás mértéke	1	27	-	-
Általános tapasztalatok	2	23	1	5
Rendezvények meghiúsulása	3	17	2	3
4. Infrastrukturális és digitális tényezők	4	51	4	8
Digitális eszközök és alkalmazások kezelése	1	29	1	4
Hálózati problémák	2	11	-	-
Hangszer	3	7	-	-
Információtárolás, felvételkészítés	4	2	2	2
Digitális kompetenciák	5	2	2	2
5. Mentális állapothoz köthető tényezők	5	33	3	15
6. Térbeli és időbeli tényezők	6	11	1	90
Időbeli tényezők	1	7	1	41
Térbeli tényezők	2	4	2	39
7. Ellentétes helyre irt adatok	-	21	-	79
Összesen	-	351	-	236

Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

laszadók, azonban a módszertan és óravezetés kategóriáján belül két pozitívum is megnevezésre került, illetőleg szükséges volt egy, kizárólag előnyöket tartalmazó halmaz létrehozása is. Az önállóságra nevelést, az önállóság fejlődését négy válaszadó szerint is elősegítette az online oktatás, de a pedagógusok módszertani apparátusának fejlődésére, eszközrendszerük bővülésére, az újszerű, kreatív feladatok megalkotására is kedvező hatással volt.

Az online zeneoktatás idején felállított pedagógiai célok megvalósulásának mértéke, a hatékonysággal kapcsolatos általános tapasztalatok, valamint a tantermi, kurrikuláris zeneoktatás kísérőrendezvényeinek, mint a hangversenyek, hangszerbemutatók, versenyek megvalósulásának módjai alkotják a sikerességhez köthető tényezők főköd három alkódját. Több válaszadó is megkérdőjelezte az online zeneoktatás sikerességét. A rosszabb haladás miatt kevésbé vélték hatékonynak (27 kód), többek szerint kizárólag negatív hatása volt (10 kód), vagy kizárólag átmeneti megoldásnak használható (5 kód). A pandémiás időszak jelentős hátránya ezenfelül a koncertek (12 kód), tanulmányi versenyek, élő zenei események szünetelése (5 kód), ezáltal a megszerzett vagy alakuló színpadi gyakorlat, rutin elvesztése. Egy-egy szülő pozitívként emelte ki, hogy gyermeke sokkal bátrabb lett az online zeneórák alatt, szorgalmasabban gyakorolt, esetleg jobban szerette, mint a hagyományos oktatást. A zenei rendezvények hiányát egyedi megoldásokkal tudták orvosolni, például templomi zenés szolgálattal (3 kód).

Az online oktatás sikeres megvalósításához elengedhetetlen a megfelelő digitális és analóg eszközpark megléte, a speciális alkalmazások ismerete. E komponensek halmaza az infrastrukturális és digitális tényezők főköd. Kirívó adat a digitális eszközök és alkalmazások kezelése alkódhoz kapcsolódó 29 kód. Elsősorban a rossz hang- és képminőség (17 és 2 kód), illetve egyéb digitális technikai nehézség (7 kód) okozott problémát, de a hang és kép aszinkronitása (6 kód), a hálózati kapcsolat erőssége (5 kód), a megfelelő hangszer elérhetősége és karbantartása (7 kód), a felvételek készítésének körülményessége (2 kód), továbbá a digitális kompetenciák hiánya (2 kód) is indukált fennakadást. A digitális elmélyülésnek azonban tapasztalható pozitív hozadéka is. Egy-egy válaszadó úgy vélte, hogy a felvételek elkészítése által fejlődött a gyermeke koncentrációs képessége, a digitális kompetenciák és az IKT-eszközök kezelésének területén is előrelépés mutatható ki, mindemellett új koncertfelvételeket, online hangversenytermeket is megismertek.

Habár kisebb mértékű, de hasonlóan jól látható különbség mutatkozik a mentális állapothoz köthető tényezők esetében is, hiszen majdnem pontosan kétszer annyi negatív tartalmú információval (31 kód) találkozhattunk, mint pozitív kicsengésűvel (15 kód). A mentális állapotot érintő hátrányok tekintetében egyértelműen a motivációs nehézségek domináltak a válaszok között (20 kód), de visszatérő elem volt a gyermekek általános lehangoltsága, az önbizalom csökkenése, valamint a figyelemzavar kialakulása, erősödése. Mindezek mellett negatívként jelent meg, hogy egy-egy gyermek gátlásosabbá és összességében feszültebbé vált, míg egy szülő kifejezetten arról számolt be, hogy a megváltozott oktatási környezet hatására gyermeke fülleneni és esetenként hazudozni kezdett, holott ezt megelőzően ez nem volt jellemző rá.

Szerencsére a mentális állapotra kifejtett pozitív hatásokról is érkeztek szülői vélemények. Többen is arról számoltak be, hogy gyermekükre jó hatással volt a folya-

matos otthonlét, hiszen a nyugodt környezetnek köszönhetően jobban tudtak figyelni és koncentrálni, ezáltal pihentebbek és kiegyensúlyozottabbak voltak, mint a hagyományos, jelenléti oktatás alatt (12 kód), valamint megfelelő alkalmazkodóképesség birtokában átmeneti pozitívumként vetődött fel az eleinte fennálló erősebb motiváció (3 kód).

Az előző főképpel összehasonlítva szembeötlő, hogy míg eddig minden főképpel belül a hátrányok voltak túlsúlyban, addig a térbeli és időbeli tényezők esetében egyértelmű pozitív dominancia figyelhető meg. Ugyan a tér- és időbeli tényezők között szoros kapcsolat áll fenn, azokat lehetőség szerint igyekeztünk szétválasztani. A térbeli tényezők (39 kód) kivétel nélkül az utazás megszűnéséhez kapcsolódtak valamilyen formában, hiszen nagyon sokan könnyebbé váltak az utazás, hogy nem kellett külön energiát – és tervezést – fordítani az utazáshoz kapcsolódó logisztikai teendőkre. Amellett, hogy kényelmesebbnek és olcsóbbnak is találták, volt, aki kiemelte, hogy így nem kellett magukkal cipelni a hangszerüket, ami szintén megkönnyítette számukra a hétköznapiakat. Az időbeli tényezők (51 kód) esetében rekurrens vélemény volt, hogy az utazás elmaradása miatt több szabadidő maradt a gyermekek és gyakran a teljes család számára, ezáltal a teljes online oktatás időszakát időtakarékosabbnak élték meg (21 kód). Szintén többen pozitívumként emelték ki, hogy a zenepedagógussal rugalmas órarendben, ezáltal rugalmas időbeosztással tudtak együttműködni (15 kód), ez pedig segítség volt számukra. Mindemellett kiemelendő a digitális oktatás egyik indirekt előnye, hiszen számos olyan vélemény született, hogy a megnövekedett szabadidő-mennyiség miatt a gyermekek egész egyszerűen több időt tudtak hangszerükre fordítani, valamint összességében többet és szívesebben is gyakoroltak (15 kód).

Mindössze néhány véleményben kapott negatív felhangot térhez vagy időhöz köthető tényező, azonban ezek jól mutatják, hogy milyen általános nehézségek fordulhattak elő az online időszak alatt. Volt, akik számára komplikációt okozott az otthoni munka, a tanulás, a zenélés és egyéb teendők összeegyeztetése, hiszen több gyermek esetén a párhuzamosan zajló online órák zavarták egymást. Volt olyan megközelítés is, amely kifejezetten a zeneiskolai közeget hiányolta, azt a sajátos miliót, amely megkülönbözteti a zeneiskolákat a hagyományos intézményektől.

Az időbeli tényezők kapcsán érdekes lehet megfigyelni, hogy negatív kontextusban éppen azok az elemek kerültek elő, amelyek a válaszadók többsége számára inkább pozitívumként jelentek meg. A gyakorlással kapcsolatban több véleményben is helyet kapott, hogy az online órákat gyakran kiegészítő felvételnézés miatt többet kellett a gyermekeknek gyakorolni, épp emiatt időigényesebbnek és fárasztóbbnak érezték, mint a jelenléti időszakot. Emellett néhány véleményben kritika illette a zenepedagógus túlzott rugalmasságát, amelynek következtében az órák teljesen rendszertelenül valósultak meg.

A zeneoktatási felmérés eredményeihez hasonlóan (Szalai et al., 2022) most is számos olyan választ kellett értelmeznünk, amelyek tartalmuknál fogva ellentétes helyre kerültek, azaz az online zeneoktatás előnyét vizsgáló kérdéshez negatív, míg a hátrányait vizsgáló kérdéshez pozitív tartalmú állítást fogalmaztak meg. Ugyancsak hasonlóság, hogy arányait tekintve főként az előbbi variáció volt jellemző, hiszen az előnyöket vizsgáló kérdésünkhöz megannyi negatív tartalmú információ érkezett

(79 kód). Ezen belül is kiemelkedő az a megközelítés, miszerint semmilyen előnyét nem látták az online zeneoktatásnak (65 kód), még annak ellenére sem, hogy néhányan megjegyzik, hogy a zenepedagógus mindent megtett annak sikerességéért, ám az mégsem bizonyult igazán működőképesnek. Többen is kiemelték, hogy szükségmegoldásként érthető volt a bevezetése, de ettől függetlenül nem tartják életképesnek (6 kód), mert a személyes kontaktus hiánya, a különböző hangtechnikai problémák túllontúl erőteljes faktornak bizonyultak. Jóllehet csak egy válaszban merült fel, de kiemelendő, hogy volt olyan eset is, ahol semmilyen mértékű online óra nem valósult meg.

Az ellentétes helyre írt adatok másik spektrumán kevesebb válaszopció jelent meg, melyekben a digitális zeneoktatás újdonságerejét, az ilyen módon megvalósuló érdekes órák sajátosan pozitív élményét írták körül. Mindemellett egy válaszban megjelent az otthoni négykezes zongorázás, azaz a szülő-gyermek kamarazenei muzsikálás élménye, amely újdonság volt számukra.

A tanári közvetítőstílus változásai

Fontosnak tartottuk annak megvizsgálását is, hogy eredményezett-e változást a pedagógus óratartásában az online forma. Ezért megkérdeztük a szülőket is, hogy tapasztaltak-e változást a jelenléti órákhoz képest az online óratartásban. Ennél a kérdésnél a kézi kódolást választottuk, mert sok ismétlődő és kevés információtartalmú választ kaptunk. A vélemények áttekintése után négy csoportot tudtunk létrehozni: 1. nem volt változás a jelenléti órákhoz képest; 2. teljes információhiány, mert a szülő nem volt jelen az órákon; 3. pozitív változásokat tapasztalt; 4. negatív változásokat érzékelt.

A 75 válasz közül 26 esetben válaszolták a szülők, hogy nem történt változás az online órákon a jelenléti oktatáshoz képest. A teljes információhiány csoportjába 30 válasz érkezett. Ezen belül azért különböző változatokat találtunk: gyakran azért nem tudott a változásról nyilatkozni a szülő, mert a jelenléti oktatás során nem volt jelen az órán. Előfordult olyan eset is, amikor az online órákon nem tudott részt venni a szülő, és azzal is találkoztunk, hogy sem a jelenléti, sem az online órán nem volt ott. A kisebb gyermekek szüleinél előfordult, hogy a pandémia előtt még nem tanult zenét a gyermeke, ezért nem volt összehasonlítási alapja.

Az előző kutatási eredményekkel összehasonlítva (Szalai et al., 2022) meglepő volt a pozitív és negatív válaszok teljesen kiegyenlített aránya (17–17 db). A pozitív változások közül egy kivételével mindegyik a kapcsolattartáshoz és a kommunikációhoz köthető tényezőkhöz tartozik. Leggyakrabban az emocionális tényezők kerültek elő. Egyenlő arányban jelentek meg az óratartáshoz kapcsolódó tényezők és a szülői bevonódás, illetve a minőség és a sikeresség került említésre. Egy esetben jelent meg a sikerességhez köthető tényezőkre való utalás.

A negatív változások említése kapcsán színesebb paletta bontakozott ki. Leggyakrabban az infrastrukturális és digitális tényezők jelentek meg, ezen belül a digitális eszközök és alkalmazások kezelésének problémája vezetett, majd a hálózati problémák és a hangszerhez kötődő nehézségek, végül a digitális kompetenciák kerültek

említésre. A második legnépesebb problémacsoportot a tanulóhoz, tanításhoz, tananyaghoz köthető csoport jelentette. Itt a módszertan és az óravezetés, valamint az ellenőrzés, a javítás és a számonkérés nehézségei kerültek elő. A következő csoport a sikerességhez köthető, ahol az általános tapasztalatok mellett a haladás mértékének lassulása jelentett gondot a szülők szerint. A mentális állapothoz köthető tényezők és a kapcsolattartáshoz, kommunikációhoz köthető tényezők kerültek még említésre, és az időbeli tényezők jelentettek további nehézségeket.

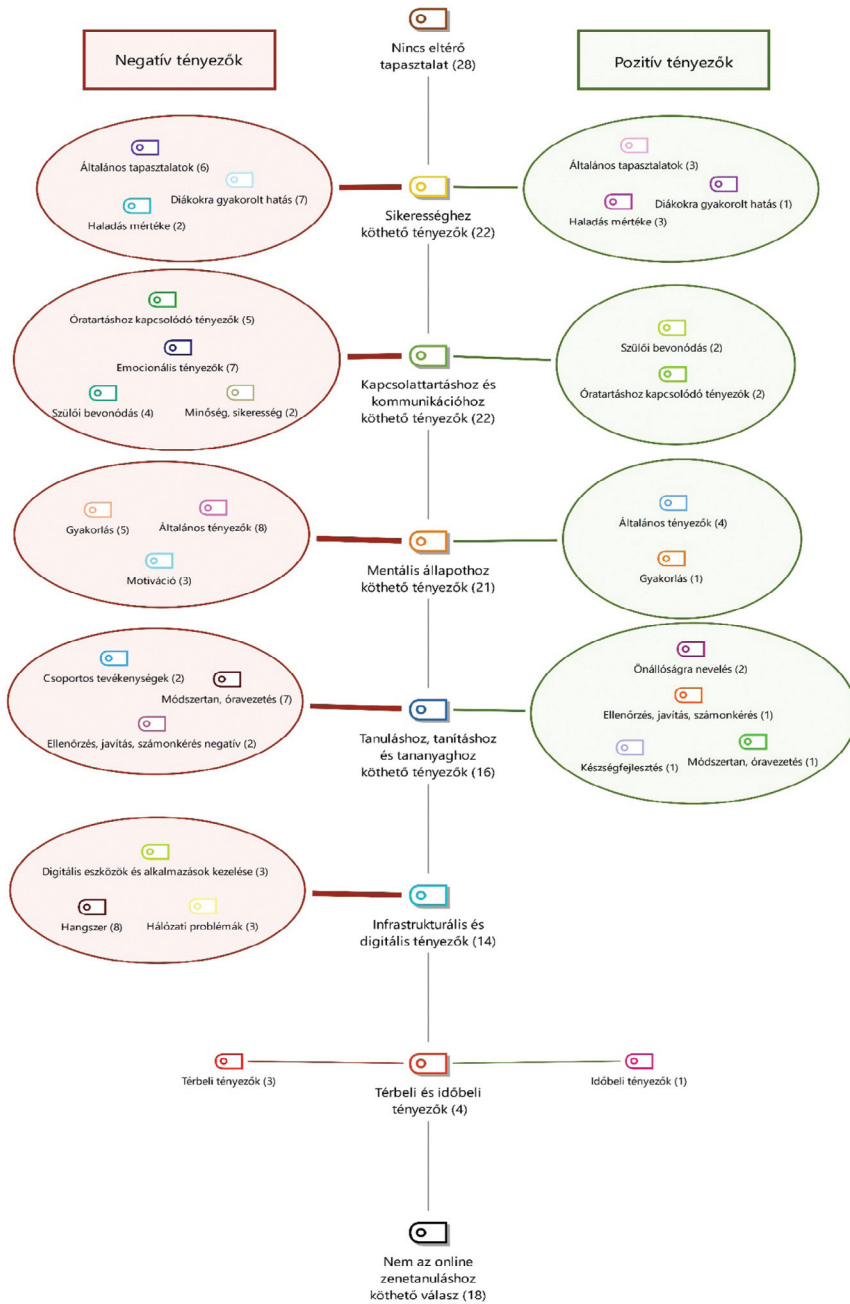
Vélemények a testvérek párhuzamos zenetanulásáról

A fókódok között nem volt nagy szórás, csak a térbeli és időbeli tényezők jelentek meg alacsony számban. A legnagyobb csoportot a nincs eltérő tapasztalat fókód jelentette 28 válasszal, ahol a szülők nem érzelték különbséget a gyermekeik zenetanulásában, -tanításában. 18 esetben nem az online zenetanuláshoz köthető választ kaptuk, mert még nem tanult zenét akkor a másik gyermek, vagy már nem volt zeneiskolás a pandémia időszakában.

Három fő csoport közel azonos számú válasszal jelent meg (21–22 db): a kapcsolattartáshoz és a kommunikációhoz köthető tényezők, a sikerességhez köthető tényezők, valamint a mentális állapothoz köthető tényezők. A kapcsolattartáshoz és a kommunikációhoz köthető tényezők esetében további alkódokat tudtunk elkülöníteni: az órátartáshoz kapcsolódó tényezők és a szülői bevonódás esetében mind a pozitív, mind a negatív oldal megjelent. A minőség, a sikeresség, illetve az emocionális tényezők között viszont csak a negatív oldal mutatkozott meg. Az órátartáshoz kapcsolódóan két pozitív véleményt idéznénk, mert jól mutatja, hogy mennyire fontos a zenepedagógusok sikeres helytállásához a személyiségük és a különleges attitűdjük: *„Szerencsére a tanáraik rettentő jó fejek, rugalmasak és segítőkészek, így az online oktatás nem jelentett nagy gondot.”* A második esetben egy egészen különleges helyzetet láthatunk: *„A másik fiam tanára katonazenészként sokszor a határra volt vezényelve, és még ott is foglalkozott vele.”* Az órátartással kapcsolatos negatív vélemények között a standard válaszok jelentek meg: többször elmaradtak órák, rövidebb órát tartottak, illetve a személyes kontakt hiánya merült fel. A szülői bevonódás kapcsán annak az örömét lehetett felfedezni, hogy végre részesei lehettek a szülők a gyermekek zeneórájának, amire a jelenléti oktatás alkalmával ritkán van lehetőség. A negatív oldalon elsősorban a kisebb gyermekeknél szükséges több segítség, illetve a nagyobb szülői leterheltség jelent meg. A minőség és a sikeresség esetében a személyes találkozás hiánya miatti hanyagabb felkészülés fordult elő. Az emocionális tényezők nagyobb arányban jelentek meg a fókódon belül és mind negatív felhanggal. Itt megjelent újra a személyes találkozás hiánya miatti elkedvetlenedés és lelkesedésvesztés, másrészt az új helyzet és technika miatti szorongás, zárkózottság. Például: *„Nagyon zavarban volt, hogy »kamera« előtt kell játszania.”* *„Másik gyermekemet jobban feszélyezte az, hogy esetleg mi is meghalljuk, mit beszél, mit játszik.”*

A sikerességhez köthető tényezők közül a diákokra gyakorolt hatás, a haladás mértéke és az általános tapasztalatok pozitív és negatív oldalai egyaránt megjelentek. Újra megfogalmazódott a szülők részéről, hogy a kisebb gyermekek, illetve a kezdő

9. ábra: A Covid-19 alatti párhuzamos zenetanulás vizuális térképe a szülői vélemények alapján
 Forrás: HAZEN adatbázis, 2022

zenetanulók nehezebben boldogultak, számukra kiemelten nagy jelentőségű a zene-tanárral való személyes kapcsolat. A diákokra gyakorolt hatások között elsősorban negatív vélemények jelentek meg, amelyek nemcsak a kevesebb zenélésről és a sikerélmény hiányáról számoltak be, hanem a zenetanulás időleges vagy végleges fel-adásáról is. A haladás mértéke teljesen vegyes képet mutatott. Egyesek számára gyorsabb és jobb haladást jelentett az online óra, másoknak nem volt elég hatékony, illetve olyan technikai problémákkal küzdöttek, mint a fúvósoknál a helyes légzés-technika.

A mentális állapothoz köthető tényezők esetében gyakran megjelentek a gyermekek gyakorlására és motivációjára történő utalások, ezért ezeket külön alkódként kezeltük. A pozitív válaszok esetében a lelkesedés vagy a kisebb gyermekek gyorsabb alkalmazkodása került említésre. A negatív oldalon inkább a hozzáállás minőségének romlását hozták fel, illetve az a probléma fogalmazódott meg, hogy túl sok időt kell a számítógép előtt tölteniük a gyermekeknek, és szinte függővé váltak emiatt. Többen említették az egész család számára nagyobb terhet és kihívást jelentő helyzeteket az online oktatás miatt. A gyakorláshoz kötődően egy válaszóadó kivételével mindenki a kevesebb gyakorlásról írt, ami összecseng a korábban említett hozzáállással és a lelkesedés csökkenésével. A motivációhoz kötődően csak negatív tapasztalatokat láttunk, ami a motiváció teljes elvesztését is jelenthette.

A tanuláshoz, tanításhoz, tananyaghoz köthető tényezők között a legtöbb esetben a módszertanhoz és az óravezetéshez érkezett negatív tartalmú megjegyzés. A rugalmas és segítőkész hozzáállás mellett megjelentek az elmaradt, illetve rövidebb órák, a csupán e-mailben történő értékelés, a beskatulyázás és a tanári hangszerjáték hiánya. Az ellenőrzés, a javítás és a számonkérés esetében a felvétel utáni megbeszélés jó megoldásnak bizonyult. Viszont problémát jelentett, hogy a tanár a gyermek *„test-tartását sokszor nem korigálta, mert sajnos nem volt felnőtt, aki egész alakban is láthatta”*. Az online helyzet azonban pozitív következményekkel is járt az önállóságra nevelés és készségfejlesztés kapcsán. Egyrészt jobban rá voltak kényszerítve a diákok az önálló munkára, többen maguk is kerestek darabokat, amiket szerettek volna megtanulni. Egyes diákoknál a kottaolvasási készség is fejlődött, hiszen nem volt lehetőségük hallás után megtanulni a darabot, ahogy az a jelenléti órán történt volna. A szolfézsórák esetében viszont többen is jelezték, hogy gyakran elmaradtak.

Az **infrastrukturális és digitális tényezők** között csak negatívumokról számoltak be a szülők. A legtöbb nehézség a hangszeres oktatáshoz kötődött. Nem látta a tanár rendszeren a kicsi képernyőn, nem tudta megigazítani a kezét a hangszeren, különösen a kezdő hangszeratanulóknál és a kisebb gyermekeknél jelentett ez komoly kihívást mind a gyermekek, mind a tanárok részére. A digitális eszközök és alkalmazások kezelése és megléte még mindig problémaként merült fel. Előfordult, hogy a tanárnak nem volt kamerája, illetve főleg kisebb gyermekeknél kellett szülői segítség az eszközök beállításához. Ehhez társultak még a hálózati problémák, ami csatlakozási nehézségeket, kép- és hangminőségi hibákat okozott.

A **térbeli és időbeli tényezők** kapcsán az időbeli tényezőknél pozitívként jelent meg, hogy a gyermek *„szigorú időrendjébe jobban illeszkedtek az online, mint az offline órák”*. A térbeli tényezőknél csak negatívumokról írtak a szülők, miszerint *„nehéz volt összehangolni a többféle hangszert egy otthonban”*, vagy *„logisztikázni kellett, hogy*

a hangszeres óráik ne egyszerre legyenek, hogy ne zavarják egymást”, illetve extrém esetben is előfordult: „mivel heten lakunk egy lakásban (két felnőtt, öt tanulmányokat folytató gyermek), így egy tenorkürtóra eléggé nagy kihatással volt az életünkre: nincs se hangszigetelt szobánk, se elég helyiségünk”.

A kutatás különleges aspektusa, hogy elkülönítettük azon szülők véleményét, akik maguk is oktatással, tanítással foglalkoznak. A kérdőív végén az utolsó két kérdés csak abban az esetben jelent meg, ha a kitöltő maga is tanár volt. A válaszok tartalmuk alapján plasztikusan három kategóriára váltak szét: 43 fő teljes mértékben elégedett volt, 9 fő hozzátette, hogy a lehetőségekhez képest elégedett volt, de a körülmények nem voltak ideálisak és 7 válaszadó egyértelműen kritikával fogadta a zenetanár online megtartott óráit. Míg az egyik oldalon a szülő véleménye szerint gyermeke azért nem tudott az online oktatás után zenei pályára menni, mert tanára nem kellőképpen motiválta, addig a másik oldalon az egyik szülő azért is hálás volt, hogy megmaradt a tanári útmutatással történő gyakorlás lehetősége az órák keretei között. Ez is megerősíti a fenti állításunkat, miszerint a tanulók motivációjában nagy egyéni különbségek vannak.

A tanárként dolgozó szülőket megkérdeztük arról is, hogy neki van-e valamilyen konstruktív javaslata, amely segítené a hangszeres zenetanár munkáját jelenléti vagy távoktatásban. Hárman javasolták, hogy a zenetanár nagyobb figyelmet fordíthatna arra, hogy a gyermeknek is tetsző darabot válasszanak, mert akkor könnyebb fenntartani a zenetanulás iránti motivációt. A szülői elvárások szerint a zenetanárnak lazának, következetesnek kell lenni, de azt is megjegyezték, hogy *„aki szereti a munkáját, az lelkesedéssel végzi, és a gyerek ezt megérzi. A tanár lesz a példaképe, és szívesen tanul, módszertől függetlenül.”*

Összegzés

Az elmúlt évtizedek tudományos diskurzusaiban kevés tanulmány jelent meg, amely a zenei nevelésben részesülő gyermekek szüleire fókuszált, annak ellenére, hogy jóval jelentősebb a szülői hatása a hangszertanulás folyamatában, mint ahogy azt korábban feltételezték. Az MMA MMKI támogatásával a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Program és a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, valamint A Jövő Művészetéért Alapítvány Művészetpedagógiai Kutatócsoportjaként kutatásunk során arra vállalkoztunk, hogy megismerjük a szülők hatásának dinamikáját a gyermekek zenei nevelésében, valamint feltárjuk a járványügyi helyzet miatt kialakult online tanulási környezetben szerzett tapasztalatokat. Miként látják a valós és a virtuális zeneoktatást a szülők, akik a családban egyszerre töltenek be megfigyelői és támogatói szerepet.

Eredményeink igazolták, hogy a család, mint elsődleges szocializációs közeg, erőteljes hatást gyakorol a gyermek érdeklődésének felkeltésében. Az adottságok genetikai öröklődése mellett a család kulturális tőkéje fontos szerepet játszik a gyermek zenével való kapcsolatának alakulásában, és lehetőséget nyújt a zenével való találkozásra az intézményes zeneoktatás előtt. A szülők gyermekkori művészeti tevékenységei közül a zenei tevékenységek a legjellemzőbbek. Az édesanyákra/nevelőanyákra jellemzőbb a művészetekkel való aktív kapcsolat, mint az édesapák/nevelőapák esetében. A gyermekkori zeneiskolai tanulmányok, a felnőttkorban történő hangszerszereplés, valamint a klasszikus zenei hangversenyeken való részvétel mind az anyák nagyobb aktivitását igazolják. A szülők zenehallgatási szokásainak vizsgálata során megfigyelhető a hangverseny-látogatási és az otthoni zenehallgatási szokások, illetve a jelenleg folytatott művészeti tevékenységek összefüggéseiben. A faktoranalízis során élesen elkülönült a passzív és az aktív befogadói attitűd, a zenehallgatás háttértevékenységként és az önmagáért való zenehallgatás, amely a zene felhasználása mellett a zenéhez való viszonyt is meghatározza.

A szülők gyermekeik zenei nevelésével kapcsolatos indíttatásait faktoranalízis segítségével tártuk fel. A faktorsúlyok dominanciája alapján a zenetanulás tanulmányi eredményességre gyakorolt hatása, a szülő és a gyermek egyéni motivációja domborodott ki. Az eredmények azt mutatják, hogy a magasabban iskolázott szülők gyermekeinek zenetanulásában a szülők befolyása jelentős. A zeneoktatásban való részvételt segíti a család értékítélete és a zenetanulás generációkon átívelő hagyománya.

A gyermekek művészeti tevékenysége a településtípustól is függ, eredményeink szerint minél magasabb szintű településen laknak a gyermekek, annál nagyobb a valószínűsége, hogy elkezdik zenei tanulmányaikat. A szülők művészeti tevékenysége nemcsak a zeneoktatás tényét, hanem gyermekeik hangszerválasztását is befolyásolja.

Vizsgálatunk igazolta az anyák meghatározó szerepét gyermekeik kulturális nevelésében. Intézményesült kulturális tőkéjük, végzettségük, korábban és jelenleg végzett művészeti tevékenységük és gyermekeik zenetanulása között szignifikáns összefüggést találtunk. Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a szülők gyermekkori és jelenlegi művészeti tevékenységei pozitívan befolyásolhatják gyermekeik ez irányú elképzeléseit.

Bizonytalanságokkal teli időszak van mögöttünk, amelyben az oktatás átstrukturálódását mindnyájan figyelemmel kísérhettük. Általánosságban elmondható, hogy a zene és a művészet által nyújtott támogatás alapvető fontosságú volt a szorongásokkal teli időkben. A Covid-19-világjárvány idején a zene igen hatékony eszköz volt, örömet és stabilitást adott, továbbá biztosította a társadalmi kapcsolatokat az egyének közötti együttműködés révén, a tapasztalatok szerint a zene által intenzívebbé váltak a családi kapcsolatok is (Vega, 2021).

A Covid-19-járvány következményeként létrejött új tanulási dimenzió az oktatás szereplőinek kapcsolatrendszerét alap-, közép- és felsőfokon is átformálta. A digitális tanulási folyamat alapja az önálló elsajátítás ideája, melynek feltétele, hogy az egyén készségszinten rendelkezzen önszabályozó képességekkel (Sz. Fodor & Molnár-Tamus, 2022). Az iskolában – mint az információáramlás egyik kiemelkedő terében – a tanárok, a tanulók személyisége, a szélesebb és szűkebb szociális környezet szabályrendszerének kölcsönhatása érvényesül (Molnár, 2009). Elmondható, hogy az otthon-tanulás időszakában éppen az oktatásban szereplők egymásra hatásának dinamikája változott meg. Minél fiatalabb gyerekekről beszélünk, annál támogatottabb tanári és szülői beavatkozásra van szükség a tanulmányi eredményesség érdekében.

Kutatásunk során vizsgáltuk, hogy az online oktatás során milyen digitális eszközöket használtak a gyermekek és milyen technikai problémákkal szembesültek szüleik; hogyan változott a tanulói motiváció és a szülői hozzáállások, benyomások sora. A gyermekek jelentős része számára kevésbé volt ösztönző ez az állapot. Így a szülők többsége a rendszeres vagy alkalmankénti technikai (kép- és hangtechnika, internetkapcsolat) problémák mellette még a motiválásban is kellett, hogy segítse gyermekét. A kutatásunkban részt vevő édesanyák/nevelőanyák, akik maguk is jártak gyermekként zeneiskolába, az online zenetanulás időszakában is inkább támogatták gyermekük zenei tanulmányait.

Összehasonlítva az online zenei nevelés hatékonyságát a korábbi jelenléti képzési formával, azt feltételeztük, hogy a szülők többsége szerint a Covid-19-világjárvány idején folyó digitális zeneoktatás kevésbé volt hatékony, mint a hagyományos. Eredményeink azt mutatják, hogy jelentősen különbözik a szülők megítélése a zeneoktatás hatékonyságáról a pandémia előtti jelenléti és a pandémia alatti online időszakban. A válaszadó szülők a zeneoktatás hatékonyságának jelentős mértékű csökkenését érezték a vírushelyzet alatt, a teljes mértékű elégedettség a megkérdezettek alig egyötödét jellemezte. Összefüggést találtunk a szülők iskolai végzettsége és az eredményesség megítélése között. Mindkét időszakban a magasabb végzettségű szülők ítélték hatékonyabbnak a zeneoktatást. A hangszeres órák változatlan vagy rugalmas időbeosztással való megtartása az eredményességet növeli a szülők véleménye alapján.

A szülők megfigyelése jellemzően inkább pozitív volt az online oktatás során a zenetanárról, véleményük alapján a tanárokat ezen időszak során tanúsított attitűdjük alapján két faktorba tudtuk elkülöníteni. Az első faktorba tartozók a rugalmasok, megértők, akik könnyebben tudtak alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, akik az emberi szempontokat is előtérbe helyezték, a másik faktorba tartozók a tradicionális oktatást követve az online tér hátrányait szigorúbb módszerekkel próbálták ellensúlyozni, több gyakorlást elvárva a tanulóiktól.

Eredményeink azt mutatják, hogy a zenetanárok attitűdje fontos szerepet játszik a tanulók zenetanulási hatékonyságában, legalábbis a szülők megítélése szerint. Minél rugalmasabb, megértőbb a pedagógus, annál elégedettebbek voltak a szülők, és minél tradicionálisabbnak látták a zenetanárok hozzáállását, annál inkább nem találták hatékonynak gyermekük zenetanulását. Az alacsonyabb végzettségű szülők nagyobb valószínűséggel tartották a zenetanárokat tradicionálisnak, akik hatékonyságával kevésbé voltak elégedettek.

Az online időszak alatti hangszeres gyakorlás vizsgálatában csak a rugalmas, megértő tanári attitűd esetében láthatunk egységes képet: esetükben a szülők szerint a tanulók rendszeresebben gyakoroltak hangszerükön.

Összességében eredményeink rávilágítanak egyrészt a zenetanárok hozzáállására a tanulók motivációjában és teljesítményében betöltött jelentős szerepére annak ellenére, hogy nem minden esetben kaptunk konzekvens válaszokat. Továbbá kijelenthető, hogy bár a rugalmas, megértő attitűddel kapcsolatosan több pozitív megnyilvánulást adtak a szülők, azonban a tradicionális attitűdöt nem ítélték el.

Figyelemreméltó a különbség a szülői és a tanári visszajelzéseket összevetve (Szalai et al., 2022), hiszen a zenepedagógusok elsősorban az infrastrukturális problémákat, illetve a nevelő-oktató munka akadályoztatását emelték ki hátrányként. A szülői oldal ezzel szemben a legfajsúlyosabb problémaként a kapcsolattartáshoz és kommunikációhoz köthető emocionális tényezőket hangsúlyozta, ezzel is bizonyítva, hogy a személyes kapcsolat a zeneoktatás területén dominánsabb, mint a közoktatás más területein. A család életével kapcsolatos logisztikai szervezések nehézségei jelentős mértékben csökkentek az otthontanulás lehetősége által, különös tekintettel az utazásra szánt időre. Kutatásunk további újdonsága, hogy azon családokat is vizsgáltuk, ahol több gyermek is tanult zenét a pandémia alatt. A szülők közel 20%-a nem tapasztalt eltérést a gyermekek zenetanulmányai között. A legnagyobb eltérést a kapcsolattartás és a kommunikáció, valamint a mentális tényezők területén érzékelték.

Vizsgálatunk különleges aspektusát a zenepedagógusok közvetítői attitűdjeinek esetleges változásai jelentették. A jelenléti oktatáshoz képest az online időszak alatt a szülők is szembesülhettek a zenetanárok kihívásaival. Közel egyharmaduk nem tapasztalt eltérést a zenepedagógusok habitusában, emellett azonos arányban jelentek meg a pozitív és a negatív változásra utaló válaszok. A szülők véleménye szerint a zenetanárok számos új feladattal, gyakorlattal színesítették az órákat, azonban előzetes várakozásainkkal ellentétben az otthonról is elérhető koncertek gazdag kínálata ellenére a zenepedagógusoknak csak a 21,4%-a ajánlott tanítványainak ilyen hangversenyeket.

Konklúzióként elmondható, hogy az online tanulási környezet dinamikusabban fejlődő módszertani innovációkra kényszerítette a zenei nevelés összes résztvevőjét, lehetséges új utakat mutatva a technológiát természetes közegként kezelő generáció számára. Mindazonáltal a szülői oldal is úgy vélte, hogy a zenetanulás személyes interakciói segítik gyermekeik egészséges lelki és mentális fejlődését, különös tekintettel a szociális kapcsolatokra.

A gyermekek eredményes zeneiskolai fejlődését számos tényező befolyásolja, a tanár szakmai hozzáértése mellett a család támogató jelenléte is fontos. Ők azok, akik elsősorban gyermekükön keresztül közelítették meg az online oktatás időszakának

eseményeit, látták az érzékeny érzelmi állapotok rezdüléseit, és bár tolerálták a kialakult helyzeteket, mégis kritikusan szemlélték az újszerű eseményeket. Eredményeink összhangban vannak a meglévő kutatási irodalommal, és azt mutatják, hogy a távolléti oktatás alatt a szülők elkötelezett támogatásának köszönhetően (az esetleges digitális technikai problémák ellenére is) még a kevésbé motivált gyermekek is kitartóan folytatták zenei tanulmányaikat. Az oktatás hatékonyságának változását érezték a szülők is, de azért, hogy betekintést nyerhettek a hangszeres órákba, felértékelődött számukra gyermekük zenetanulásának és a művészeti nevelésnek a fontossága.

Az eredmények hozzájárulhatnak a zenei oktatás fontosságának hangsúlyozásához, mivel kirajzolódik, hogy a zenét tanuló szülők nagyobb valószínűséggel támogatják gyermekeik zenetanulását. Jól látható, hogy a szülők művészeti tevékenységei és zenei érdeklődése példaként szolgálhat gyermekeik számára.

A kutatás limitációi

A vizsgált minta önkéntesen és anonim módon töltötte ki az online kérdőívet. Ennek egyik hátránya, hogy azokat nem értük el, akik nem jártasak a digitális eszközök világában és kevésbé használják az online teret. A kutatás egy speciális időszak zene-tanítási megoldását vizsgálta, így az online oktatás egészét az eredmények nem jellemzik. A kutatás mintájában felülreprezentáltak az anyák, a magasabb iskolai végzettségűek, illetve a pedagógiai területen dolgozó szülők. Tanulmányunk fókuszában a zenetanárok attitűdjének, a zenetanulás megítélésének szülői szemszögből való megközelítése állt. Az eredmények általánosíthatóságát korlátozza, hogy egyrészt a szülők igen szubjektíven látják mind a zenetanárt, mind a zeneoktatást. Másrészt a szülőkből gyakran összekapcsolódik az elégedettségük az eredményesség megítélésével. Harmadrészt számolnunk kell az idő torzító hatásával az online oktatás előtti és alatti időszak esetében is. Ezért az eredmények nem általánosíthatók a teljes társadalomra.

Irodalomjegyzék

- Arisztotelész (1984). *Politika*. Gondolat Kiadó.
- Biasutti, M. – Antonini, P. R. – Schiavo, A. (2022). Assessing teachers' perspectives on giving music lessons remotely during the COVID-19 lockdown period. *Musicae Scientiae*, 26(3), 585–603.
<https://doi.org/10.1177/1029864921996033>
- Bogt, T. F. M. – Delsing, M. J. M. H. – van Zalk, M. – Christenson, P. G. – Meeus, W. H. J. (2011). Intergenerational Continuity of Taste: Parental and Adolescent Music Preferences. *Social Forces*, 90(1), 297–319.
<https://doi.org/10.1093/sf/90.1.297>
- Bourdieu, P. (1999). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Angelusz R. (szerk.), *A társadalmi rétegződés komponensei*. (156–178). Új Mandátum Kiadó.
- Bugeja, C. (2009). Parental Involvement in the Musical Education of Violin Students: Suzuki and „Traditional” Approaches Compared. *Australian Journal of Music Education*, 42(1), 19–28.
- Burián M. (2012). A motiváció fogalmának újabb megközelítése: Motiváció az iskolában, avagy egy feje tetejére állított pedagógia. *Új Pedagógiai Szemle*, 62(9–10), 174–181.
- Costa-Giomi, E. (1999) The effects of three years of piano instruction on children's cognitive development. *Journal of Research in Music Education*, 47(3), 198–212.
<https://doi.org/10.2307/3345779>
- Creech, A. (2010). Learning a musical instrument: the case for parental support. *Music Education Research*, 12(1), 13–32.
<https://doi.org/10.1080/14613800903569237>
- Creech, A. – Hallam, S. (2009). Interaction in instrumental learning: the influence of interpersonal dynamics on parents. *International Journal of Music Education*, 27(2), 94–106.
<https://doi.org/10.1177/0255761409102318>
- Creech, A. – Hallam, S. (2003). Parent-teacher-pupil interactions in instrumental music tuition: A literature review. *British Journal of Music Education*, 20(1), 29–44.
<https://doi.org/10.1017/S0265051702005272>
- Custodero, L. A. (2006). Singing Practices in 10 Families with Young Children. *Journal of Research in Music Education*, 54(1), 37–56.
<https://doi.org/10.1177/002242940605400104>
- Daubney, A. – Fautley, M. (2020). Editorial Research: Music education in a time of pandemic. *British Journal of Music Education*, 37(2), 107–114.
<https://doi.org/10.1017/s0265051720000133>
- Daubney, A. – Fautley, M. (2021). U-turns in the fog: The unfolding story of the impact of COVID-19 on music education in England and the UK. *British Journal of Music Education*, 38(1), 3–12.
<https://doi.org/10.1017/S0265051721000048>
- Davidson, J. W. – Borthwick, S. J. (2002). Family dynamics and family scripts: A case study of musical development. *Psychology of Music*, 30(1), 121–136.
<https://doi.org/10.1177/0305735602301009>
- *Digitális oktatási cselekvési terv. 2021–2027* (2020).
<https://education.ec.europa.eu/hu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- Engler Á. (2010). A családi háttér szerepe a felsőfokú továbbtanulásban. *Iskolakultúra*, 20(10), 28–37.
- Engler Á. – Markos V. – Dusa Á. R. (2021). Szülői segítségnyújtás a jelenléti és távolléti oktatás idején. *Educatio*, 30(1), 72–87.
- Epstein, J. L. (1996). Perspectives and previews on research and policy for school, family, and community partnerships. In A. Booth & J. F. Dunn (Eds.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* (209–246). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Erős A. (2020). Hangszertanítás-zenetanítás 2020 tavaszán. *Parlando*, 61(4).
- Fényes H. – Pusztai G. (2004). *A kulturális és a társadalmi tőke kontextuális hatásai az iskolában*.
http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2004/2004_06-07/2004_06-07_567.pdf
- Fónagy Z. (2013). *Kislány a zongoránál. A zene a középosztály magánéletében a 19. században*.
www.epa.oszk.hu/00400/00414/00042/pdf/EPA00414_korall_2013_51_018-04_0.pdf
- Gáspár B. Cs. – Rausch, A. (2022). Digitális technológia az alsó tagozatos ének-zene tanításban: a digitális tanrend tapasztalatai és hatásai. *Neveléstudomány*, 22(4), 19–41.
- Giannini, S. (2022). *Prioritize health and well-being now and when schools reopen*.
<https://en.unesco.org/news/prioritize-health-and-well-being-now-and-when-schools-reopen>
- Gliner, J. A. – Morgan, G. A. – Leech, N. L. (2017). *Research Methods in Applied Settings: An integrated approach to design and analysis* (3rd ed.). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis.
- Gombás J. – Stachó L. (2003). Matematikai és zenei képességek vizsgálata 10–14 éves gyerekeknél. *Tudomány és Lélek*, TDK-különszám, 50–65.
- Hadnagy J. (2016). Közösségi kapcsolatok szerveződési sajátosságai a digitális térben és ami mögötte van. In Pacsuta I. (szerk.), *Az IKT-eszközök szociálpedagógiai vonatkozásai*, (53–93). Líceum Kiadó.
- Héjja B. (2017). A zenei képzésben eltérő formában részt vevő tanulók családi háttere és énképe. In Váradi J. – Szűcs T. (szerk.), *Sokszínű zenepedagógia*. (56–72). Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Horváth Cz. J. – Lévai J. – Molnár Gy. (2014). *Oktatás és technológia*. Typo-tex.

- Hsiao, C. Y. (2015). Current Kindergarten Parents' Attitudes toward and Beliefs about Children's Art Education in Majority Cities and Counties of Taiwan. *International Education Studies*, 8(4), 80–94. https://monoskop.org/images/5/5a/Bourdieu_Pierre_Passeron_Jean_Claude_La_reproduction_1970.pdf
- Imre N. (2019). *Az iskola és a szülők közötti együttműködés lehetőségei*. Oktatási Hivatal. <https://ofi.gov.hu/publikacio/az-iskola-es-szulo-kozotti-egyuttmukodes-lehetosegei>
- Jakobicz D. – Wamzer G. – Józsa K. (2018). Motiválás az ének-zene órákon. *Gyermeknevelés*, 6(2), 18–31. <https://doi.org/10.31074/gyn201821831>
- Janurik M. (2009). Hogyan viszonyulnak az általános és a középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez? *Új Pedagógiai Szemle*, 59(7), 47–64.
- Jones, B. D. – Parkes, K. A. (2010). The Motivation of Undergraduate Music Students: The Impact of Identification and Talent Beliefs on Choosing a Career in Music Education. *Journal of Music Education*, 19(2), 41–56. <https://doi.org/10.1177%2F1057083709351816>
- Józsa G. – Szűcs T. – Váradi J. (2022). A zene tanárok digitális attitűdjére ható tényezők vizsgálata. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (39–52). MMA MMKI.
- Karres, M. (1981). *Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére*. [Doktori értekezés]. Szegedi Tudományegyetem.
- Kemp, A. E. (1985). Psychological Androgyny in Musicians. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 85, 102–108.
- Kerekes, R. – Kiss, J. (2022). Csoportos zenei órák az online térben. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (53–70.). MMA MMKI.
- Ketskeméty L. – Izsó L. (1996). *Az SPSS for Windows programrendszer alapjai. Felhasználói útmutató és oktatási segédlet*. SPSS Partner Bt.
- Kibíci, V. B. – Sarikaya, M. (2021). Readiness Levels of Music Teachers for Online Learning during the COVID19 Pandemic. *International Journal of Technology in Education*, 4(3), 501–515. <https://doi.org/10.46328/ijte.192>
- Kiss J. – Kerekes R. – Bartalis I. (2022). Motiváció megtartása az online térben. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (71–85). MMA MMKI.
- Kiss J. – Bartalis I. – Borsos B. (2020). A tanulók extra-kurrikuláris művészeti tevékenységének a háttérváltozók tükrében. In Váradi J. (szerk.) *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. (55–70). MMA MMKI.
- Koops, L. H. (2012). "Now can I watch my video?" Exploring musical play through video sharing and social networking in an early childhood music class. *Research Studies in Music Education*, 34(1), 15–28. <https://doi.org/10.1177/1321103X12442994>
- Kozma T. (1984). *A nevelésszociológia alapjai*. Tankönyvkiadó.
- KSH: Időmérleg 2009/2010 – Összefoglaló adattár. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2012.
- Lackey, L. M. – Murphy, D. G. (2011). Parents, Middle-class-ness, and Out-of-School Art Education. *Journal of Social Theory in Art Education*, 31.
- MacLellan, Chr. R. (2011). Understanding Your Band, Orchestra, and Choir Students: Personality Similarities and Differences and What They Mean for You. *Music Educators Journal*, 97(4) 37–41.
- MacMillan, J. (2004). Learning the piano: a study of attitudesto parental involvement. *British Journal of Music Education*, 21(3), 295–311.
- McDowell, C. (2008). Parents' Viewpoints Concerning the Value of Preschool Summer Camps. *Journal of General Music Education*, 22(1), 19–23. <https://doi.org/10.1177/1048371308323034>
- McPherson, G. E. (2008). The role of parents in children's musical development. *Psychology of Music*, 37(1), 91–110. 2008. <https://doi.org/10.1177/0305735607086049>
- Miksza, P. – Hime, L. (2015). Undergraduate music program alumni's career path, retrospective institutional satisfaction, and financial status. *Arts Education Policy Review*, 116(4), 1–13. <https://doi.org/10.1080/10632913.2014.945628>
- Miksza, P. – Parkes, K. – Russel, J. A. – Bauer, W. (2021). The well-being of music educators during the Pandemic Spring of 2020. *Psychology of Music*, 50(4), 1152–1168. <https://doi.org/10.1177%2F03057356211042086>
- Nagyné Árgány B. (2018). *A zenei előképzettség összetevőinek komplex vizsgálata óvodapedagógus és tanító alapszakos hallgatók körében a Kaposvári Egyetemen*. [Doktori értekezés]. Pécsi Tudományegyetem.
- Oliveira, A. – McPherson, G. E. – Mota Ribeiro, L. – Oliveira-Silva, P. (2023). Musical achievement during a lockdown: The parental support miracle. *Research Studies in Music Education*, 45(1), 211–226. <https://doi.org/10.1177/1321103X211033794>
- Öváry Z. – Váradi J. (2022). Kitekintés a maszk mögül – A pandémia hatása a zeneoktatásra a világ különböző országaiban. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (87–102). MMA MMKI.

- Passeron, J. C. – Bourdieu, P. (1970). *La reproduction. Éléments pour une théorie du system d'enseignement*. Les Edition des Minuit.
- Péter Cs. – Radócz J. M. – Mike Á. (2020). A szülők művészeti múltja és jelene. In Váradi J. (szerk.) *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. (133–150). MMA MMKI.
- Péterffy G. (2021). Gondolatok a digitális hangszeroktatásról. *Parlando*, 63(1).
- Polónyi I. (2007). Minőség az oktatásban. *Competitio*, 6(1), 149–182.
<https://doi.org/10.21845/comp/2007/1/8>
- Pusztai G. – Györi K. (2021). Learning Alone – a kapcsolati beágyazódás vizsgálata a távolléti oktatás alatt. *Educatio*, 30(1), 112–125.
<https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.1.9>
- Pusztai G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskola*. Új Mandátum Kiadó.
- Reeves, A. (2015). Music's a Family Thing': Cultural Socialisation and Parental Transference. *Cultural Sociology*, 9(4), 493–514.
- Samuel, S. A. M. (2014). Music in the Home – New Evidence for an Intergenerational Link. *Journal of Research in Music*, 62(1), 78–88.
<https://doi.org/10.1177/0022429413520008>
- Setényi J. – Szepesi B. (2020a). *Nyertesek, áldozatok és következmények: A digitális oktatás három hónapjának tapasztalatai. I.*
<https://osszkep.hu/2020/09/nyertesek-aldozatok-es-kovetkezmenyek-a-digitalis-oktatas-harom-honapjanak-tapasztalatai-i-resz/>
- Setényi J. – Szepesi B. (2020b). *A karantén felszabadította az iskolát: A digitális oktatás három hónapjának tapasztalatai. II.*
<https://osszkep.hu/2020/09/a-karanten-felszabaditotta-az-iskolat-a-digitalis-oktatas-harom-honapjanak-tapasztalatai-ii-resz/>
- Sloboda, J. – Davidson, J. (1996). The young performing musician. In Deliege, I. & Sloboda, J. (Eds.), *Musical Beginnings: Origins and Development of Musical Competence (171–190)*. Oxford University Press.
- Sz. Fodor A. – Molnár-Tamus V. (2022). Zeneoktatás szokatlan környezetben. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (23–38) MMA MMKI.
- Szalai T. – Mike Á. – Radócz J. M. (2022). A digitális zeneoktatás előnyei és hátrányai. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (103–116). MMA MMKI.
- Szűcs T. (2017). A zenetanulás társadalmi hatásai. In Váradi J. – Szűcs T. (szerk.), *Sokszínű zenepedagógia (11–25)*. Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Szűcs T. (2019). *Az alapfokú művészeti iskola egy esélynövelő iskolatípus*. Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Szűcs T. – Kelemen H. – Mike Á. (2024). A szülők zenei biográfiája, művészeti tevékenysége és annak hatása gyermekük zenei tanulmányára. *Képzés és Gyakorlat*, 22(1), 19–35.
<https://doi.org/10.17165/tp.2024.1>
- Szűcs T. – Kelemen H. – Miklódi-Simon Zs. – Váradi J. (2022). A szülők szerepe gyermekük művészeti nevelésében: A szülői bevonódás hatása a transzgenerációs folyamatban. In Kovács K. (szerk.), *Értékközvetítés és iskola – Tanulmányok Szabó László Tamás tiszteletére*. (54–71) CHERD.
- Szűcs T. – Péter Cs. (2020). A szülők hatása gyermekük művészeti tevékenységeire. In Váradi J. (szerk.) *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. (135–144). MMA MMKI.
- Uzsalyiné Pécsi R. (2020). *Fejleszt vagy rombol? Kulcs az okoseszközők okos használatához*. Kulcs a Muzsikához Kiadó.
- Váradi J. (2023). *A művészeti nevelés helyzete és szerepe a 21. században*. Balassi Kiadó.
- Váradi J. (2022). Zeneoktatás távhangolásban. *Valóság: Társadalomtudományi Közöny*, 64(9), 87–102.
- Váradi, J. (2021). Music on the Air In Vidulin, S. P. (Ed), *Music Pedagogy in the Context of Present and Future Changes 7. Multidisciplinary Crossroads. Researches in Music Education*. (159–176).
- Váradi, J. (2021). New Possibilities in Cultural Consumption. The Effect of the Global Pandemic on Listening to Music. *Central European Journal of Educational Research*, 3(1), 1–15.
<https://doi.org/10.37441/CEJER/2021/3/1/9345>
- Váradi J. (szerk.) (2021). *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet.
- Váradi J. (2020). A szülők kulturális attitűdjének jellemzői. In Váradi J. (szerk.), *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. (171–192.) MMA MMKI.
- Váradi J. (szerk.) (2020). *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet.
- Váradi J. (2019). Az élménypedagógia szerepe a művészeti nevelésben. *Magyar Művészet*, 7(3), 59–66.
- Váradi J. (2017). Mesék zongorára. Hang-Játék-Zene ifjúsági élménykoncert. *Magiszter*, 15(4), Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet.
<http://padi.psiedu.ubbcluj.ro/magiszter-2017-xv-efvolyam-4-szam/>

- Váradi J. (2013). Felmérés a kulturális rendezvények látogatottságáról, valamint a gyermekek zenei ízlésére ható tényezőkről és zenei ízlésvilágukról. *Parlando*, 3. <https://www.parlando.hu/2013/2013-3/2013-3-21-Varadi.htm>
- Váradi J. - Józsa G. (2024). Az alapfokú zeneoktatás jellemzői a valós és virtuális térben. *Képzés és Gyakorlat*, 22(1), 7–18. <https://doi.org/10.17165/tp.2024.1.7-18>
- Váradi, J. - Kerekes, R. - Pótfi, M. - Radócz, M. (2024). Determining factors in the career choice of music high school students. *International Journal of Educational Research Open*, 6. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2024.100321>.
- Váradi, J. - Józsa, G. (2023). Factors Affecting Attendance of and Attitudes towards Artistic Events among Primary School Children. *Social Sciences*, 12(7), 1–12. <https://doi.org/10.3390/socsci12070404>
- Váradi J. - Józsa G. (2022). A zeneoktatás jellemzői az online térben. A kutatás előzménye, mintája és módszere. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (11–22). MMA MMKI.
- Váradi J. - Péter Cs. (2022). A hangverseny-látogatás új formái a digitális térben. In Váradi J. (szerk.), *Az online tér megjelenése a zeneművészeti oktatásban és a hangverseny-látogatásban*. (117–132) MMA MMKI.
- Váradi J. - Józsa G. (2021). A tanórán kívüli művészeti tevékenység hatása a művészeti rendezvények iránti attitűdre. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(3), 28–43. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.3.28.43>
- Váradi J. - Hörich B. - Márkus E. (2020). Az extrakurrikuláris művészeti tevékenységek és rendezvények lehetősége. In Váradi J. (szerk.), *Művészeti körkép – Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. (13–18). MMA MMKI.
- Vargancsik-Thörök K. I. (2023). Művészetoktatás online térben pandémia idején – tapasztalatok, kihívások és megoldások. *Symbolon*, 24, 55–65. <https://doi.org/10.46522/S.2023.S2.8>
- Vega, J. (2021). Music Education During the Pandemic of COVID-19. *Academia Letters*, Article 333. 1–5. <http://doi.org/10.20935/AL333>
- Ververis, A. - Apostolis, A. (2020). Online Music Education in the Era of COVID-19: Teaching Instruments in Public Music Secondary Schools of Greece During the 2020 Lockdown. Thripp, R.: Proceedings of ICSES 2020-*International Conference on Studies in Education and Social Sciences*. Istanbul, *ISTES Organization*, 2020, 1–9. https://www.researchgate.net/publication/349105299_Online_Music_Education_in_the_Era_of_COVID-19_Teaching_Instruments_in_Public_Music_Secondary_Schools_of_Greece_During_the_2020_Lockdown
- Walker, J. M. T. - Shenker, S. S. - Hoover-Dempsey, K. V. (2010). *Why Do Parents Become Involved in Their Children's Education? Implications for School Counselors*. *Professional School Counseling*. <https://doi.org/10.1177/2156759X1001400104>
- Wallance, P. (1999). The internet in a psychological context. *The psychology of the Internet*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511581670.002>
- Wright, R. (2010). Sociology and Music Education. In. Wright, R. (Ed.), *Sociology and Music Education* (1–21). University of Western Ontario.
- Xu, J. (2017). *Students' Engagement and Parents' Involvement in Extracurricular Activities*. British Columbia, University of Victoria.
- Zsigmond Z. - Zsigmondné Pap Éva (2022). A preferenciák és attitűdök változása a zongora-oktatásban a pandémia első évében. *Symbolon*, 23(Special), 139–146. <https://doi.org/10.46522/S.2022.S1.15>

Szerzők

Bartalis Izabella

egyetemi oktató, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem
doktorandusz, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és
Művelődéstudományi Doktori Program
Kutatási terület: zenepedagógia

Józsa Gabriella, PhD

egyetemi docens és középiskolai oktató, Károli Gáspár Református Egyetem Pe-
dagógiai Kar Gyakorlati és Továbbképzési Intézet
Tagságok: MTA Köztisztület, a Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület és
a Magyar Református Nevelés Tudományos Tanácsadó Testület
Neveléstudományi kutatóként két kutatócsoportot is segít munkájával, az MTA-
MATE Kora Gyermekekori Kutatócsoportot és a Debreceni Egyetem Nevelés- és
Művelődéstudományi Doktori Program, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar
és A Jövő Művészetéért Alapítvány Művészetpedagógiai Kutatócsoportját
Kutatási terület: a végrehajtó funkció, olvasás-szövegértés, tanulási motiváció, le-
morzsolódás, szakképzés

67

Kelemen Henrietta

egyetemi oktató, Partiumi Keresztény Egyetem (Nagyvárad)
A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és Művelődés-
tudományi Doktori Program abszolvált doktoranduszhallgatója
Kutatási terület: szülői bevonódás a zeneoktatás területén

Kerekes Rita

tanársegéd, Nyíregyházi Egyetem Zenei Intézet
A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és Művelődés-
tudományi Doktori Program abszolvált doktoranduszhallgatója
Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület
Kutatási terület: zenepedagógia, tanárképzés

Kiss Julianna

okleveles harmonikatanár
A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola abszolvált doktorandusz-
hallgatója
Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület
Kutatási terület: extrakurrikuláris zeneoktatás

Mike Ádám

tanársegéd, karnagy, zeneszerző, Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, Nyír-
egyházi Egyetem Zenei Intézet
A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Nevelés- és Művelődés-
tudományi Doktori Program abszolvált doktoranduszhallgatója

Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület, Magyar Kodály Társaság, KÓTA, A Hajdú-Bihari Zenei Egyesület alelnöke
Kutatási terület: a magyarországi középfokú zeneművészeti képzés története, zeneelméletoktatás-történet, zeneelmélet-tankönyvek vizsgálata

Molnár-Tamus Viktória, PhD

docens, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület, Magyar Tudományos Akadémia II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya Pedagógiai Tudományos Bizottsága, Összehasonlító Oktatási Világtanács, Európai Oktatáskutató Szövetség, Országos Tudományos Diákköri Tanács Pedagógiai, Pszichológiai, Andragógiai és Könyvtártudományi, valamint a Tanulás- és Tanításmódszertani – Tudástechnológiai Szakmai Bizottság, Magyar Pedagógiai Társaság, Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiuma

Közéleti szerepet vállal a debreceni Grafikusművészek Ajtói Dürer Egyesületében
Kutatási terület: a művészeti nevelés múltja és jelene, szülői vélemények az online hangszeres zeneoktatás hatékonyságáról, családi hatások a zenei pályaválasztásban

Radócz József Miklós

tanár, Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI

A Debreceni Egyetem Humántudományok Doktori Iskola abszolvált doktorandusza

Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület

A Balmazújvárosi Veterán Fúvószenekar karmestere

Kutatási terület: a fúvószenekar története, a felnőttkorúak zenei tevékenysége

Szabóné Fodor Adrienne

ének-zene tanár, szolfézs- és zeneelmélet-tanár, karvezető, egyházzenesz és egyházzenesztanár

Tanársegédként a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen tanító és hitéleti (pl. teológia, lelkesz, vallástanár) szakos hallgatók számára tart különböző zenei kurzusokat

A Debreceni Egyetem Humántudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program abszolutóriumot szerzett hallgatója

Tagságok: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Magyar Egyházzenei Társaság, Hajdú-Bihari Zenei Egyesület

Kutatási területei: a zenei képességfejlesztés lehetőségei az iskolai ének-zeneoktatásban, online zeneoktatás, zenei közösségek (elsősorban a kórus) zenepedagógiai, művészeti, társadalmi szerepe, egyházzene a református gyülekezetekben

Szűcs Tímea, PhD

egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet

A Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesület tagja

Kutatási terület: zenepedagógia, a zenetanulás és a szociális háttér összefüggése a tanulók iskolai hatékonyságában, a hátrányos helyzetű gyermekek zenei nevelése

Várad Judit, PhD habil.

egyetemi tanár, zongoraművész, művészeti igazgató, Debreceni Egyetem Zene-
művészeti Kar, a Partiumi Keresztény Egyetem (Nagyvárad) óraadója

A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola tőrzstagja

Tagságok: a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia köz-
testületi tagja, a Magyar Zenei Tanács elnökségi tagja, a Magyar Nevelés- és Ok-
tatáskutatók Egyesület Zenepedagógiai Kutatások Szakosztály elnöke

A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet
kutatója

Kutatási terület: a zenei nevelés kurrikuláris és extrakurrikuláris lehetőségei, a kul-
turális érdeklődésre ható tényezők vizsgálata, a zenehallgatóvá nevelés kérdése
és a kortárs zene

*A szerzők tagjai a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Prog-
ram és a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, valamint A Jövő Művészetéért Ala-
pítvány Művészetpedagógiai Kutatócsoportjának.*

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
6. Vallás - nép - művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó
7. **Grad-Gyenge Anikó - Lehóczki Zsófia**
Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. Auróra
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. Kálnoki-Gyöngyössy Márton
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777–2010)
3. Symphonia Ungarorum
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
4. „Mozgó dó...”
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
5. ifj. Sipka Sándor
„Magam helyett” az „Irgalom”
6. Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó
Design és jog –
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Műhelytanulmányok

III. évfolyam

1. **Grad-Gyenge Anikó**
Az építészet szerzői jogi kérdései –
Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára
2. **A művészet közege**
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
3. **Kucsera Tamás Gergely**
Globalizált média, mediatizált kultúra
4. **Orosz István**
Képlakátok
5. **Káel Csaba**
Élmény. Minden tekintetben.
Kulturális FMCG, avagy fast moving cultural goods
6. **Az idő küszöbén – A magyar balett története**
Szerkesztők: Windhager Ákos – Bólya Anna Mária
7. **Tánc és módszer – Táncművészeti kutatások**
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

IV. évfolyam

1. A művészet közege II. – Kihívások a XXI. század elején
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
2. Kultúraláncolatok – Tóth Árpád kora és szellemi örökösei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. „Mélyebb barázdát húzni...” – Zene a keresztény egyházban
Szerkesztő: Fehér Anikó
4. **Marczin István**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2020 –
Empirikus kutatás
5. **Grad-Gyenge Anikó – Timár Adrienn**
Képzőművészet szerzői jogi lencsén át
6. **Váradi Judit**
Zeneoktatás távhangolásban
7. **Gálhidy Péter**
Hol van a szobor helye?
8. **Bólya Anna Mária**
Utak, irányok a hazai táncéletben –
Pandémia előtti elmélkedés a magyar táncművészetről
9. **Wesselényi-Garay Andor**
Most mi lesz? –
Kortárs magyar építészet 2010–2020
10. A kiválasztott – A magyar tánckultúra Nizsinszkij-öröksége
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

V. évfolyam

1. Auróra 3–4.
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. A magyar néptánc évtizedei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. A művészet közege III–IV.
Vírus és háború
Szerkesztő: Boros János
4. A magyar egyházzene története
Szerkesztő: Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

VI. évfolyam

1. **Marczin István - Marczin I. Bence - Márton Sándor**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2023
2. Vele haladt a kor?
Tanulmányok és munkalapok Dargay Lajos alkotói világához
Szerkesztő: Dr. Kriston-Vízi József